

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University.
All rights reserved

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามที่ใช้เก็บข้อมูล

แบบสอบถาม : ความคิดเห็นของประชาชนที่ใช้ผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร

ชุดที่ 1

ใช้บริการที่ร้านขายยา

ใช้บริการที่โรงพยาบาล.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ () ชาย () หญิง
2. อายุ ระบุ ปี
3. จบการศึกษาสูงสุด
 () ไม่ได้เรียนหนังสือ () ประถมศึกษา () มัธยมศึกษา
 () ปวช/ปวส/อนุปริญญา () ปริญญาตรี/เทียบเท่า () สูงกว่าปริญญาตรี ระบุ
- () อื่น ๆ (ระบุ)
4. ท่านประกอบอาชีพหลัก คือ
 () เกษตรกรรม () รับจ้างทั่วไป () ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว
 () รับราชการ () รัฐวิสาหกิจ/เอกชน () แม่บ้าน/พ่อบ้าน
 () อื่น ๆ (ระบุ)
5. รายได้ของครอบครัวต่อเดือน ประมาณเท่าไร (กรณีผู้ตอบไม่มีรายได้ ท่านได้รับเงินช่วยเหลือจากใคร จำนวนประมาณ บาท ต่อเดือน)
 () ต่ำกว่า 3,000 บาท () 3,001- 5,000 บาท () 5,001-8,000 บาท
 () 8,001 – 10,000 บาท () มากกว่า 10,000 บาท ประมาณ บาท
6. ท่านมีบัตรประกันสุขภาพ หรือบัตรสิทธิพิเศษอื่น ๆ ในการรับบริการด้านสุขภาพหรือไม่
 () ไม่มี () มี (ระบุ)

ส่วนที่ 2 อาการของโรคและการใช้ผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพร

7. โรคที่ท่านเป็นหรืออาการป่วยที่มาใช้บริการผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพรครั้งนี้ คือ (ระบุ)

.....

8. ท่านใช้ยาในการรักษาอาการของโรคนี้อย่างไรบ้าง

- () ใช้ยาสมุนไพรอย่างเดียว () ใช้ยาสมุนไพรร่วมกับยาแผนปัจจุบัน
() อื่น ๆ ระบุ

9. ใครบ้างที่มีส่วนแนะนำให้ท่านใช้ยาสมุนไพรรักษาอาการป่วยในครั้งนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () แพทย์ โรงพยาบาล () หมอพื้นบ้าน () คนในครอบครัว-ญาติ
() เพื่อนบ้าน () ตัวท่านเองเป็นผู้เลือก () ร้านขายยาแนะนำ
() อื่น ๆ ระบุ

10. ผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพรที่ได้รับครั้งนี้ คือยาอะไร

รายละเอียด	ยาตัวที่ 1	ยาตัวที่ 2	ยาตัวที่ 3	ยาตัวที่ 4
1. ชื่อยาสมุนไพร				
2. สรรพคุณ				
3. รูปแบบ (ผง/เม็ด/น้ำ/ครีม ฯ)				
4. ปริมาณใช้ต่อครั้ง/วัน				

11. หลังจากใช้ผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพรแล้วทำให้อาการป่วยของท่านเป็นอย่างไร

- () ดีขึ้น () เหมือนเดิม () แย่ลง () ยังไม่เห็นผล

12. ท่านคิดว่าเหตุจูงใจเหล่านี้มีส่วนทำให้ท่านตัดสินใจเลือกใช้ผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพรเพื่อรักษาอาการป่วยของท่านเพียงใด

ปัจจัยที่มีส่วนทำให้ตัดสินใจเลือกใช้ผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพร	ระดับความสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ทางโรงพยาบาลสั่ง/จัดยาให้					
2. หมอพื้นบ้านเป็นผู้จัดยาให้					
3. เคยทดลองใช้-คิดว่าให้ผลในการรักษาได้ดี					
4. มีผู้แนะนำให้ใช้ ระบุ					
5. กระแสสังคมใคร ๆ ก็หันมาใช้สมุนไพร					

6. สืบทอดการใช้ต่อ ๆ กันมาจากคนรุ่นเก่า					
7. ได้รับความรู้จากสื่อต่าง ๆ ระบุ					
8. เคยใช้ยาแผนปัจจุบันรักษาแล้วไม่ได้ผล					
9. คิดว่ายาสมุนไพรไม่เป็นอันตราย					
10. ประหัดกว่าการไปรักษาแผนปัจจุบัน					

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพร

13. ท่านได้รับความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรจากแหล่งใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () หนังสือ/เอกสารวิชาการ () วิทยุ () โทรทัศน์ () หมอยาพื้นบ้าน
 () ครู () พระสงฆ์ () เพื่อนบ้าน () คนในครอบครัว-ญาติ
 () อนามัย/โรงพยาบาล () อื่น ๆ ระบุ

แหล่งความรู้ใดที่ท่านมีความเชื่อถือหรือช่วยให้ท่านตัดสินใจใช้มากที่สุด ระบุ

14. ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพรมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะใช้แทนยาแผนปัจจุบันเพื่อรักษาอาการป่วยของโรคบางอย่างได้หรือไม่

- () ได้ “เชื่อว่ายาสมุนไพรมีประสิทธิภาพเทียบเท่าหรือดีกว่า”
 () ไม่ได้ “เชื่อว่ายาแผนปัจจุบันดีกว่า”
 () ไม่แน่ใจ หรือ อื่น ๆ ระบุ

15. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการใช้ผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพรอย่างไรบ้าง (ระบุ)

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถาม : ความคิดเห็นของผู้ให้บริการผลิตภัณฑ์สุขภาพ/ยาสมุนไพร

ชุดที่ 2

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไป

1. ประเภทผู้ให้บริการ

- เจ้าหน้าที่โรงพยาบาล ระยะเวลาที่เริ่มให้บริการยาสมุนไพร ปี
- หมอพื้นบ้าน ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ ปี
- สป้า ระยะเวลาที่เปิดกิจการให้บริการ ปี
- นวดเพื่อสุขภาพ ระยะเวลาที่เปิดกิจการให้บริการ ปี

2. เพศ () ชาย () หญิง

3. อายุ ระบุ ปี

4. จบการศึกษาสูงสุด

- () ไม่ได้เรียนหนังสือ () ประถมศึกษา () มัธยมศึกษา () ปวช/ปวส/อนุปริญญา
- () ปริญญาตรี/เทียบเท่า () สูงกว่าปริญญาตรี ระบุ () อื่น ๆ (ระบุ)

5. มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพรมานาน ปี

ส่วนที่ 2 : การให้บริการผลิตภัณฑ์เพื่อรักษาสุขภาพ/ยาสมุนไพร

6. ผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพร ของท่าน/กิจการท่าน ให้บริการแก่ใครบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () ผู้ป่วย/คนไข้ () ประชาชนทั่วไป () นักท่องเที่ยว
- () จำหน่าย ปลีก/ส่ง ในจังหวัด () จำหน่าย ปลีก/ส่ง นอกจังหวัดด้วย
- () จำหน่ายในงานมหกรรม/ชุมนุมต่าง ๆ () อื่น ๆ ระบุ

7. ผลิตภัณฑ์เพื่อรักษาสุขภาพ/ยาสมุนไพร ท่าน ได้มาด้วยวิธีใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() ซื้อสำเร็จรูปเพื่อให้บริการได้เลย โดยซื้อมาจากแหล่งใด (ระบุ)

.....

() ซื้อสมุนไพรนำมาผลิต/แปรรูปเอง ซื้อวัตถุดิบมาจาก (ระบุ)

.....

() วัตถุดิบ/สมุนไพร ปลุกเองและนำมาผลิตเอง

() อื่น ๆ ระบุ

.....

8. ผลลัพท์เพื่อรักษาสุขภาพ/ยาสมุนไพรที่ให้บริการผู้มีอะไรบ้าง (เรียงจากความนิยมมากไปหาน้อย)

ชื่อ/ชนิดของผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพร	วัตถุประสงค์ในการใช้	รูปแบบ	สรรพคุณ
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			

9. วัตถุประสงค์/สมุนไพรที่นำมาใช้ ส่วนใหญ่ มีอะไรบ้าง

9.1 สมุนไพรที่ใช้มากที่สุด ได้แก่

.....

9.2 สมุนไพรที่ใช้ปานกลาง ได้แก่

.....

9.3 สมุนไพรที่ใช้เล็กน้อย ได้แก่

.....

10. ท่านทราบหรือไม่ว่าวัตถุประสงค์/สมุนไพรบางชนิดหายาก เช่น ต้องไปหาจากในป่าเท่านั้น

() ไม่ทราบ () ทราบ ได้แก่.....

11. ท่านคิดว่าวัตถุประสงค์/สมุนไพรที่มีอยู่ในปัจจุบันจะเพียงพอต่อความต้องการใช้ในอนาคตหรือไม่

11.1 ความต้องการใช้สมุนไพรของสังคมโดยรวม

() เพียงพอ เพราะ

() ไม่เพียงพอ เพราะ

() อื่น ๆ ระบุ

11.2 ความต้องการใช้สมุนไพรในกิจการของท่าน

() เพียงพอ เพราะ

() ไม่เพียงพอ เพราะ

() อื่น ๆ ระบุ

12. การให้บริการผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพรในกิจการของท่านมีแนวโน้มอย่างไรในอนาคต

- () เท่าเดิม/ไปเรื่อย ๆ เพราะ
- () อาจลดลง เนื่องจาก
- () แนวโน้มมากขึ้น เนื่องจาก
- () อื่น ๆ ระบุ

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพร

13. ท่านได้รับความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรจากแหล่งใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () หนังสือ/เอกสารวิชาการ () วิทยุ () โทรทัศน์
- () หมอชาวบ้าน () ครู () พระสงฆ์
- () เพื่อนบ้าน () คนในครอบครัว-ญาติ () อนามัย/โรงพยาบาล
- () อื่น ๆ ระบุ ...

แหล่งความรู้ใดที่ท่านมีความเชื่อถือหรือทำให้ได้ความรู้มากที่สุด ระบุ .

14. ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพรมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะใช้แทนยาแผนปัจจุบันเพื่อรักษาอาการป่วยของโรคบางอย่างได้หรือไม่

- () ได้ “เชื่อว่ายาสมุนไพรมีประสิทธิภาพเทียบเท่าหรือดีกว่า”
- () ไม่ได้ “เชื่อว่ายาแผนปัจจุบันดีกว่า”
- () ไม่แน่ใจ หรือ อื่น ๆ ระบุ ...

15. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการใช้ผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพรอย่างไรบ้าง (ระบุ)

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน/หัวหน้าโครงการ
: การผลิต/การปลูกสมุนไพรในแหล่งธรรมชาติและในชุมชน

ชุดที่ 3 ก

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อหมู่บ้าน/โครงการ ตำบล อำเภอ.....
2. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์
3. ประชากรของหมู่บ้าน จำนวนครัวเรือน จำนวน คน
4. ในชุมชนมีการรวมกลุ่มเกี่ยวกับการปลูก/อนุรักษ์สมุนไพรหรือไม่
() ไม่มี () มี (ระบุชื่อกลุ่มและจำนวนสมาชิก) คน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลแหล่งสมุนไพรตามธรรมชาติ

5. ในชุมชนหรือละแวกใกล้เคียง มีสมุนไพรขึ้นเองตามธรรมชาติเหล่านี้หรือไม่ (มีสมุนไพรอะไรบ้าง)
() ตามป่าเขา ได้แก่
- () ตามห้วย ได้แก่
- () ตามหัวไร่ ปลายนา ได้แก่
6. สภาพสมุนไพรตามธรรมชาติในข้อ 5 ปัจจุบัน เป็นอย่างไรบ้าง
() เหมือนเดิม-อุดมสมบูรณ์
- () สมุนไพรลดน้อยลงแต่ยังไม่มีปัญหาในการนำมาใช้
- () ลดน้อยลงต่อไปคงเกิดปัญหาขาดแคลน
- () อื่น ๆ ระบุ
7. ในชุมชนของท่านมีการจัดการดูแลการใช้สมุนไพรในแหล่งธรรมชาติในข้อ 5 อย่างไรบ้าง
() ไม่มีการจัดการ
- () มีการควบคุมการนำมาใช้ โดย
8. ใครบ้างที่นำสมุนไพรจากแหล่งในข้อ 5 ไปใช้ และนำไปใช้ในลักษณะอย่างไร
() ประชาชนในชุมชน นำไปใช้ในครัวเรือนอย่างเดี่ยว
- () ประชาชนในชุมชน นำไปใช้ในครัวเรือนและนำไปขายด้วย
- () ประชาชนในชุมชน นำไปขายให้แหล่งผลิต/ร้านขายยา/พ่อค้ามารับซื้อ
- () อื่น ๆ ระบุ ...

9. สมุนไพรอะไรบ้างจากแหล่งในข้อ 5 ที่มีการนำมาใช้จำนวนมาก/นำมาใช้ทำอะไร

.....

ส่วนที่ 3 การปลูกสมุนไพรในครัวเรือน

10. ในชุมชนของท่านมีการปลูกสมุนไพรไว้ใช้ในครัวเรือนมากน้อยเพียงใด

() ปลูกทุกบ้าน () ส่วนใหญ่ปลูก () ส่วนน้อยที่ปลูก () อื่น ๆ ระบุ ...

11. สมุนไพรที่ปลูกในชุมชนมีอะไรบ้าง

.....

12. ทำไมจึงเลือกปลูกสมุนไพรที่ตอบในข้อ 10

.....

13. พื้นที่เพาะปลูกสมุนไพรโดยรวมประมาณเท่าไร (เฉลี่ยใน 1 ครัวเรือน) ไร่/งาน

14. ลักษณะการปลูกเป็นอย่างไร

() ปลูกแซมพืชผลอื่น () ปลูกเป็นแปลงเฉพาะ/พืชหลัก
 () ปลูกใส่กระถาง () ปลูกเป็นแนวล้อมพื้นที่
 () อื่น ๆ ระบุ

15. การบำรุง/ดูแล

15.1 การให้น้ำ () รอน้ำฝนอย่างเดียว
 () รดน้ำในบางช่วง
 () รดน้ำตลอดทั้งปี

15.2 การใส่ปุ๋ย () ใส่ - ปุ๋ยคอก/เคมี
 () ไม่ใส่

16. การนำไปใช้ประโยชน์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() ใช้ประกอบอาหาร
 () ใช้เพื่อการรักษาสุขภาพ
 () ใช้เป็นยารักษาโรค
 () นำไปขายให้แก่ (ระบุ)

ส่วนที่ 3 การปลูกโดยเกษตรกร/โครงการดำเนินการ

17. ในชุมชนของท่านมีการปลูกสมุนไพรในลักษณะเพื่อการจำหน่ายหรือมีโครงการดำเนินการหรือไม่

() ไม่มี (จบการสัมภาษณ์)

() มี คือ กลุ่ม/โครงการ

18. พื้นที่ปลูกสมุนไพร ประมาณ ไร่/งาน (ต่อรายบุคคล/กลุ่ม/โครงการ)

19. สมุนไพรที่ปลูกเพื่อการจำหน่ายมีอะไรบ้าง

ชื่อสมุนไพร	พื้นที่ปลูก ไร่/งาน	ใช้เวลา ปลูก-เก็บ	ปริมาณเก็บ เกี่ยว/ครั้ง	แหล่งจำหน่าย/ ผู้รับซื้อ
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

20. ก่อนการปลูกสมุนไพรตามรายการในข้อ 19. จะทราบได้อย่างไรว่าควรปลูกอะไร

.....

21. เพราะเหตุใดจึงเลือกพื้นที่นี้เพื่อปลูกสมุนไพรเพื่อการจำหน่าย

.....

22. กระบวนการปลูกสมุนไพรเพื่อการจำหน่าย

22.1 สภาพพื้นที่ () ที่นา () ไร่
() แปลงเพาะปลูกเฉพาะ () อื่น ๆ ระบุ

22.2 แหล่งน้ำใช้ () ชลประทาน () น้ำฝน () แหล่งน้ำธรรมชาติ

22.3 การเตรียมดิน () มีการเตรียมดิน () ไม่มีการเตรียมดิน

22.4 ฤดูที่ปลูก () ปลูกตลอดปี () ปลูกฤดูฝน

23. ท่านนำกล้า/ต้นพันธุ์มาจากไหน ระบุ

.....

24. การบำรุงดูแล

24.1 การใส่ปุ๋ย () ใส่ ปุ๋ยคอก/เคมี () ไม่ใส่

24.2 การให้น้ำ () ให้น้ำประจำ () อาศัยน้ำฝน

24.3 ปัญหาโรคแมลง () มี () ไม่มี

25. ท่าน/เกษตรกรได้รับการสนับสนุนทางวิชาการจากที่ใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() เจ้าหน้าที่เกษตร () นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา

() อื่น ๆ ระบุ

26. สมุนไพรที่ปลูกเพื่อจำหน่ายมีปริมาณเพียงพอแค่ไหน

() เพียงพอเท่าที่แหล่งรับซื้อต้องการ () ไม่เพียงพอต่อความต้องการรับซื้อ

() เกินความต้องการต้องหาสถานที่เก็บ () อื่น ๆ ระบุ

27. ก่อนจำหน่ายสมุนไพร เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วต้องทำอะไรบ้าง

() จำหน่ายได้เลยทันที (สมุนไพรสด)

() ต้องนำมาผ่านกระบวนการ คือ ระบุ

() เก็บเกี่ยวแล้วเก็บไว้ก่อนระยะหนึ่งจึงนำออกจำหน่าย

() อื่น ๆ ระบุ

28. ในการปลูกสมุนไพรเพื่อการจำหน่ายมีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง

.....

29. ท่านคิดว่าแนวโน้มการใช้สมุนไพรในอนาคตจะเป็นอย่างไร

.....

30. ท่านมีข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการใช้สมุนไพรอย่างไรบ้าง

.....

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลครั้งนี้

Copyright © by Chiang Mai University-

All rights reserved

แบบสัมภาษณ์พ่อค้า/คนขายสมุนไพร

: การผลิต/การปลูกสมุนไพรในแหล่งธรรมชาติและในชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นใคร
 - คนขายสมุนไพรในหมู่บ้าน
 - พ่อค้าคนกลางขายสมุนไพรให้ร้านขายยา
2. ภูมิลำเนาปัจจุบัน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด
3. อายุ ปี
4. จบการศึกษาระดับใด
 - () ไม่ได้เรียนหนังสือ () ประถมศึกษา () มัธยมศึกษา
 - () ปวช./ปวส./อนุปริญญา () ปริญญาตรี/เทียบเท่า () สูงกว่าปริญญาตรี ระบุ
 - () อื่น ๆ (ระบุ) ...
5. ประกอบอาชีพขายสมุนไพรมาเป็นเวลา ปี
6. รายได้ต่อเดือนประมาณ บาท
7. เหตุจูงใจที่ทำให้มาทำอาชีพค้าขายสมุนไพร
8. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ระดับใด
 - () ระดับผู้เชี่ยวชาญ () มาก () ปานกลาง () เล็กน้อย/เฉพาะที่ทำการค้าขาย
 - () อื่น ๆ ระบุ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลแหล่งสมุนไพรที่ทำการค้าขาย

9. สมุนไพรที่ท่านทำการค้าขายถูกนำมาจากแหล่งที่ขึ้นเองตามธรรมชาติเหล่านี้หรือไม่
 - () ตามป่าเขา ได้แก่
 - () ตามห้วย ได้แก่
 - () ตามหัวไร่ ปลายนา ได้แก่
 - () อื่น ๆ ระบุ...
10. สภาพสมุนไพรตามธรรมชาติในข้อ 9 ปัจจุบัน เป็นอย่างไรบ้าง
 - () เหมือนเดิม-อุดมสมบูรณ์ () สมุนไพรลดน้อยลงแต่ยังไม่มีปัญหาขาดแคลน
 - () ลดน้อยลงต่อไปคงเกิดปัญหาขาดแคลน () อื่น ๆ ระบุ ...

11. ท่านนำสมุนไพรมานอกจากแหล่งธรรมชาติในข้อ 9 มาค้าขายโดยวิธีใด

.....

12. สมุนไพรชนิดใดในข้อ 9 ที่นำมาขายเป็นจำนวนมากที่สุดและรอง ๆ ลงมา

.....

13. สมุนไพรที่ท่านทำการค้าขาย มีแหล่งที่ได้จากการปลูกในชุมชนหรือไม่

() ไม่มี () มี ได้แก่ สมุนไพรอะไรบ้าง.....

14. ท่านทราบได้อย่างไรว่าสมุนไพรมีชนิดต่าง ๆ ปลูกหรือขึ้นอยู่ที่ใดบ้าง

.....

15. ท่านทราบได้อย่างไรว่าตลาดต้องการสมุนไพรมีชนิดใดบ้าง

.....

16. ในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา สมุนไพรมีชนิดใดเป็นที่ต้องการของตลาดมาก (รับซื้อจำนวนรวมเท่าไร ต่อ 1 ครั้ง)

ชื่อสมุนไพร	แหล่งที่ปลูก/ขึ้น	จำนวนรับซื้อต่อครั้ง	ช่วงที่รับซื้อ
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			

17. สมุนไพรมีชนิดใดบ้างที่หายากและเป็นที่ต้องการของตลาดมาก

.....

18. ท่านได้ส่งเสริมให้ประชาชนปลูกสมุนไพรมื่อนำมาจำหน่ายให้แก่ท่านหรือไม่

() ไม่ส่งเสริม () ส่งเสริม ประมาณ ครอบครั้ว

19. ท่านนำสมุนไพรมไปขายที่ใดบ้าง

.....

20. ท่านทำการค้าขายสมุนไพรมเพียงคนเดียวหรือมีเครือข่ายร่วม/ช่วยกันทำการค้าขาย

() ทำคนเดียว () มีเครือข่าย บทบาทคือ

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการค้าขายสมุนไพรในอนาคค

21. ในการค้าขายสมุนไพรมีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง

.....

22. ท่านคิดว่าแนวโน้มการค้าขายสมุนไพรในอนาคตจะเป็นอย่างไร

22.1 ด้านการตลาด

.....

22.2 ด้านปริมาณวัตถุดิบ/สมุนไพร

.....

23. ท่านมีข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการปลูก/การใช้สมุนไพรอย่างไรบ้าง

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลครั้งนี้**ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**

Copyright© by Chiang Mai University.

All rights reserved

แบบสอบถาม : ความคิดเห็นของผู้ผลิตสินค้า/ยาสมุนไพร

ชุดที่ 4

โรงงาน/สถานผลิตยา/ร้านขายยา

โรงพยาบาล.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ () ชาย () หญิง
2. อายุ ระบุ ปี
3. จบการศึกษาสูงสุด
 () ไม่ได้เรียนหนังสือ () ประถมศึกษา () มัธยมศึกษา
 () ปวช/ปวส/อนุปริญญา () ปริญญาตรี/เทียบเท่า () สูงกว่าปริญญาตรี ระบุ
- () อื่น ๆ (ระบุ) ...
4. ท่านคิดว่าระดับความรู้ของท่านเกี่ยวกับการผลิต คือ
 () ดีมาก () ดี () ดี
 () ปานกลาง () น้อย
5. ศักยภาพการผลิต
 () ต่ำกว่า 10 แรงม้า จำนวนเครื่องจักรเครื่อง
 () มากกว่า 10 แรงม้า จำนวนเครื่องจักรเครื่อง
6. ผลิตภัณฑ์/ยาสมุนไพร ที่ท่านผลิตมีดังนี้
 - 1.....
 ประเภท () ยาเดี่ยว () ยาตำรับ
 - 2.....
 ประเภท () ยาเดี่ยว () ยาตำรับ
 - 3.....
 ประเภท () ยาเดี่ยว () ยาตำรับ
 - 4.....
 ประเภท () ยาเดี่ยว () ยาตำรับ
 - 5.....
 ประเภท () ยาเดี่ยว () ยาตำรับ
 - 6.....
 ประเภท () ยาเดี่ยว () ยาตำรับ

- 7.....
 ประเภท () ยาดี้ยว () ยาดำรับ
- 8.....
 ประเภท () ยาดี้ยว () ยาดำรับ
- 9.....
 ประเภท () ยาดี้ยว () ยาดำรับ
- 10.....
 ประเภท () ยาดี้ยว () ยาดำรับ
7. ระบุสมุนไพรมที่จำเป็นต้องใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิต

 รายละเอียดของแหล่งวัตถุดิบ

8. ช่องทางการจำหน่ายสินค้า
 () ส่ง () ปลีก
 () ในประเทศ () ต่างประเทศ
9. มูลค่าการจำหน่าย
 ปี 2548.....บาท
 ปี 2549.....บาท
10. ปัญหาในการดำเนินกิจการ.....
11. ความต้องการการช่วยเหลือจากรัฐ.....
12. อื่นๆ (ระบุ).....
13. บันทึกข้อสังเกตการจำหน่ายและลูกค้า ในร้านขายยา

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถาม : ความคิดเห็นของผู้ควบคุมกำกับดูแลการผลิต

ชุดที่ 5,6

ป่าไม้ / ป่าไม้

ฝ่ายเกษตรศาสตร์ / สสอ.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ () ชาย () หญิง

2. อายุ ระบุ ปี

3. จบการศึกษาสูงสุด

() ปริญญาตรี/เทียบเท่า () สูงกว่าปริญญาตรี ระบุ

() อื่น ๆ (ระบุ) ...

4. นโยบายที่เกี่ยวกับการผลิต/การควบคุม กำกับดูแลสมุนไพร / ผลิตภัณฑ์

.....

5. แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับงานที่ทำอยู่

.....

6. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น

.....

7. ความมุ่งหวังในอนาคตเกี่ยวกับงานที่ทำ

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ข

การผลิตและการใช้พืชสมุนไพรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านเจียง อำเภอแม่แจ่ม

Production and Sustainable Utilization of Medicinal Plants –A Case Study in Banchiang Comunity, Amphur Mae Chaem, Chiang Mai Province

Panee Sirisa-ard¹, Tosporn Kasikam², Khosit Elvezio Kasikam² and Surapol Natakankittkul¹

¹Faculty of Pharmacy, Chiang Mai University

²Faculty of Sosial Science and Humanity, Chiang Mai University

E-mail : pmpti008@chiangmai.ac.th

บทคัดย่อ

รายงานนี้นำเสนอกิจกรรมของชมรมหมอเมืองอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2544 และมีพระอริการเอนก มหาวิโร เจ้าอาวาสวัดเจียง เป็นหนึ่งในคณะที่ปรึกษาชมรมฯ โดยที่ผู้รายงานเข้าไปสังเกตการณ์ พูดคุย สัมภาษณ์และเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชมรมฯอย่างใกล้ชิดและไม่เป็นทางการในช่วงเวลา 6 เดือน นับตั้งแต่เดือน ธันวาคม 2547 ถึงเดือน พฤษภาคม 2548 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเรื่อง การผลิตและการใช้พืชสมุนไพรอย่างยั่งยืนในสังคมไทย โดยใช้ชุมชนแม่แจ่ม ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ระหว่างรอยต่อของช่วงเวลาที่เรียกว่า “ประเพณีนิยม” และ “ทันสมัย” และมีประวัติในการหาคำตอบให้กับตนเองมาอย่างยาวนาน เป็นกรณีศึกษา

กิจกรรมของชมรมหมอเมืองอำเภอแม่แจ่มซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 60 คน อยู่ในกรอบของวัตถุประสงค์ 6 ประการ คือ เพื่อสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่ออนุรักษ์พืชสมุนไพรแม่แจ่ม เพื่อฟื้นฟูพืชสมุนไพรไทย เพื่อเผยแพร่พืชสมุนไพรและการดูแลสุขภาพโดยหมอพื้นบ้านให้ชาวบ้านทั่วไปรู้จักมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ประชาชนหันมาใช้สมุนไพรในการช่วยตัวเอง และเพื่อให้ประชาชนมีทางเลือกในการดูแลสุขภาพตนเอง ซึ่งบรรลุผลตามวัตถุประสงค์มากน้อยต่างกัน

ผู้วิจัยประเมินกิจกรรมต่างๆที่พระอริการเอนกกระทำทั้งในนามของชมรมฯ และจากความสนใจของท่านเองว่ามีผลที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมต่อการแสวงหาคำตอบของชุมชนเรื่อง

การดูแลสุขภาพในสภาวะที่สังคมดั้งเดิมกำลังเปลี่ยนแปลงสู่สังคมสมัยใหม่ ผู้รายงานยังพบว่า
 ปรัชญาการดำรงชีวิตและการทำงานของพระอริการเอนกนั้นมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง และ
 สามารถนำมาใช้เป็นปรัชญาและหลักเกณฑ์ในการจัดการและในการทำงานเกี่ยวกับการผลิตและ
 การใช้พืชสมุนไพรอย่างยั่งยืนในสังคมไทยได้

ABSTRACT

The objective of this progress report is to investigate the status of production and utilization of medicinal plants in Ban Chiang Community in the District of Mae Chaem in Chiang Mai Province – through the activities of the Traditional Healers' Club of Mae Chaem with Phra Anek Mahaviro as its adviser. Methods applied for this qualitative study are conversations, in depth interviews and participatory observations, and the study itself is a loosely analytical description of happenings and their causal relationships in the framework of the given theoretical concepts. The field research was carried out during January and May 2005.

Ban Chiang Community, as well as Mae Chaem, are interesting for this project, for their transition from a traditional society to a modernized one is on the way, and Mae Chaem has a long history of seeking its own definition of existential survival in the storm of changes.

The Traditional Healers' Club of Mae Chaem, which has now 60 members, has 6 objectives, that are: to continue and to pass on the indigenous medical knowledge, to conserve local medicinal plants, to revive Thai medicinal plants, to promote the use of herbal medicinal plants and of health care by traditional healers, to encourage local people to make use of herbal plants and traditional health care in their daily life, and to give people more alternatives of health self care.

The activities of Phra Anek, which were undertaken in the name of the Traditional Healers' Club and out of his own interest, could be considered to serve the objectives of the club. It was also found that the experiences, the life style, the vision and the philosophy of Phra Anek were very valuable and worth carefully thinking over and taking as work philosophy to handle with natural resources and to manage the utilization of medicinal plants in Thai society to be sustainable.

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษากิจกรรมของหมอฟันบ้าน ในด้านการผลิตและการใช้พืชสมุนไพร ปรัชญา แนวคิดและวิธีการในการจัดการแหล่งทรัพยากรสมุนไพร ของผู้นำคือพระเอนก มหาวิโร

วิธีการดำเนินงาน

โดยการสังเกตการณ์ พูดคุย สัมภาษณ์และเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชมรมฯ อย่างใกล้ชิดและไม่เป็นทางการในช่วงเวลา 6 เดือน นับตั้งแต่เดือน ธันวาคม 2547 ถึงเดือน พฤษภาคม 2548

ผลการดำเนินงาน

มีการเสวนาหมอฟันบ้านทุกเดือน โดยมีหมอฟันบ้านที่เป็นหมอชนเผ่าและหมอเมืองรวม 60 คน ทำกิจกรรมดังต่อไปนี้

อบรมจริยธรรม ให้หมอเมืองเล็งเห็นความสำคัญในการช่วยเหลือผู้อื่น ร่วมถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ซึ่งกันและกัน องค์กรความรู้จากหมอฟันบ้าน เดินป่าเพื่อศึกษาสมุนไพรที่อยู่ในธรรมชาติ ร่วมกับหมอฟันบ้าน

จัดตั้งสวนสมุนไพรในวัด โดยปลูกสมุนไพรเพื่อการอนุรักษ์และนำมาใช้ประโยชน์ โดยชาวบ้านเข้ามาเก็บไปปรุงยาได้ ทำการขยายพันธุ์พืช ใช้วิธีการปลูกเน้นแบบธรรมชาติ มีชาวบ้านเข้ามาใช้เป็นแหล่งทัศนศึกษาของชุมชนทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ อีกทั้งมีการปลูกสวนป่า และทำสวนสมุนไพรเพิ่มขึ้น ขยายกิจกรรมเรื่องสมุนไพร ไปยังที่อื่นๆอีก แต่ก็เป็นระดับที่ไม่ได้มุ่งเอาแต่ปริมาณ หากแต่ยังอยู่ในระดับที่ดูแลได้เพื่อให้ได้คุณภาพ

ส่งเสริมให้มีการใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวัน ให้ประชาชนมีทางเลือกในเรื่องการดูแลสุขภาพมากขึ้น พระอธิการเอนกก็ได้มีความคิดหลายอย่างหลายประการ นอกจากกิจกรรมที่ทางชมรมฯ เข้าร่วมหรือจัดขึ้นในโอกาสต่างๆ

สมุนไพรเมื่อมีความมั่นคงขึ้นแล้ว สิ่งต่อไป ที่จะตามมาคือ การนำตัวยาสุนัขสมุนไพรเหล่านั้นมาแปรรูปและนำไปใช้ประโยชน์ หรือพูดในภาษาเศรษฐกิจปัจจุบันก็คือต้องนำไปทำการตลาด บัดนี้ท่านเห็นว่าใกล้จะมีความพร้อมในเรื่องนี้แล้ว ท่านก็ได้ดำเนินการในขั้นต่อไป

การเตรียมสถานที่เพื่อจัดให้มีการนวดแผนไทยและการอบสมุนไพร โดยมีเป้าหมายให้บริการตามความต้องการและความจำเป็นของชุมชนใกล้ตัวก่อน

กิจกรรมที่ผู้รายงานเห็นว่ามีความสำคัญมาก คือการเข้าไปในพื้นที่ที่เพิ่งมีโอกาสได้ติดต่อกับโลกภายนอก หมายถึงที่บ้านโป่งชะแวน ในพื้นที่นั้นสิ่งใหม่ๆคงจะต้องหลังไหลเข้าไป พระอธิการเอนกคงมองเห็นว่า หากไม่ทำอะไรสักอย่าง พื้นที่นั้นจะคงจะต้องเปลี่ยนแปลงและมีความเป็นไปและจะประสบกับปัญหาต่างๆอย่างที่ไ้เกิดขึ้นแล้วในพื้นที่อื่นๆของประเทศ ท่านได้เข้าไป “ปักธง” ไว้ก่อน โดยเริ่มเข้าไปวางรากฐานด้วยการสร้างพระวิหาร จากความร่วมมือของชาวบ้านจากชุมชนของท่านและจากชุมชนในท้องถิ่น ผู้รายงานได้พูดถึงนัยยะความสำคัญของเรื่องนี้ทั้งทางรูปธรรมและนามธรรมแล้ว

โดยสรุป ผู้รายงานพยายามเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของพระอธิการเอนกในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานของท่าน เกี่ยวกับวิธีทำงาน ปรัชญาการทำงานของท่าน จริงอยู่ที่ผู้รายงานไม่ได้อยู่ใกล้ชิดกับท่านตลอดเวลา แต่ก็ได้รับความเมตตา ได้รับความโอกาสให้พูดคุยด้วยบ่อยครั้งแทบจะทุกครั้งตามที่ต้องการ ท่านเองก็มีเมตตาแก่ผู้รายงานและ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ลูกชายของผู้รายงาน ได้พาไปที่โน่นที่นี่ ตามสถานที่ต่างๆ ได้เล่าได้ให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ เราได้เห็นความสงบที่มีอยู่ในตัวท่าน และยังได้เห็นความดีงามอื่นๆที่ท่านมีอยู่โดยธรรมชาติอีก

พระอธิการเอนกมีความหวังดีที่จะรับใช้เพื่อนมนุษย์ ท่านไม่ได้เรียกร้องหาความยุติธรรมให้แก่สังคม โดยการกล่าวโทษผู้อื่น ความคิดความฝันเป็นสิ่งที่คนทุกคนมีกันได้ ท่านเองก็คงมีความฝันหลายอย่างอยู่ แต่ท่านจะพูดอยู่เสมอว่า ต้องทำให้เป็นรูปธรรม ไข่ต้องทำให้เกิดเป็นมรรคเป็นผลขึ้นมา ไม่เช่นนั้นใครจะไปเก็บเกี่ยวประโยชน์จากความคิดความฝันที่ดีได้ ท่านจะลงมือทำสิ่งที่เห็นว่าจะดีจะมีประโยชน์ ทำอย่างค่อยๆทำไปตามกำลัง และเริ่มจากจุดเล็กๆ จากจุดที่ใกล้ตัวก่อน ค่อยๆทำไปเรื่อยๆ (ตรงนี้ขี้ว่าไม่ใช่ “ค่อยๆขยายตัว”) หากที่ทำไปแล้วดีและมั่นคง ก็สามารทำต่อไปอีก ถ้ายังไม่ดียังไม่มั่นคง ก็ทำซ้ำจนกว่าจะให้ดีให้มั่นคงก่อน ความที่ท่านมีหัวก้าวหน้าทำให้ท่านเห็นความเปลี่ยนแปลงและยอมรับความเปลี่ยนแปลงได้ แต่หากท่านมีเป้าหมายอย่างอยู่แล้ว ท่านจึงได้ทำหลายอย่างในการที่จะกำหนดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงด้วย ไม่ใช่ต่อต้านกระแสหลัก แต่ก็ไม่ใช่ปล่อยตัวลอยตามกระแส การผสมผสานหาจุดยืนใหม่ให้กับตัวตนของคนและของชุมชนที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางความเชื่อทางสังคมประเพณีวัฒนธรรม จากบริบทของกาลเวลาและภูมิประเทศของท้องถิ่น ท่ามกลางความแปลกใหม่ที่เข้ามาสู่ตนและท้องถิ่น การหาจุดลงตัวที่เหมาะสมน่าจะเป็น “การบ้าน”

การสร้างพระวิหาร โดยชุมชนบ้านเจียงเป็นเสมือนการให้ “ของขวัญ” อันมีค่าแก่ชุมชนบ้านโป่งชะแวน และยังเป็นของขวัญจากพระอธิการเอนกด้วย ชาวบ้านเจียงให้พระวิหารอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ส่วนพระเอนกให้พระวิหารอย่างเป็นทางการเป็นนามธรรม พระวิหารที่เป็นรูปธรรมจะเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบงานบุญงานกุศล เป็นที่พักของสงฆ์ผู้จะมาทำหน้าที่สั่งสอนธรรมะ เป็น

เนื่องบุญให้แก่ชุมชน รวมทั้งหน้าที่คุณเลจติวิญญาณของคนในชุมชน และอื่นๆตามฐานานุรูปของพระสงฆ์ด้วย ส่วนพระวิหารที่เป็นนามธรรมบวกกับพระสงฆ์ที่พำนักอยู่จะเป็นสัญลักษณ์ของการตั้งมั่นอยู่ของพระพุทธศาสนาภายในชุมชน และหากชาวบ้านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามคำสอนของศาสนา พระวิหารย่อมเป็นสัญลักษณ์ของมันคงของพระศาสนา ที่จะยึดหยั่งอยู่ได้ท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่างๆ หรือหากจะต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยและตามความจำเป็นต่างๆ พระวิหารก็น่าจะต้องเป็นสัญลักษณ์ของการดำรงตนอย่างมีสติสัมปชัญญะและการมีหิริโอตตปปะ(ความเกรงกลัวและละอายต่อบาป) ซึ่งถ้าสัญลักษณ์พระวิหารและพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ ณ พระวิหารนั้นจะทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ก็น่าเชื่อได้ว่า การมีทัศนคติที่เอื้ออาทรต่อธรรมชาติก็จะยังคงอยู่ต่อไป สิ่งแวดล้อมก็จะไม่ถูกทำลายอย่างโง่เขลาและเห็นแก่ตัว ระบบเศรษฐกิจก็จะตั้งอยู่บนฐานของสติ และดำเนินไปอย่างพอเพียงเพื่อการสร้างเงื่อนไขทางสังคมให้มีความสุขสบายพอสมควรแก่สภาพ (ระบบเศรษฐกิจที่ขาดสติจะมีความก้าวร้าว มุ่งแข่งขัน มุ่งทำลายและครอบครอง มีเป้าหมายที่จะเพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่ามุ่งความสงบทางสังคม) ศาสนาและความเชื่อของสังคมก็จะยังคงเข้มแข็งอยู่ต่อไป และสุขภาพของคนในชุมชนก็จะไม่มีปัญหา ด้วยเหตุนี้พระวิหารจึงเป็นคุณค่าที่ชุมชนบ้านเจียงมอบให้แก่ชุมชนบ้านโป่งชะแวน

บรรณานุกรม

- กลุ่มงานการแพทย์พื้นบ้านไทย. การแพทย์พื้นบ้านไทย ภูมิปัญญาของแผ่นดิน. เอกสารประกอบนิทรรศการในงานชุมนุมแพทย์แผนไทยสมุนไพรแห่งชาติ ครั้งที่ 5 ระหว่าง 9-18 พฤษภาคม 2546. กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. 2546.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. ระบบการแพทย์พื้นบ้านในชนบทไทย. ศูนย์ประสานงานการพัฒนาการแพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย. กรุงเทพมหานคร. 2535.
- นโยบายและทิศทางการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. 2546.
- ทศพร กลติกรรม. การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมของไทย : พิจารณาจากมุมมองตามแนวทางไดอาเลคติก. วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 (เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม) 2541 หน้า 22-42.
- ทศพร กลติกรรม. สังคมไทยระหว่างตะวันตกและตะวันออก. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการของคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 6 มีนาคม 2542 ที่โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์ เชียงใหม่ (23 หน้า).

บรรยายสรุป อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. เอกสาร โรเนียว ของที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) (26 หน้า).

พริตจ็อฟ คาปรั้า. *จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ*. มุลนิธิโกมลคีมทอง กรุงเทพมหานคร 2539.

ฝอยทอง (สมบัติ) สมวธา. *เล่าขานตำนานเมืองแม่แจ่ม*. สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม และโรงเรียนเมืองเด็ควิทยา อำเภอแม่แจ่ม เชียงใหม่ 2546.

ยศ สันตสมบัติ. *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร 2540

สันติพงษ์ ช้างเผือก และคณะ. *รายงานวิจัย โครงการของน้ำห่มุ ประวัติศาสตร์ตัวตนของชุมชนกลางหุบเขาแม่แจ่ม*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย กรุงเทพมหานคร. 2546.

Nakamura. *Ways of Thinking of Eastern Peoples : India-China-Tibet-Japan*. 1981.

Sarkisyanz, E. *The Buddhist Backgrounds of the Burmese Revolution*. Nijhoff: The Hague. 1965.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาคผนวก ค
ป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง
ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

รายงานโดยกลุ่มชุมชนบ้านหัวทุ่ง
ประวัติก่อตั้งชุมชนและที่มา

พื้นที่บริเวณชายขอบของผืนป่าขนาดใหญ่ ที่มีป่ารกทึบ มีความอุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของอำเภอเชียงดาว มีสภาพเป็นป่าผืนใหญ่ประกอบด้วย คอยหลวงเชียงดาว คอยนาง ชายขอบ ผืนป่าฝั่งตะวันตกของลำน้ำแม่ปิง ฝั่งตะวันออกของคอยหลวงเชียงดาว มีชุมชนตั้งเรียงรายอยู่โดยรอบ ส่วนใหญ่เป็นชุมชนพื้นราบที่เข้าไปจับจองบุกเบิกพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย จนกระทั่งก่อตั้งขึ้นเป็นชุมชนเล็ก ๆ เรียกว่า บ้านเหนือ หรือ บ้านหัวทุ่ง อาศัยอยู่ในเขตต้นน้ำแม่ปิง ทางฝั่งตะวันตกอยู่ระหว่างแนวต่อเขตป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคอยหลวงเชียงดาวซึ่งเป็นเขตป่าต้นน้ำของชุมชนแม่ตุ้ และห้วยละคร ที่ไหลลงสู่ลำน้ำแม่ปิง

แต่เดิมบ้านหัวทุ่ง ขึ้นอยู่กับบ้านทุ่งละคร หมู่ที่ 1 ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาสภาพชุมชนเริ่มมีการขยายตัวหนาแน่นขึ้น จึงมีการเรียกร้องขอแยกหมู่บ้านจากบ้านทุ่งละคร ประกาศอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2540 แยกหมู่บ้านออกจากบ้านทุ่งละคร หมู่ที่ 1 เป็นบ้านหัวทุ่งในปัจจุบัน

บ้านหัวทุ่ง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ระยะทาง 5 กิโลเมตร จากตัวอำเภอไปตามถนนเชียงใหม่-ฝาง แยกซ้ายเข้าบ้านทุ่งละคร ไปประมาณ 3 กิโลเมตร รวมระยะทาง 8 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 ตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านทุ่งละคร หมู่ที่ 1 ตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 (น.พ. ค. 32)

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคอยหลวงเชียงดาว บ้านถ้ำ หมู่ที่ 5 ตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

จำนวนสมาชิก อาชีพ

ชุมชนบ้านหัวทุ่ง ตั้งอยู่ที่ราบชายขอบของผืนป่าขนาดใหญ่ ประกอบไปด้วย คอย หลวงเชียงดาวและคอยนาง บริเวณพื้นที่ทำกินมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มเชิงเขา ใช้น้ำจากลำห้วยแม่ตุ ที่ไหลมาจากต้นน้ำคอยนางน้ำแม่ตุไหลมารวมกับห้วยละคร และไหลลงสู่แม่น้ำปิง พื้นที่บริเวณนี้มีการใช้ประโยชน์จากน้ำเพื่อการเกษตรกรรม ในอดีตชุมชนร่วมกันจัดระบบเหมืองฝายแบบเก่า แต่ปัจจุบันพัฒนาเป็นฝายน้ำล้นและอ่างเก็บน้ำ ฝายน้ำล้นของหมู่บ้านมี 2 แห่ง มีการจัดระบบเหมืองฝายแบ่งปันน้ำใช้เพื่อการเกษตรกรรมภายในชุมชน ชาวบ้านมีอาชีพเกษตรกรรม ทำนา และปลูกพืชผัก และส่วนหนึ่งพึ่งพาประโยชน์จากป่า เช่น เก็บพืชผัก อาหารและอาชีพที่สำคัญที่เป็นรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี คือ อาชีพจักสาน สานก๋วย จำหน่ายให้พ่อค้า ที่มารับซื้อในหมู่บ้าน ใบละ 3 บาท บางครั้งเรือนยี่ดอาชีพสานก๋วยเป็นอาชีพหลัก บางครัวเรือนยี่ดเป็นอาชีพรอง หลังจากมีเวลาว่างจากการทำสวน ทำนา และอาชีพดังกล่าวไม่ได้มีการแบ่งงานกันว่าจะเป็นพ่อบ้าน หรือแม่บ้านที่จะต้องทำ เมื่อมีเวลาว่างช่วงไหนสมาชิกในครัวเรือนจะมาร่วมกันทำ เป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้กับครอบครัวเป็นอย่างดี และที่สำคัญไม้ที่นำมาจักสาน ชุมชนท้องถิ่นได้เข้าไปใช้ประโยชน์ในเขตป่าชุมชน ในบริเวณที่เป็นพื้นที่ป่าใช้สอย และพื้นที่ที่ชาวบ้านร่วมกันปลูกไม้ไผ่ไว้ใช้ในพื้นที่กว่า 40 ไร่

จำนวนสมาชิก

บ้านหัวทุ่ง หมู่ที่ 14 ตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันมี นายดีบ ศรีบุญยัง เป็นผู้ใหญ่นบ้าน มีประชากร 545 คน ชาย 275 คน หญิง 250 คน 146 ครัวเรือน

ลักษณะทางสังคม

เป็นสังคมชนบท เป็นสังคมแบบเครือญาติมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสังเกตได้จากการทำการเกษตร ซึ่งคงมีการเอาแรง (เอามือ ภาษาทางภาคเหนือ) ในระหว่างเครือญาติกันอยู่ ค่าจ้างแรงงานรายวัน ๆ ละ 100 – 120 บาท ต่อวัน

ลักษณะทางวัฒนธรรม

พิธีบวชป่า ซึ่งจัดทำเป็นประจำตลอดทั้งปีในช่วงวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันที่ 5 ธันวาคมมหาสาร วันแม่แห่งชาติ 12 สิงหาคมหาราชินี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกให้กับท้องถิ่นจะมารวมกันตรงจุดทำพิธีบริเวณน้ำแร่ พร้อมกับนำเครื่อง

ถวายไทยทาน อาหารคาวหวาน นิมนต์พระสงฆ์ประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์ หลังจากนั้น สมาชิกในชุมชนร่วมกัน อันแสดงถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วยปกป้องรักษาคุณแลต้นไม้ ทรัพยากรในเขตป่า ไม้ให้ใครเข้ามาทำลาย หรือลักลอบตัดไม้ ตามความเชื่อของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เชื่อว่าหากใครเข้าไป ทำลาย ลักลอบตัดไม้ที่เป็นสิริมงคลแล้วจะต้องมีอันเป็นไป

พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ หรือต้นน้ำ จะจัดทำทุกปีในช่วงเดือน มิถุนายน ชาวบ้านจะจัด พิธีกรรม เลี้ยงผีขุนน้ำ(ต้นน้ำ) มาโดยตลอด ซึ่งเป็นพิธีกรรมทางความเชื่อของชาวบ้านล้านนาอีก เช่นกันว่า หากมีการเลี้ยงผีขุนน้ำจะทำให้ฝนตกตามฤดูกาล มีน้ำกิน น้ำใช้เพียงพอตลอดทั้งปี พิธีกรรมนี้จะมีข้อห้ามอยู่ในตัวของพิธีกรรมคือการห้ามตัดไม้บริเวณขุนน้ำ หรือต้นน้ำโดยเด็ดขาด โดยชาวบ้านจะพากันไปที่น้ำรู วางหัวหมู ดอกไม้ รูป เทียน หมาก เหล้า บุหรี่ ลงบนแคร่ทำพิธี จากนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ ที่เรียกว่าปู่จารย์จะเรียกให้ผีน้ำ ผีป่ามากินด้วยเมื่อกินอิ่มแล้ว จะนำอาหาร เครื่องเช่น ไหว้บางส่วนไปวางไว้รอบ ๆ แคร่อย่างละเล็กน้อย ส่วนที่เหลือนำมาประกอบอาหาร ให้กับสมาชิกในชุมชนที่เข้าร่วมรับประทานร่วมกัน

ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของโครงการหรือกิจกรรมที่ทำ

ในอดีตผืนป่าแห่งนี้ผ่านยุคการอนุญาต ให้มีการสัมปทานไม้สักของชาวอังกฤษ สมัย นั้นไม่มีค่าถูกตัดฟัน และลักลอบออกมาล่องตามลำน้ำแม่ปิงสู่เชียงใหม่ ซึ่งไม้ที่ถูกสัมปทาน ดังกล่าวในพื้นที่ยังคงมีต้นไม้สักขนาดใหญ่จำนวนมากในเขตป่าให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ต่อมากรมป่า ไม้ได้ดำเนินการจัดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติเขียงดาว ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 537 (พ.ศ. 2516) ออกตามความใน พรบ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และได้จัดวางโครงการเป็นป่าสัมปทานไม้สัก ให้กับองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2515 และจัดเป็นป่าสัมปทานไม้ กระจายเลยให้กับบริษัทป่าไม้จังหวัด เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2516 การอนุญาตให้เข้าทำไม้ในครั้ง นั้นเป็นเหตุให้ป่าไม้บริเวณป่าดอยเขียงดาวตลอดจนป่าหัวทุ่ง ถูกตัดฟัน โคนล้ม และถูกบุกรุก เผ้วดวงหนักลงไปมากทั้งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง

ต่อมาเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2518 คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติกำหนดให้ป่าเขียงดาวเป็น ป่าต้นน้ำลำธารชั้น 1 ห้ามมิให้มีการสำรวจคัดเลือกไม้ รวมถึงอนุญาตใดๆ โดยเด็ดขาด ด้วยเหตุ เนื่องจากป่าของพื้นที่นี้มีสภาพภูมิประเทศในเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน มีสภาพป่าหลายชนิดหลาย ประเภท มีความหลากหลายทางด้านพืชพรรณของป่าอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นป่าต้นน้ำลำธาร ดังนั้นในปี พ.ศ. 2519 กรมป่าไม้จึงได้จัดส่งนักวิชาการป่าไม้ เข้าไปทำการสำรวจสภาพป่าและ ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนให้เป็นเขตรักษาพันธุ์ป่า ทั้งนี้ภายใต้พระราชบัญญัติสงวนและ คุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 (ปัจจุบันได้ปรับปรุงแก้ไขเป็นพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครอง

สัตว์ป่าปี พ.ศ. 2535) จนกระทั่งปี พ.ศ. 2521 จึงได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้บริเวณป่าดอยเชียงดาวครอบคลุมบ้านหัวทุ่งค้าย เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โดยเรียกว่า “เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”

สำหรับชาวชุมชนบ้านหัวทุ่ง หลังจากที่มีการยกเลิกการสัมปทานไม้แล้ว และกรมป่าไม้ประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ในส่วนตัวของชาวบ้านได้เริ่มเข้าดูแลป่าในลักษณะเดียวกับการดูแลป่าชุมชนในปัจจุบันนี้ เหตุเพราะเป็นป่าใช้สอยของหมู่บ้าน เริ่มมีการดูแลจัดการมาเกือบ 35 ปี หลังจากนั้นจึงได้ประกาศตั้งเป็นป่าชุมชน ในเครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือ ขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2540 โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดูแลรักษา ประกาศขอบเขตพื้นที่ และมีกฎระเบียบอย่างเป็นทางการขึ้น และที่สำคัญความเข้าใจของชาวบ้าน ต่อการจัดการป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง จัดเป็นป่าชุมชนที่จัดตั้งขึ้นโดยชาวบ้านเกิดความตระหนักและสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ไม่ต้องการที่จะเห็นทรัพยากรป่าไม้ที่อยู่อยู่กับชุมชน มาตั้งแต่ในอดีตสูญหายไปพื้นที่บริเวณที่ชุมชนต้องการจัดการป่าชุมชนนั้น เป็นแหล่งต้นน้ำที่ชุมชนได้ดูแลรักษากันมานานเกือบ 60 ปี แต่เดิมพื้นที่ดังกล่าว มีสภาพเป็นที่ทำไร่เลื่อนลอยมาก่อน ต่อมาชาวบ้านได้กันเขตดังกล่าวเป็นเขตอนุรักษ์ เป็นแหล่งใช้ประโยชน์ที่สำคัญของชาวบ้าน

พื้นที่และขอบเขตพื้นที่ดำเนินการโครงการ

สภาพพื้นที่ ชุมชนท้องถิ่นบ้านหัวทุ่ง อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ รวมพื้นที่ป่าชุมชนของชาวบ้านปางมะโอทั้งหมดประมาณ 4,000 ไร่ จัดเป็นป่าใช้สอย 2,000 ไร่ ป่าอนุรักษ์ 2,000 ไร่ ระดับความสูงจากน้ำทะเลปานกลาง 400 – 800 เมตร

วิธีการดำเนินงานของโครงการหรือกิจกรรมที่ทำ

ในระหว่างที่มีกฎหมายของกรมป่าไม้กำกับดูแลอยู่ ระหว่างนี้การดูแลป่าของชาวบ้านหัวทุ่งที่ได้มีการใช้ประโยชน์จากป่าเองก็เริ่มมีการตั้งกฎระเบียบหรือกลไกในการดูแลรักษาป่าระหว่างชาวบ้านด้วยกันเองในชุมชนคือ

1. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบโดยชุมชนเอง
2. มีคณะกรรมการบริหารชุมชน
3. มีการกำหนดขอบเขต แนวเขตพื้นที่ป่าชัดเจน โดยจัดทำป้ายทั้งแนวเขตพื้นที่ป่า

อนุรักษ์และป่าใช้สอย

4. มีการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในชุมชน เช่น ทำแนวกันไฟ ออกตรวจพื้นที่เป็นประจำ

5. มีการจัดทำเส้นทางศึกษารวมชาติป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง ป้ายแสดงพรรณพืช พันธุ์ไม้ที่สำคัญในพื้นที่ป่าชุมชน จึงเป็นแหล่งศึกษาของเด็กนักเรียนในพื้นที่เข้าร่วมศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

6. การนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ มาจัดการดูแลรักษาป่าควบคู่ไปกับกฎระเบียบของชุมชน เช่น พิธีบวชป่า พิธีสืบชะตาป่า พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ หรือคันท้ำ การประสานงานเชื่อมเครือข่ายหมู่บ้านอื่นร่วมกิจกรรมรักษาป่า เช่น การบวชป่า สืบชะตาป่า เป็นต้น

7. การกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ประกอบไปด้วย

ป่าอนุรักษ์ การจัดการป่าสำหรับชาวบ้านแล้ว นอกจากจะดูแลป่าชุมชนหรือป่าใช้สอยอย่างเป็นระบบระเบียบร่วมกันของชุมชนแล้วพื้นที่ป่าซึ่งเป็นเขตป่าอนุรักษ์ชาวบ้านเองก็ร่วมกันเคารพตามกฎหมายของกรมป่าไม้กันอย่างเคร่งครัดด้วยเช่นกัน พร้อมกันนี้ก็ยังมีข้อตกลงร่วมกันระหว่างชาวบ้านในชุมชนที่ให้ความสำคัญกับเขตป่าอนุรักษ์ด้วย

ป่าใช้สอย เป็นการจัดการป่าที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า ทั้งการเก็บหาของป่า การนำไม้เพื่อมาสร้างที่อยู่อาศัย ไม้ใช้สอยในครัวเรือน การเก็บหาสมุนไพร เพื่อนำมาเป็นยารักษาโรคป่าใช้สอย จึงเป็นพื้นที่ป่าที่มีความสำคัญสำหรับชุมชนเพื่อการใช้สอยให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างยั่งยืน

1. ร่วมกันปลูกป่า เพื่อฟื้นฟูป่าไม้ที่เสื่อมโทรมในวันสำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น อย่างน้อยให้ปฏิบัติ 3 ครั้ง ต่อปี
2. ร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับเครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือตอนบน
3. ร่วมสนับสนุนผลิตภัณฑ์ พรบ. ป่าชุมชนฉบับประชาชน
4. ร่วมสนับสนุนแก้ไขปัญหาป่าไม้ ที่ดิน

การบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง

คณะกรรมการป่าชุมชน

แบ่งเป็น 3 คณะ คือ

1. คณะกรรมการที่ปรึกษา

ประกอบด้วย

- เจ้าหน้าที่ป่าไม้
- เจ้าหน้าที่ปกครอง

- โครงการจัดการลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์

2. คณะกรรมการบริหารป่าชุมชน 6 คน
3. คณะกรรมการป่าชุมชน รวม 35 คน (จากการคัดเลือกของสมาชิกในชุมชน)

บทบาทหน้าที่คณะกรรมการ

- 3.1 คณะกรรมการป่าชุมชน มีหน้าที่ในการเดินตรวจ และรักษาพื้นที่ป่าในบริเวณป่าชุมชนของหมู่บ้านตามความเหมาะสมอย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้ง
- 3.2 ดูแลให้การปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด
- 3.3 มีหน้าที่พิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิดกฎระเบียบป่าชุมชนอย่างยุติธรรม
- 3.4 มีหน้าที่ประสานงานในการนำสมาชิก ในเขตรับผิดชอบร่วมกันทำแนวป้องกันไฟป่าและดับไฟป่า

กฎระเบียบและข้อควรปฏิบัติป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง

ข้อห้ามป่าอนุรักษ์

1. ห้ามตัดไม้ทุกชนิดในเขตป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด
2. ห้ามบุกรุกแผ้วถางหรือทำการเกษตรในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด
3. ห้ามหาหน่อไม้ในเขตป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด
4. ห้ามล่าสัตว์หรือฆ่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ โดยเด็ดขาด
5. ห้ามนำไม้และของป่าทุกชนิดออกจากป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด(ของป่า)
6. ห้ามจุดไฟเผาป่าโดยเด็ดขาด
7. ห้ามนำไม้แห้ง ไม้ล้ม ไม้นอน ขอนไม้ และรากไม้ออกจากบริเวณป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด
8. ในกรณีที่ทำกินของชาวบ้านอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ให้เพิกถอนออกหลังจากได้ประกาศใช้กฎระเบียบนี้แล้ว ในเวลาที่คณะกรรมการป่าชุมชนพิจารณาเห็นสมควร

* ของป่า หมายถึง ต้นไม้ขนาดเล็ก พืชสมุนไพร น้ำผึ้ง ก้อยไม้ หิน เป็นต้น *

บทกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของป่าชุมชน

1. ผู้กระทำความผิด โดยตัดไม้ทุกชนิดในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ปรับตั้งแต่ 5,000 บาท / ต้นและยึดของกลางเป็นของส่วนรวม

2. ผู้กระทำความผิด โดยบุกรุกแผ้วถางป่าอนุรักษ์มีโทษปรับตารางวาละ 2,000 บาท และยึดพื้นที่บุกรุกคือเพื่อทำการปรับปรุงให้อยู่ในสภาพเดิม
3. ผู้กระทำความผิดที่เข้าไปหาหน่อไม้ในเขตป่าอนุรักษ์ มีโทษปรับกิโลกรัมละ 100 บาท ในกรณีที่มีการซื้อขายกันมีโทษทั้งผู้ที่น่าออกมาขายและผู้ซื้อ โดยปรับกิโลกรัมละ 100 บาท
4. ผู้กระทำความผิด โดยเข้าไปล่าสัตว์หรือฆ่าสัตว์ ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มีโทษปรับกิโลกรัมละ 1,000 บาท
5. ผู้กระทำความผิด โดยเข้าไปเผาป่าทั้งโดยเจตนาและประมาท มีโทษปรับตารางวาละ 1,000 บาท
6. ผู้กระทำความผิด โดยนำเอาไม้แห้ง ไม้ลำ ไม้นอน ขอนไม้ และรากไม้ ออกจากป่า ลงโทษโดยการปรับตันละ 1,000 บาท
7. ในกรณีที่คณะกรรมการป่าชุมชนกระทำผิดกฎระเบียบเอง ให้ลงโทษขั้นเด็ดขาด โดยให้ลงโทษเป็น 2 เท่า
8. ของกลางและเงินค่าปรับ นำเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้านและป่าชุมชน
9. ผู้กระทำความผิด โดยนำหน่อไม้ทุกชนิดหรือไม้ทุกชนิดออกจากหมู่บ้านมีโทษดังนี้
กรณีไม้ไผ่ ปรับกิโลกรัมละ 50 บาท กรณีไม้เนื้อแข็ง ปรับตามความยาวเมตรละ 50 บาท และยึดของกลาง
10. ผู้ที่ทำลายหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อเครื่องหมายเขตป่าชุมชน มีโทษปรับครั้งละ 3,000 บาท
11. ผู้ที่ย้ายเครื่องหมายแนวเขตป่าชุมชน มีโทษปรับครั้งละ 3,000 บาท

ข้อห้ามป่าใช้สอย

1. ห้ามตัดไม้ทุกชนิดในบริเวณป่าใช้สอย ยกเว้นกรณีที่เป็น โดยต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนก่อน
 - 1) กรณีสร้างบ้าน อนุญาตให้ตัดไม้มาสร้างบ้านได้ครั้งละ 1 หลัง โดยจะต้องแจ้งให้คณะกรรมการพิจารณาอนุญาตก่อน และขออนุญาตปลูกไม้ทดแทนทุกครั้งที่ตัดต้นไม้โดยตัด 1 ต้น ต้องปลูกทดแทน 5 ต้น
 - 2) อนุญาตให้ใช้ไม้แห้งมาทำฟืนได้
 - 3) ห้ามตัดไม้ไผ่เพื่อขาย แต่อนุญาตตัดไม้มาเพื่อประโยชน์ในการสร้างเรือนโรงและบ้านได้

2. ห้ามทำการแผ้วถาง บุกรุก หรือขยายพื้นที่ทำการเกษตรเข้าไปในเขตป่าใช้สอย
3. อนุญาตให้หาหน่อไม้ เก็บหาของป่ามาเป็นอาหารได้
4. ห้ามนำหน่อไม้หรือไม้ทุกชนิดออกนอกหมู่บ้านโดยเด็ดขาด
5. ห้ามตัดไม้ไผ่ เพื่อการซื้อขายออกนอกหมู่บ้าน โดยเด็ดขาด
6. ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาตัดไม้ทุกชนิดในเขตป่าใช้สอย
7. ห้ามทำการซื้อขายหน่อไม้ เพื่อทำหน่อไม้อัดปับโดยเด็ดขาด
8. ห้ามจุดไฟเผาป่า โดยเด็ดขาด
9. กฎระเบียบทุกข้อสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ในกรณีที่ประชุมคณะกรรมการป่าชุมชน มีมติ 1 ใน 2 ของที่ประชุมเห็นสมควรให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข

บทลงโทษกรณีฝ่าฝืนกฎระเบียบป่าใช้สอย

1. ผู้กระทำความผิดโดยตัดไม้ทุกชนิดในเขตป่าใช้สอย โดยไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนมีโทษปรับตั้งแต่ 500 บาท และยึดของกลางเป็นของส่วนรวม
2. ผู้ที่กระทำความผิดโดยการแผ้วถาง บุกรุก ขยายพื้นที่ทำไร่ ทำสวน เข้าไปในเขตป่าใช้สอย มีโทษปรับตารางวาละ 500 บาท และยึดพื้นที่บุกรุกคืน เพื่อทำการปรับปรุงให้อยู่ในสภาพเดิม
3. ผู้ที่กระทำความผิดโดยนำหน่อไม้ทุกชนิด หรือไม้ทุกชนิดออกจากหมู่บ้านมีโทษดังนี้

กรณีไม้ไผ่	ปรับกิโลกรัมละ 50 บาท และยึดของกลาง
กรณีไม้เนื้อแข็ง	ปรับตามความยาวเมตรละ 50 บาท และยึดของกลาง
4. ผู้ที่กระทำความผิดโดยการเผาป่าใช้สอย ทำให้เกิดความเสียหายแก่ป่า ทั้งโดยเจตนาหรือ ประมาท มีโทษปรับตารางวาละ 1,000 บาท

หมายเหตุ ไม้ของกลางและเงินค่าปรับใช้เป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้านและป่าชุมชน โครงการที่ได้รับความร่วมมือหรือประสานงานจากหน่วยงานใดบ้างและมีรูปแบบความร่วมมือ ดังนี้

- 1) โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิง มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ เป็นพี่เลี้ยง เข้ามานู่นเสริม สร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในชุมชนในการดูแลรักษาป่า และสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาป่า ถ่ายทอดองค์ความรู้ของการดูแลรักษาป่าชุมชนไปยังหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ที่สนใจ เข้าร่วมศึกษา จัดทำวารสาร สารคดี และจัดทำวิจัยเป็นต้น

2) กองทุนเพื่อสังคม (Sif) ให้งบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมการดูแลรักษาป่า ผ่านมายังเครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำแม่ปิงอำเภอเชียงดาว เช่น กิจกรรมตรวจป่า ทำแนวกันไฟ จัดประชุมอบรมคณะกรรมการรักษาป่า สมาชิกในชุมชน ศึกษาดูงาน

3) องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาว ให้การสนับสนุนกิจกรรมการจัดการป่า

4) เจ้าหน้าที่ป่าไม้ กรมป่าไม้ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว ประสานความร่วมมือในการร่วมเดินสำรวจแนวเขตป่า ดูป่า และให้ความรู้กับชุมชนในการร่วมกันดูแลรักษาป่าโดยอาศัยกฎระเบียบของชุมชนควบคู่ไปกับกฎหมายของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า นอกจากนี้ยังประสานงานในการจับกุม หรือดำเนินคดี กับผู้ที่บุกรุกถางพื้นที่ ลักลอบล่าสัตว์ ตัดไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนของบ้านหัวทุ่งอย่างต่อเนื่อง

ผลที่ได้รับจากโครงการหรือกิจกรรมที่ทำ

ในอดีตผืนป่าบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์มากเป็นแหล่งอาหารที่เพียงพอกับความ ต้องการกับจำนวนคนที่อาศัยอยู่ ชาวบ้านได้ประโยชน์ใช้สอยจากป่าผืนนี้มากมายด้วยกัน อาทิ เข้าไปเก็บพืชผักมาเป็นอาหารเป็นแหล่งยาสมุนไพร หางของป่า และประโยชน์ที่สำคัญอย่างยิ่งที่ ชาวบ้านได้จากป่า คือได้อาศัยเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของชุมชน ชาวบ้านทั้งหมดมีอาชีพ เกษตรกรรมจึงจำเป็นต้องใช้น้ำมาหล่อเลี้ยงพืชผลทางการเกษตร แหล่งน้ำสำคัญของ ชาวบ้านก็มาจากป่าบริเวณนี้ ในอดีตป่าเป็นที่สมบูรณ์มาก นอกจากจะได้ประโยชน์ทางตรงอ้อมที่ เป็นแหล่งอาหารแล้ว ประโยชน์ทางตรงที่ชาวบ้านได้คือ อาศัยน้ำจากป่า ไหลจากคอยนางลงสู่ ลำห้วยแม่ลู ที่ชาวบ้านได้นำมาใช้โดยผ่านระบบเหมืองฝาย เป็นต้นทุนในการผลิตและการยังชีพ ของชุมชน การประกอบพิธีกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น กล่าวโดยสรุปคือ

1. เป็นแหล่งน้ำ

แหล่งน้ำจากบริเวณผืนป่าบ้านหัวทุ่งที่กลายเป็นลำห้วยให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ เป็นแหล่งน้ำของชุมชน มีลำห้วยต่าง ๆ และลำห้วยสายหลักคือ

1) ลำห้วยละคร ซึ่งปัจจุบันเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก ชาวบ้านได้ใช้น้ำสำหรับ การเกษตร อุปโภค บริโภค ชาวบ้านทั้งหมดจำนวน 4 หมู่บ้าน

2) ลำห้วยแม่ลู เป็นลำห้วยที่เป็นแหล่งน้ำซับจากใต้ดินบริเวณพื้นที่ป่า มีน้ำไหล ตลอดฤดูกาลชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตร อุปโภค บริโภค รวมถึงจับสัตว์น้ำ ชาวบ้าน ทั้งหมดจำนวน 4 หมู่บ้าน

นอกจากนี้ยังมีลำห้วยสาขาอีกจำนวนหนึ่งคือ ลำห้วยเฮี้ย ลำห้วยโป่ง ลำห้วยคัน ม่วง เป็นต้น แหล่งน้ำจากลำห้วยทั้งหมดไหลมารวมกันลงสู่แม่น้ำปิง ซึ่งถือเป็นป่าต้นน้ำปิง

2. เป็นแหล่งอาหาร

พื้นป่าแห่งนี้ นับว่าเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญยิ่งของชุมชน โดยชาวบ้านส่วนมากก็จะอาศัยหาอาหารจากป่าดำรงชีวิตกันมายาวนานจากอดีต

อาหารพืชผักตามฤดูกาล

- ฤดูฝน ได้เก็บพืชผักพื้นบ้านที่เกิดขึ้นตามป่า มาประกอบอาหาร อาทิ ผักกูด ผักหวาน ผักหนาม ผักนางนอน ผักเสี้ยว รวมถึงเห็ด และจำนวนพวกหน่อไม้

- ฤดูแล้ง (ร้อน) ได้เก็บพืชผักพื้นบ้านจำพวก หวาย ผักเหือด ผักฮี้ ผักเป็ดยะ และต้นจาก เป็นต้น

อาหารจำพวกสัตว์

- สัตว์เล็กที่อยู่ตามป่าและสามารถนำมาประกอบอาหารได้และไม่ก่อให้เกิดการทำลายสำหรับชาวบ้านก็คือ มดแดง กบ เขียด แมลงต่าง ๆ เป็นต้น

ประโยชน์จากไม้

1) ได้นำไม้มาทำเป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งใช้ตามสภาพจากไม้ที่เป็นไม้ขนที่ล้มตายตามธรรมชาติ

2) ใช้ทำเป็นพื้นในครัวเรือน ประกอบกิจกรรมทำอาหาร และใช้ประโยชน์ร่วมของชุมชนในส่วนของงานพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานศพ งานบวช เป็นต้น

3) ทำเครื่องประกอบอาชีพ ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากไม้ในป่ามาทำเป็นเครื่องจักรสารจำพวกเครื่องมือจับสัตว์น้ำ อาทิ ไซ แชะ ช้อง ลุ่ม คุ่ม เป็นต้น นอกจากนั้นได้นำไม้จำพวกไม้ไผ่มาสารเป็นกัวยหรือแข่ง สำหรับใส่พืชผักทางการเกษตร ปัจจุบันถือเป็นรายได้เสริมของชาวบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

3. เป็นแหล่งสมุนไพร

ตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านตั้งแต่อดีตมา เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยอะไรก็จะเข้าป่าเก็บสมุนไพรนำมาทำเป็นยารักษาโรค พืชสมุนไพรจากป่าจึงถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากต่อชุมชนในแง่ของยารักษาโรคและการดูแลสุขภาพที่ได้จากธรรมชาติ สมุนไพรสำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นตามป่า คือ

- เครื่องหอมขาว มีลักษณะเป็นเครือเหมือนเถาวัลย์เลื้อยตามไม้ใหญ่ในป่า นำส่วนเครือมาใช้ประโยชน์ สรรพคุณ แก้โรคปวดหลังปวดเอว

- หงอนไก่ธู มีลักษณะเป็นพืชผักล้มลุก มีอยู่ทั่วไปในป่า นำส่วนรากมาคั้นคั้น สรรพคุณแก้โรคปวดหลังปวดเอว

- รางจืด นำส่วนเครือมาตากแห้งและนำมาคั้นคั้น สรรพคุณขับพิษในร่างกาย

- บอระเพ็ด นำมาคั้นคั้น สรรพคุณขับพิษในร่างกาย

- หล้าปล้อง นำมาต้มดื่ม สรรพคุณขับปัสสาวะ
* ดังตัวอย่างของการศึกษาข้อมูล ผลผลิตจากป่า ดังนี้ *

ตารางที่ 1 ปริมาณและรายได้จากการเก็บผลผลิตจากป่า ประเภทพืชอาหารในเขตพื้นที่ป่าชุมชน บ้านหัวทุ่ง

ชนิด	ปริมาณที่เก็บมาเป็นอาหาร			ปริมาณที่เก็บมาจำหน่าย			มูลค่า รวม ทั้งสิ้น
	กก./ปี	ครั้ง/ปี	รวม/บาท/ปี	กก./ปี	ครั้ง/ปี	รวม/ บาท/ปี	
หน่อไม้	78	15	11,700	23	15	3,450	15,150
ผักขอม	18	7	5,520	-	-	-	2,520
ผักป่าฮ่าย	2	5	250	-	-	-	250
ผักหนั่ง	1	4	20	-	-	-	20
ผักกูด	7	10	1,400	-	-	-	1,400
ผักหนาม	3	5	750	-	-	-	750
ดอกลิงแลว	2	4	400	-	-	-	400
ดอกก้าน	6	5	300	-	-	-	300
หัวมะหลาก	4	5	4,000	-	-	-	4,000
กระชายขาว	1	1	100	-	-	-	100
เห็ด	12	10	4,800	-	-	-	4,800
หน่อไม้ซาง	23	13	5,980	-	-	-	5,980
เห็ดดออบ	8	3	1,920	-	-	-	1,920
หน่อไม้ไผ่	71	8	11,360	-	-	-	11,360
มะระ	1	2	100	-	-	-	100
เห็ดลม	1	1	100	-	-	-	100
เห็ดแดง	2	20	400	-	-	-	400
รวม 17 ชนิด	240	118	46,100	23	15	3,450	49,550

ที่มา : การสำรวจของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง กรกฎาคม 2546

จากตารางแสดงให้เห็นว่า ผลผลิตจากป่าที่ชุมชนบ้านหัวทุ่ง เข้าไปใช้ประโยชน์มีมาก ถึง 17 ชนิด รวมรายได้ไม่ต้องจ่ายทั้งปี รวมเป็นเงิน 46,100 บาท และรายได้ที่ชุมชนได้จากการขายผลผลิตจากป่า รวม 3,450 บาท รวมรายได้ทั้งที่นำมาเป็นอาหารและเพื่อจำหน่าย เป็นเงินทั้งสิ้น 49,550 บาท / ปี เฉลี่ยคิดจากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 20 คน มีรายได้ต่อคน/ปี รวม 2,478 บาท

ตารางที่ 2 ปริมาณและรายได้การเก็บผลผลิตจากป่า ประเภทไม้ใช้สอย ในเขตพื้นที่ป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง

ชนิด	ปริมาณที่นำมาใช้			ปริมาณที่นำมาแปรรูปจำหน่าย			มูลค่ารวม ทั้งสิ้น
	ต้น/ปี	ครั้ง/ปี	รวม/ บาท/ปี	ต้น/ ปี	ครั้ง/ ปี	รวม/บาท/ ปี	
ไม้ซาง	182	22	32,032	114	22	20,064	52,096
ไม้บง	153	16	14,136	46	16	5,152	22,288
ไม้ทำฟัน	7	52	7,280	-	-	-	7,280
ไม้ไผ่	10	2	200	-	-	-	200
รวม 4 ชนิด	352	92	56,648	160	38	25,216	81,864

นอกจาก พืช ผัก ผลไม้ ที่เป็นผลผลิตที่ได้จากป่าชุมชนบ้านหัวทุ่งแล้ว ยังมีผลผลิตที่เป็นเนื้อไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ไม้ไผ่ซาง ไม้บง ที่ชุมชนนำมาจักสารตะกร้าใส่ผัก เพื่อจำหน่ายในราคาใบละ 3.30 บาท เมื่อคิดโดยเฉลี่ยชุมชนมีรายได้ที่ไม่ต้องจ่าย หรือเป็นรายได้ที่เกิดจากการเก็บผลผลิตจากป่า รวมทั้งปี 81,864 บาท

ตารางที่ 3 พืชสมุนไพรที่พบและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง

ชนิด	ส่วนที่ใช้	สรรพคุณ/ประโยชน์
ม่วงเลือด	ลำต้น	ต้มดื่ม แก้โรครีเสียดวง
ขางหัวหมู	เปลือก	อมแก้ปวดฟัน
มะเดื่อขหิน	ราก	ตากแห้ง ต้มดื่ม แก้โรคนิ้ว
มะเขือแจ้เครือ	ลำต้น	ต้มดื่ม ยาชูกำลัง
กวาวเครือ	ลำต้น	ต้มดื่ม ยาชูกำลัง
หญ้าดอกปล้อง	ลำต้น	ตากแห้ง ต้มดื่ม แก้โรคนิ้ว
กลิ้งกลางดง	ราก	แก้เอ็นยึดปกติ
ต้นมะมอกขาว	ลำต้น	ต้มดื่ม แก้โรคมะเร็ง
ต้องควบ	เปลือก	ทา แผลสด
หงอนไก่	ลำต้น	ต้มดื่ม ยาชูกำลัง
ไม้มนนาง	ลำต้น	ต้มดื่ม บำรุงน้ำนม
หญ้าคา	ลำต้น	ต้มดื่ม แก้ปวดเอว
ฮ้อสะพายควม	ลำต้น	ต้มดื่ม ยาชูกำลัง
จ่ายเกลือแดง	ลำต้น	ต้มดื่ม แก้โรครีเสียดวง
โคไม้รู้ล้ม	รากและลำต้น	ต้มดื่ม ยาชูกำลัง
บอระเพ็ด	เถาวัลย์	ต้มดื่ม ยาชูกำลัง
ส้มป่อย	ราก	ต้มดื่ม แก้ปัสสาวะขัด
รางจืด	ลำต้น	ต้มดื่ม ถอนพิษ
นางพญาเสือโคร่ง	ลำต้น	ต้มดื่ม ยาชูกำลัง
เสื่อกระทิบโรง	ลำต้น	ต้มดื่ม ยาชูกำลัง
ไม้ประดู่	เปลือก	อม แก้ปวดฟัน
หัวข้าวเย็น	ราก	ต้มดื่ม ยาชูกำลัง

ผู้ที่ได้รับประโยชน์หรือรับแนวคิดจากโครงการหรือกิจกรรมไปปฏิบัติ

ชุมชนบ้านหัวทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 146 ครัวเรือน ประชากร 545 คน ชาย 275 คน หญิง 250 คน และชุมชนที่อาศัยอยู่ที่ราบที่ได้รับประโยชน์จากน้ำแม่ลู่ ได้แก่บ้านวังจ้อม บ้านดอน บ้านทุ่งละคร และบ้านทุ่งดินแดง

ปัญหาและอุปสรรคที่พบและวิธีการแก้ไข

สภาพปัญหา

1. เขตพื้นที่ของหมู่บ้านทั้งที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่าชุมชนร่วมกันดูแลรักษา ถูกประกาศให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว เมื่อปี พ.ศ. 2498
2. ความขัดแย้งกับชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงคือบ้านทุ่งละคร ที่บ้านหัวทุ่งแยกหมู่บ้านออกมา พร้อมกับแบ่งแนวเขตพื้นที่ป่า จึงเกิดปัญหาการเข้าไปลักลอบแสวงหาผลประโยชน์ เก็บหาของป่า ถ้าสัตว์ตัดไม้บริเวณพื้นที่ที่ไปทางป่าต้นน้ำ

วิธีการแก้ไข

1. คณะกรรมการรักษาป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง ร่วมกับสมาชิกในชุมชน ขอคืนแนวเขตพื้นที่ป่าชุมชนออกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว เพื่อชุมชนขอมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า และใช้ประโยชน์จากป่า โดยกำหนดเป็นเขตอนุรักษ์และป่าใช้สอยของชุมชนเพื่อปกป้อง รักษา และใช้ประโยชน์ให้ยั่งยืนต่อไป
2. คณะกรรมการดำเนินงานปรับตามกฎระเบียบของชุมชนที่ตั้งไว้ หากเป็นสมาชิกในชุมชน จะดำเนินการตามจารีตประเพณีที่ผู้เฒ่าผู้แก่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา รวมไปถึงการทำตามกฎระเบียบที่มีการปรับใหม่ไปตามระเบียบ หากยังมีการดำเนินการใด ๆ อีกเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ตักเตือน ปรับแล้วไม่ฟัง ส่งเรื่องให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ดำเนินการคดีตามกฎหมายป่าไม้ต่อไป

แผนงานในอนาคต

1. พัฒนาศักยภาพของสมาชิก คณะกรรมการรักษาป่า เด็กและเยาวชนให้มีความเข้าใจอย่างท่องแท้ และนำไปสู่ความเข้มแข็งในการดูแลรักษา จัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยจัดอบรม ศึกษาดูงาน สัมมนาแลกเปลี่ยนกับชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงและพื้นที่ราบสองฝั่งลำน้ำแม่ปิง
2. ขยายพื้นที่การดูแลรักษาป่าของชุมชนทั้งแนวเขตป่าอนุรักษ์ที่เป็นแหล่งต้นน้ำ และป่าใช้สอยให้ครอบคลุมพื้นที่ที่สมาชิกในชุมชนและคณะกรรมการดูแลรักษาป่าร่วมกันได้
3. เชื่อมเครือข่ายการจัดการป่าชุมชนกับหมู่บ้านในพื้นที่ใกล้เคียง เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าโดยจัดตั้งเป็นป่าชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน จะได้ไม่เกิดปัญหาในการแย่งชิงทรัพยากรหรือลักลอบล่าสัตว์ ตัดไม้ในเขตพื้นที่ป่าชุมชนเกิดขึ้นอีก
4. เมื่อชุมชนได้มีการดูแลรักษาป่าในรูปแบบของป่าชุมชนแล้ว กิจกรรมที่จะดำเนินการต่อเนื่อง คือการดูแลรักษาต้นน้ำ และแหล่งน้ำของลำน้ำแม่ตุ ให้เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์

ปลาในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาย่อยจาก 14 ลุ่มน้ำสาขาที่ไหลลงสู่ลำน้ำแม่ปิง มีกฎระเบียบ มีคณะกรรมการดูแลรักษาลำน้ำควบคู่ไปกับการดูแลรักษาป่า

5. คณะกรรมการดูแลรักษาป่า และสมาชิกในชุมชนร่วมจัดทำแผนการจัดการป่าชุมชน เสนอผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาว ให้การสนับสนุนกิจกรรมการดูแลรักษาป่าอย่างต่อเนื่อง

แหล่งเงินทุนสนับสนุน

1. เครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำแม่ปิงอำเภอเชียงดาว
2. องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาว
3. โครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน มุถุนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
4. กองทุนเพื่อสังคม (Sif)

ภาคผนวก ง
การใช้ยาพื้นเมืองหรือสมุนไพรของชาวบ้าน

ผู้วิจัยได้ศึกษาการใช้ยาในชนบทของชาวบ้าน โดยมีวิธีการและผลการวิจัยดังนี้คือ

หลักการและเหตุผล :

ในท่ามกลางการหันกลับมาดูแลตนเองด้วยวิถีทางแบบธรรมชาติ ทั้งจากกระแสของ
โลกตะวันตกที่นิยมใช้ยาสมุนไพรมากขึ้น ประกอบกับการค้นพบว่ายาแผนปัจจุบันมีฤทธิ์ที่
รุนแรง หากใช้ยาแผนปัจจุบัน จะมีการระบุดผลข้างเคียง หากใช้เกินขนาดก็อาจเกิดอันตรายได้
สมุนไพรจึงได้รับความนิยมมากขึ้น เนื่องจากมีฤทธิ์อ่อนกว่า อาการข้างเคียงเกิดขึ้นน้อยกว่า
นอกจากนี้การใช้สมุนไพรยังใช้ในแง่ของอาหารเพื่อสร้างความสมดุลของร่างกาย โดยมนุษย์ได้ใช้
พืชผักผลไม้มาเป็นอาหารมานานอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม การนำพืชมาเป็นยา ในกระแสตะวันตกหรือ
ในทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ นิยมใช้ในรูปแบบของสมุนไพรเดี่ยว ทั้งนี้เพราะการตรวจสอบและวิจัย
ทำได้ง่ายกว่า ประกอบกับองค์ความรู้เรื่องยาพื้นเมืองซึ่งเป็นยาที่มีส่วนประกอบของสมุนไพร
สัตว์และธาตุร่วมกัน สูตรตำรับยังไม่เป็นที่เปิดเผย ดังนั้นหากมีการค้นคว้าการใช้สมุนไพรใน
แบบเดิม ทั้งในรูปแบบสมุนไพรเดี่ยวหรือในรูปยาพื้นเมือง โดยค้นหาสาเหตุการตัดสินใจใช้ยา
พื้นเมือง จะเป็นแนวทางในการเข้าใจบทบาทของยาเมืองที่แท้จริง อันจะนำไปสู่การพัฒนา
สมุนไพรในลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา :

เพื่อทราบเหตุผลใช้ยาพื้นเมืองหรือสมุนไพรของชาวบ้าน

วิธีการศึกษา :

โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ใช้ยาสมุนไพรและใช้วิธีสังเกตผู้จำหน่ายหรือหมอเมือง ใน
ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตในการศึกษา :

ประชากร เลือกแบบเจาะจง ในเขตชนบทที่ใช้ยาพื้นเมือง

บริบทที่ศึกษา ท้องถิ่นที่มีหมอมืองประจำอยู่ในเขตตำบลป่าไผ่ หมู่ 16 และหมู่บ้านใกล้เคียงไม่เกินรัศมี 5 กิโลเมตร ลักษณะเป็นชนบทมากกว่าเมือง

การวิเคราะห์ข้อมูล :

ใช้วิธีทางคุณภาพ

คำถามในการวิจัย

การใช้ยาพื้นเมืองหรือสมุนไพรเริ่มมาได้อย่างไร หรือเกิดจากกระแสความนิยมมากขึ้น คนที่ใช้มีการค้นพบหรือได้ความรู้จากที่ใด อย่างไร

ผลการศึกษา :

ท้องถิ่นที่ศึกษา คือหมู่ 16 ในเขตตำบลป่าไผ่ โดยหมู่ที่ 16 มีคลองส่งน้ำและลำเหมืองเป็นอาณาเขต นอกจากนี้ยังมีอาณาเขตและเป็นทางผ่านไปติดต่อกับหมู่ที่ 14 7 2 และ 15 โดยจะมีคลองส่งน้ำผ่านหมู่บ้านเหล่านี้ ชาวบ้านในหมู่ที่กล่าวนี้ มีอาชีพทำไร่ ทำสวนเลี้ยงวัวและเลี้ยงปลา นอกนั้นมีอาชีพรับจ้าง ส่วนใหญ่ทำงานในเมือง ในหมู่ 16 ยังมีโรงเรียนประจำหมู่บ้านที่ซึ่งมีการแข่งขันกีฬาประจำปีระหว่างโรงเรียน และกีฬาของอบต. ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีฐานะพออยู่พอกิน สังกัดจากบ้านเรือนที่สร้างอยู่ จะเป็นบ้านที่ทำด้วยไม้ แต่ฝาเรือนมักเป็นวัสดุชั่วคราวประกอบกันขึ้น เข้ามาจะมีการหาปลาตามเหมืองบ้าง ไร่น้ำ ทำสวน และยังเห็นคนหนุ่มชกผ้าริมน้ำเอง ผู้สูงอายุในหมู่บ้านมักใช้จักรยานในการสัญจร คนหนุ่ม-กลางคนมักใช้จักรยานยนต์ไปทำงาน ส่วนมากจะไม่มีใบขับขี่ บริเวณที่มีหมอมืองอาศัยอยู่เป็น หมู่ 7 และหมู่ 16 สำหรับหมู่ 3 เป็นหมู่ที่ติดถนนสันทราย-พร้าว ซึ่งเป็นถนนสายหลักผ่านเข้าเมือง และเป็นหมู่ที่มีตลาดเช้าขนาดกลาง ตั้งอยู่ริมถนนห่างจากสถานีอนามัยประมาณ 3 กม. มีหมอมือง 3 คนที่มีบ้านไม่ไกลจากตลาดไม่ถึง 1 กม หมอที่เป็นประธานชมรมหมอมือง คือหมอบุญธรรม หมอบุญธรรมเล่าว่ามีสมาชิกหมอมืองรวม 20 คนในละแวกที่หมอบุญธรรมรวบรวมได้โดยหมอบุญธรรมจะใช้ชื่อกลุ่ม ในการเรียนแพทย์แผนไทยในเมืองที่มีประธานชมรมหมอมืองเชียงใหม่เปิดสอนที่วัดแห่งหนึ่งในอำเภอเมืองเชียงใหม่ สถานีอนามัยศรีบุญเรืองตั้งอยู่ในหมู่ 7 จะอยู่ใกล้กับหมู่ 16 ไม่เกิน 2 กม. สถานีอนามัยรับผิดชอบหมู่ 6 7 10 11 9 15 16 และ 14 ตั้งอยู่ในพื้นที่ของวัดศรีบุญเรืองมีสมาชิกบัตรทองประมาณ พันกว่าราย มีพยาบาล 1 คนที่คอยรับผิดชอบเกี่ยวกับกิจกรรมของหมอมือง บริเวณพื้นที่ มีสวนสาธิตสมุนไพร มีการอบสมุนไพรทุกวัน จันทร์ พุธ ศุกร์ สมุนไพร ได้แก่ เป้าทองแตก สะเป่าลม ปูเลย ข่า เป้าน้อย เป้าหลวง ขมิ้น โดยมีหัวสมุนไพรซื้อจากร้านยาในตลาดเมืองเชียงใหม่มาผสมรวมด้วย ราคาค่าอบ ชมละ 20 บาท ยังมีบริการนวด โดยหมอพื้นบ้าน ใน

ราคา ชม. ละ 60 บาท นางผ่องศรี จินกลัดซึ่งเป็นอาสาสมัครได้พาไปดูบริเวณที่จะปลูกสมุนไพรเพิ่มเติม และหม้อต้มที่เป็นถังน้ำมัน 2 ถัง ต้มด้วยฟืนท่อนใหญ่ มีท่อต่อเข้าไปในห้องที่ทำด้วยปูนซีเมนต์ 2 ห้อง ลักษณะห้องกลางเก่ากลางใหม่ ดำเนินการโดยชมรมผู้สูงอายุมีการประชุมอบรมสมุนไพรหลายครั้งในรอบปี

นอกจากนี้สถานีอนามัยเป็นที่รวมตัวในการทำกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุได้แก่การทำดอกไม้จันทน์ สานตะกร้า ที่สถานีอนามัยยังมีการต้มสมุนไพรสำหรับบริการผู้มาอยู่บริเวณนั้น โดยใช้หม้อสวไบใหญ่ พ่อหลวงหมู่ 7 เล่าว่านอกจากมีการร่ำวงออกกำลังกายโดยสมาชิกมักเป็นผู้สูงอายุ ทุกวัน จันทร์ พุธ ศุกร์แล้วยังจะจัดทำทางเดินเพื่อเป็นการนวดฝ่าเท้าด้วย แต่กิจกรรมดังกล่าวเพิ่งจะเริ่มต้น

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ไชยาเมือง อายุและวัยแตกต่างกัน ให้เหตุผลในการใช้ยาเมืองดังนี้

1. ลุงมาอายุประมาณ 73 ปี กำลังใช้ยาต้มแก้ปวดเมื่อย มีลูกสาวอายุ 56ปีซึ่งมีลูกชาย 2 คน ปัจจุบันเป็นครูโรงเรียนแม่แก่คให้ความเห็นเรื่องการตัดสินใจใช้ยาเมืองของพ่อ เนื่องจากพ่อเคยใช้ยาแก้ปวดรักษาตัวแล้วไม่หายจึงใช้ยาต้ม อีกประการหนึ่ง**เคยมีประสบการณ์การใช้ยาเมืองรักษาโรคนิวแล้วหาย** ได้ความรู้มาจากคนข้างบ้านซึ่งเป็นคนขับรถรับจ้าง อายุประมาณ 40 กว่า ทำงานมานานเป็นนิว หมอนัดผ่าตัดแต่กลัว จึงไม่ยอมไปผ่า ไปเสาะหายา พบว่าที่บ้านทำขำมเมืองวะ หน้าวัดข้างสูง อำเภอสันทราย สันป่าเปา ตำบลหนองแห้ง ประกอบด้วยรากมะเฟือง รากมะเดื่อยหิน รากบ่าฟ้าวไฟ หัวสัปะรดเป็นหลัก พบว่ารักษานิวหายได้ และพ่อก็ใช้ตาม มีความเห็นว่าโรคบางอย่างยาแผนปัจจุบันรักษาไม่ได้หรือไม่หายเช่น ริดสีดวง บ่าโหก พ่อจะใช้ยามัดเอามาต้มกิน มียารมกัน ซึ่งยาแผนปัจจุบันไม่มี รู้จักวิธีใช้เพราะคนข้างบ้านเคยใช้แล้วหาย จึงใช้ตามก็ทุเลา ส่วนตัวครูเองกินยาสมุนไพรแคปซูล คือยาฟ้าทะลายโจร เวลาเจ็บคอ เพราะกินแล้วหายดี

สำหรับลูกชายทั้งสองคนของครู ไม่สนใจใช้ยาแผนโบราณ

2. ลุงมี อายุ 60 ปี อยู่กับบ้าน ทำสวนทำไร่เล็กๆน้อยๆ กินยาหลวงพ่อวัดวิเวก เป็นยาแก้ปวดเมื่อย เพราะเคยไปโรงพยาบาลแล้วหมอให้แต่ยาเม็ด กินแล้วไม่หาย เป็นๆหายๆ กินยาของพระวัดวิเวกแล้วรู้สึกดีขึ้น

3. ยายไหว อายุ 74 ปี มีอาชีพเก็บผักตำลึงและผักอื่นๆ ไปขายตามฤดูกาลเช่นผักสะเรียม ยายไหวอยู่กับลูกและหลานรวม 7 คน ส่วนใหญ่ลูกทำงานในเมือง ยายและตาต่างก็แบ่งกันไปเก็บ ระยะทางที่เก็บก็เก็บหลายหมู่บ้าน แล้วเอามามัดส่งขาย ขายตัวเล็กๆแต่เดินเร็ว และคล่อง

แล้ว ขยายบอกว่ายายกินยาประเภทยาหอมตราสิงห์คำ (ตราจะมีรถโฆษณาผ่านหมู่บ้านบ่อยๆ) เวลาไม่สบายเช่นเมาหัว ไม่สบาย ส่วนใหญ่ไม่ค่อยเป็นอะไร ขยายบอกว่าถ้าเป็นหวัดจะเอาคอมก้อ คำและหอมคว่นหลวงห่อผ้าพอกหัว คนสมัยก่อนอยู่ไฟเขาจะปิดตัวหมดแล้วนอนอยู่เดือนทั้งเดือน แล้วเอาผ้ามามัดท้อง ยายชี้ให้ดูพุงตนเอง บอกว่าหากมัดท้องแล้ว พออายุมากขึ้น พุงจะไม่อ้วน ขยายให้ความเห็นว่าคนรุ่นใหม่ ไม่ค่อยใช้ยาแผนโบราณ เพราะว่าการที่เข้าไปทำงานในเมือง ไม่อยู่ในวิถีชีวิตอย่างเก่า ทำให้เขาไม่เรียนรู้ที่จะใช้

4. พ่อหนานสามียายไหว อายุ 75 ปี เดิมอยู่คอยสะเก็ด ตั้งแต่แต่งงานก็มาอยู่ป่าไผ่ที่นี่ และเก็บผักทุกวัน ถามว่ามีผักให้เก็บหรือ ตาบอกว่าเปลี่ยนที่เก็บไปเรื่อยๆ ราว 2 ชม. ตาจะเก็บผักได้ถึงได้เต็มตะกร้าสานใบใหญ่ที่สะพายไว้ด้านหลัง ตาไม่รู้จักต้นไม้ที่ใช่เป็นยา ตาจะมุ่งแต่หาผักเท่านั้น สายตาของตาจะชำนาญในการหาผักที่ต้องการ เมื่อเจอต้นไม้ที่ใช่เป็นยา ลองถามดู ตาจะไม่รู้จัก และตาจะบอกว่ามีคนแก่บ้านหนึ่ง พอจะรู้จักอยู่ ให้ไปหา ส่วนตาเองจะไม่ค่อยใช้ยาอะไร และเป็นประธานกลุ่มจากหมอแต่ละแห่ง สามารถดูการใช้ยาแตกต่างกันในแต่ละถิ่น

5. หมอสิงห์อายุ 74 ปี เป็นหมอคณาอาคมและหมอยา เป็นหมอที่เรียนสืบทอดมาจากพ่อของภรรยา เดิมทำสวน เมื่อพ่อตายจึงทำอาชีพนี้ต่อมา ให้ความเห็นเรื่องการปรุงยา โดยเน้นวัตถุดิบต้องไปเก็บเอง ไม่ชอบซื้อมาเพราะเกรงจะเป็นของไม่แท้ มักไปเก็บยาวันอังคาร เมื่อได้มาแล้วจะเอามาตำผสมยาเอง ได้แก่น้ำขมิ้น ขมิ้นคั้น ผิด ผิดเดือน ยามะโห้ และยาแก้ลมเป็นต้น เมื่อเตรียมเสร็จก็จะไปขายตามหมู่บ้านต่างๆโดยขี่จักรยานยนต์ไป จะเอายาใส่ในกระเป่าใบเก่าๆ ที่บ้านจะมีตาแหลวขังอยู่ที่ข้างฝาบ้าน ลักษณะบ้านเรือนมีขี้ข้าวเก่าเหมือนสมัยก่อนแต่เลิกใช้แล้ว ด้านหน้าบ้านมีการปลูกบัวรด้า บัวราชวและสมุนไพรหลายตัว

6. หมอบุญธรรม อายุ 65 ปี เป็นหมอยา หมอไสยศาสตร์ หมอปรุงยาและเป็นหมอดำแย เป็นหมอตั้งแต่เรียนหนังสือจบมัธยมต้น แต่ก่อนเคยฉีดยาเคยเป็นหมอดำแยทำคลอดให้คนในหมู่บ้าน เคยใช้คณาอาคมในการรักษา ปัจจุบันเลิกไป เพราะมีโรคเอดส์เข้ามา ปัจจุบันปรุงยาเมือง มีการคำนวณธาตุแต่เป็นแบบของเมือง และใส่ฟันปลอมให้ชาวบ้านในละแวกนั้น เนื่องจากตอนเรียนจบ ม.1 เคยไปเป็นลูกมือหมอพื้น จึงเรียนรู้วิธีการจากทันตแพทย์ ปัจจุบันที่บ้านจะติดป้ายรับทำฟัน ที่บ้านยังมีก้นน้ำลูกขอมและทำยาขายบรรจุในกล่องพลาสติก พิมพ์ฉลากโดยละเอียดถึงสรรพคุณต่างๆ ยาที่ขายดีเป็นยาในสตรีวัยทองราคากล่องละ 40 บาท เป็นสูตรยาที่ได้มาจากบรรพบุรุษ ใช้เครื่องอัดทำด้วยมือ กินครั้งละ 3 เม็ด วันละ 3 ครั้ง ตัวยาหลักเป็นเสาชงเหล็ก นอกจากนี้มียาที่ขายดีคือยาคลองเหล้า ขายแบบเป็นซองแห้งและแบบที่คองเหล้าแล้ว มีคนนิยมมากมาขอซื้อประจำ กินได้ทั้งชายและหญิง สำหรับบำรุงร่างกาย หมอบุญธรรมบอกว่าเหล้าโรงไม่นิยมใช้คองยา เพราะใส่อะไรก็ไม่รู้ แต่เหล้าเถื่อนทำจากข้าว ประสบการณ์ที่หมอบุญธรรมเล่าให้

ฟังคือเคยรักษาครูเพ็ญ คอยสะเก็ด เป็นโป่งกินจีน ตอนอายุ 20 ปี ตอนนี้อายุ 40 ปี รักษาโดยใช้คาถา เสกใบพลู นอกจากนี้ยังเล่าถึงอาการของโป่ง ว่ามี โป่งร้อน โป่งเย็น โป่งกินตุก โป่งกินเอ็น โป่งกินชิ้น(เนื้อ) โป่งเย็นหน้าหนาวจะร้อน โป่งร้อน หน้าร้อนจะปวด โป่งกินเอ็นจะตัวแดง ความเห็นการใช้ยาเมือง ตามที่มีคนมาสนทนาที่บ้านว่า ยาเมืองหายทีละน้อยแต่หายนาน แต่ยาฝรั่งหายไวแต่กลับมาเป็นอีก องค์ความรู้สืบต่อมาจากน้ำซึ่งเรียนมาจากพ่อของแม่อีกทีหนึ่ง ตอนนี้นำถึงเรียนการแพทย์พื้นเมืองที่วัดศรีโคงอยู่

7. พ่อหลวงควงคำ ควงเกิด อายุ 62 ปี เคยมีอาชีพทำสวน ทำไร่ บวชเป็นเณรเรียนระหว่างศึกษาทางธรรม ได้เรียนวิชาคาถาอาคมจากพระ พ่อหลวงจะสูบบุหรี่ด้วยใบกั่วแห้งใช้ไม้เมือกที่ป่นเป็นผง แต่เดี๋ยวนี้หายาก เลยใช้ฝักมะขามแห้งป่นแทน โดยพ่อหลวงเล่าให้ฟังว่าติดบุหรี่มาจากการต่อบุหรี่ให้พระผู้ใหญ่ กว่าจะต่อบุหรี่ติดก็ติดบุหรี่ไปด้วย พ่อหลวงจะกินเหล้าเฉพาะเวลาจำเป็นเช่น ไปงาน พ่อหลวงเป็นหมอเป่าคาถาและเช็ดด้วยใบส้มกอบชวย รักษาโรคมะเร็งไข้ปลา เป็นขาง เป็นแม่ ลิ่นขาว กางทุม น้ำร้อนลวก ดับพิษและพวกที่มีอาการบวมแดง คนไข้ที่บวมหากมีอาการร้อน ให้ใช้วิธีเป่า มีญาติคนไข้เคยมาตามหาไปรักษาคนไข้ที่ขาบวม พ่อหลวงก็จะรักษาด้วยวิธีเป่าจนหาย จะเช็ดและเป่าอยู่ 3 วัน หลังจากเป่าแล้วก็จะให้น้ำมนต์ไปกิน การเป่าหากวันไหนพ่อหลวงกินเหล้า ก็จะไม่เป่า แม่หลวงจะช่วยดูแลด้วยต่างๆแทน นอกจากนี้ยังเป่าให้คนไข้ที่เข้าฝือก เช่นคนไข้ที่ขาหักแล้วไปผ่าเอาออก เมื่อหายแล้วคนไข้จะมาด่าหัว เครื่องด่าหัวประกอบด้วย น้ำ เทียน 2 เล่ม ดอกขาว พ่อหลวงไม่เคยจ่ายยาให้ใคร พ่อหลวงเล่าว่าพ่ออยู่ช่วงขณะอายุ 80 กว่า เป็นหมอพื้นบ้าน(ปัจจุบันตายแล้ว) ในสมัยก่อนเมื่อมีคนเป็นอีสุกอีใส ตาแดง จะเอาขี้เป็นไม้มาฝน เอาข้าวเจ้าใส่ ยาจะขับให้ตุ่มออก เพราะถ้าไม่ออกจะทำให้กั๊ด(แน่น อึดอัด) เพราะถ้ากินผิด สาบผิด จะกั๊ด พ่อหลวงเคยถามว่าเป็นไม้อะไร แต่อยู่ขุ่มไม่บอก บอกว่าบอกไปก็ไม่รู้ พ่อหลวงบอกว่าคงเพราะอยู่กั๊ดว่ายาจะขายไม่ได้ พ่อหลวงซื้อมามัดละ 5 บาทเมื่อมีคนเป็นอีสุกอีใส พ่อหลวงก็จะฝนยาให้กิน ตอนหลังนี้ก็มีคนยืมไปฝนหายแล้วก็เอามาคืน พ่อหลวงเล่าว่ารู้จักใช้ยาเพราะสมัยก่อนตามคนเฒ่า คนแก่ไปแพะไปกินหลายคน เพื่อจะตัดต้นไม้ม่าที่บ้านเรือนเมื่อคนเฒ่า คนแก่เจอต้นไม้ม่า จะถอนเขยาดินออก บอกซื้อต้นไม้ม่า สอนให้รู้จักคมและชิมรสยา พอไปถึงหัวขี้ก็จะเอามาล้าง ต้มในหม้อที่เอาไป ล้อมวงกินกัน(กินแบบหีบหรือชด) หากล้อมวงหม้อไป ก็จะตัดเอากระบอกไม้ไผ่ ไม้ขาง เอายาใส่แล้วเติมน้ำ หลามไฟจนยาสุกแล้วนั่งล้อมวงกินกัน พ่อหลวงเรียนรู้ตัวยาจากคนเฒ่า คนแก่ เวลาไปแพะ ที่บ้านใช้ยาเมืองโดยจะต้มยาเมืองกินเป็นประจำถ้าไม่ไปไหน พ่อหลวงเคยเห็นพ่อต้มยากินเป็นประจำตั้งแต่เด็ก จึงทำตามมา ที่บ้านสมัยก่อนจะใช้หัวต้ม ตอนนี้นำพ่อหลวงใช้หม้อกาค้ม ยาที่ต้มเช่น เครื่องยังปลุกไว้ในบ้านใช้แก้ปวดเมื่อย ช่วงนี้จะแห้งไป พ่อหลวงจะเก็บเถาไม้คั่วต้มกิน บางครั้งก็ใช้หญ้าหนวดแมว ใส่ฝาง

ให้นำเป็นสีแดง เวลากินก็จะกินตอนอุ่น ลูกๆก็จะมาขอกินบ้าง พ่อหลวงบอกว่าพ่อหลวงไม่ค่อยปวดเมื่อยมากหลังจากทำงานหนักเหมือนคนรุ่นหนุ่มหรือที่อายุอ่อนกว่าซึ่งมักจะมีอาการปวดเมื่อยและคงอยู่เป็นเวลานานแต่พ่อหลวงเพียงแค่พักผ่อนและก็จะหายไปเอง พ่อหลวงให้ข้อสังเกตว่าอาจเป็นเพราะพ่อหลวงดื่มยากินประจำ สำหรับการที่คนเรารู้จักนำสมุนไพรมาใช้ ประการหนึ่งเพราะสมัยก่อนยาหาได้ไม่ยาก สำหรับยาแผนปัจจุบันพ่อหลวงบอกว่าบางอย่างก็ดี แต่ยาเมื่อเวลาหายก็หายมิด(หายสนิท) แต่ยาแผนปัจจุบันเมื่อหมดฤทธิ์ยา ก็จะกลับเป็นมาอีก

8. แม่หลวง(สัมภาษณ์ก่อนพบกับพ่อหลวง)อายุ 55 ปี เล่าว่ารู้จักการใช้ยาจากพ่อหลวง เล่าว่าพ่อหลวงเรียนรู้การใช้ยาตั้งแต่น้อยจนเฒ่า สืบมาจากพ่อ ดื่มยากินคนเดียว เช่นดื่มหญ้าหนวดแมวตากแห้งกิน ใส่ประมาณ 2 เส้น แก้วเจ็บแหว เจ็บหลัง สำหรับยาแก้เจ็บท้องเป็นนิ้ว หรือเจ็บหลัง เจ็บแหวก็จะเอาเข้ารกมะเฟือง รกมะเดื่อหิน ดื่มน้ำ อากะจะเบาไปหาย ก็หายมิดไม่เป็นอีก ยาฝรั่งยัดเขี่ยกินแล้วหมดก็เป็นอีก ยาเมืองดื่มกินเรื่อยๆก็หาย รกมะเฟืองนี้ ปีไหนไม่ได้ดื่มกิน ใต้รอดเกล้า(เดินรอดใต้ต้น)ก็ดีแล้ว สมุนไพรที่จะต้องหามาไว้ประจำได้แก่ มะเขือแจ้เครือ บางทีก็ขอมาน้ำ กล้วยที่เป็นบัวโกลให้ ฝนก้างปลา ปลาฝา(ตะพานน้ำ) ฝนกิน คนบ้านเราถ้าอยู่เดือน หายา เอาหมากผู้ม้าวัดดื่มกินและอาบให้หมดลูกแห้งไว้ ดื่มน้ำสัก 3 วัน ไม่มีโรยยาเหมือนสมัยนี้ แม่หลวงยังเล่าเรื่องผักพื้นบ้านให้ฟังจำพวกผักขี้ด้ว นิยมใช้ทำชาผัก ถ้าสีออกแดงจะมีรสฝาด หากมีสีเขียวอ่อนจะอร่อยกว่า นอกจากนั้นมีผักม่วง(ใบมะม่วง) ผักกาดน้อย ยอดอ่อนส้มสุก เอาชอยผสมน้ำดื่มที่ได้จากพริกแห้งคั่วใส่ปลาหรือเอาน้ำพริกหนุ่มผสมผักที่ชอยก็ได้

9. นางสมบุญ นามัง อายุ 57 ปี เป็นคนหมู่ 7 เป็นลูกของพ่ออู๋ซุ่ม นามัง เดิมอาศัยที่หมู่ 16 เช่นเดียวกับพ่อซึ่งเป็นหมอเมือง พ่ออู๋มีลูก 7 คน ตายเสีย 3 คนมีพี่คนหนึ่งเป็นตุ ปัจจุบันย้ายไปจำพรรษาที่พร้าว น้องของตุคือนางสมบุญและนายณรงค์(อายุ 50 ปี) ได้สืบทอดความรู้จากพ่อ แต่เนื่องจากนางสมบุญเป็นหญิง จึงไม่ได้สนใจเรื่องการเป่า รักษาโรค นายณรงค์ได้เรียนรู้จากพ่อและมัชยาผู้ชาย ได้แก่ยาแก้ปวดข้อ ปวดกระดูก จะชายตี และมียาจู้(ประคบ) โรดโป่ง โดยส่งมาขายรวมกับของหมอคนอื่น โดยจัดวางที่ได้ดูสถานือนามัย ตัวนางสมบุญเคยเห็นพ่อผู้รักษาโรค เสียหายว่าเมื่อพ่อมีชีวิตอยู่ ไม่ได้สนใจศึกษา สำหรับนางสมบุญดื่มยากินเอง เป็นยาแก้เจ็บหลัง เอวเป็นยาสูตรเดียวกับที่เอามาขายมีส่วนประกอบเป็นรกมะเฟือง สมุนไพรที่หายากต้องเอามาจากป่าได้แก่ มะเขือแจ้เครือ มะเขือแจ้ดิน กำลังช้างสารแพะม้าแม่กล้า สมุนไพรที่หายากอาศัยตุที่อยู่พร้าว ช่วยไปหามาให้เพราะตุจะรู้จักยาเช่นเดียวกัน นอกจากนี้อาศัยคนขางเอามาขายเวลาว่าง สำหรับตัวอื่นเช่นปลูดยและผักขี้คอยพอหาได้ นางสมบุญเล่าว่ายาแก้ปวดที่ได้ผลดีคือ รกมะเฟือง รกมะเดื่อหิน รกมะพร้าวไฟ ใช้ดื่มกิน

10. นางผ่องศรี จินกลัด อาสาสมัครประจำหมู่ 7 อายุประมาณ 50 ปี มีร้านขายของอยู่หน้าสถานีอนามัย เป็นผู้ที่คล่องแคล่ว แนะนำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างดี นางผ่องศรีอาสาพาไปบ้านผู้ที่ผลิตยาขาย คือนายณรงค์ นางผ่องศรีมีประวัติเป็นเบาหวาน ได้ใช้สมุนไพรเดี่ยวคือใบอินทนิลน้ำประมาณ 1 กำมือ ต้มกิน สลับกับใบสัก โดยต้องให้ผู้ที่เกิดวันอังคารเก็บให้แล้วवादหัวท้าย ดากแห้งต้มกิน

อภิปรายผลการศึกษา

1. การใช้ยาแผนโบราณหรือในรูปแบบยาตำรับเป็นยารูปแบบดั้งเดิม จำโดยโดยผู้รู้หรือหมอชาวบ้านซึ่งมีประสบการณ์จากโดยสืบต่อจากหมอก่อนคนอื่นอีกทีหนึ่ง นอกจากนี้ยังสืบจากตำรายาดั้งเดิม เช่นการที่หมอสิงห์ เรียนรู้และเป็นหมอจากพ่อตา
2. การรักษาที่ต้องอาศัยการผ่าตัดแบบแผนปัจจุบัน คนไข้ที่ใจไม่กล้า และกลัวอันตรายจากการผ่าตัดยอมแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมกว่า เนื่องจากตนเองเป็นผู้ตัดสินใจวิธีการรักษา ในกรอบความคิด ในบริบทของสังคมชนบท เมื่อหายจากการใช้ยาเมือง ทำให้มีการบอกต่อ ส่วนหนึ่งก็เกิดจากความหวังดีและความเป็นเพื่อนบ้านกัน
3. การตัดสินใจใช้ยาตำรับ(ยาเมือง) เนื่องมาจากการที่มีการใช้มาก่อนเช่นลุงมาเป็นนิ้ว มีคนบอกให้ลองใช้ยาเมืองรักษา จึงทดลองใช้ พบว่าได้ผลดีเมื่อหาย จึงตัดสินใจใช้ตำรับอื่นบ้าง
4. ความเชื่อเรื่องการใช้ยาแผนปัจจุบัน ไม่สามารถรักษาโรคบางอย่างของโรคพื้นบ้านได้เช่น โรคป่าโทก โรคนี้ว ต้องใช้ยาเมือง
5. การใช้ยา คนที่ใช้มักเป็นผู้สูงอายุ เว้นแต่ยาประเภท มะโหก มีคนหนุ่มใช้ โรคนี้ว มักใช้ทั่วไป
6. ทำให้รู้ว่าตัวขามีฤทธิ์ในการรักษา เพราะว่าเคยเรียนสืบทอดมาจากหมอก่อน โดยหมอก่อนก่อนได้เคยรักษาคนไข้มานานแล้วและไม่อาจทำต่อได้หรือตายไป การสืบทอดทำกันมาเป็นระยะเวลาไม่น้อยฤทธิ์ของขามีผลทำให้ใช้ หากมีขาคี คนมักจะเสาะหามาดูแลสุขภาพ
7. ยาสมุนไพรในรูปแบบแผนปัจจุบัน ได้แก่ ยาแคปซูล เป็นรูปแบบที่คนรุ่นใหม่รับได้และตัดสินใจใช้ เนื่องจากมีการยอมรับกันทั่วไป (หมายถึงคนที่เข้าไปทำงานในเมือง และคุ้นเคยกับยาแผนปัจจุบันรับได้) ได้แก่ยาฟ้าทะลายโจร
8. ประสบการณ์ของผู้ใช้เห็นว่ายาเมือง จะทำให้หายได้สนิท ส่วนยาแผนปัจจุบันเมื่อหมดฤทธิ์ก็กลับมาเป็นอีก (ข้อมูลนี้เหมือนกับที่สำรวจพบที่อำเภอเวียงแหงและแม่สะเรียง

9. ความคิดเห็นว่าการใช้ยาไม่ได้ใช้เฉพาะเมื่ออาการ ใช้เป็นการดูแลสุขภาพ เช่น พ่อ หลวง ดวงคำ จะดื่มยาเป็นประจำ เมื่อกินจะทำให้ร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยมากเมื่อทำงานหนัก ต่างจากคนรุ่นใหม่ รวมทั้งการที่เห็นรุ่นก่อน ไปป่า จะทำการดื่มยากินกัน แม้ไม่เจ็บป่วยพบว่า ใน ต.บ้านกาศ อำเภอแม่สะเรียง ชาวบ้านใช้ยาต้มรับประทานบำรุงธาตุ ทำให้เจริญอาหาร เช่นเดียวกับในชาวเขานกั้งอำเภอเวียงแห ใช้สมุนไพรหลายชนิดต้ม เพื่อดูแลสุขภาพของแม่ที่อยู่เดือนตามทฤษฎีเวชกรรมแผนโบราณ การอยู่เดือนจัดเป็นปกติโทษ

10. สมุนไพรที่ใช้ในบ้านในรูปแบบที่รู้จักดูแลตนเองได้แก่สมุนไพรสด ใช้ในการดูแลสุขภาพขณะอยู่เดือน เป็นการสืบทอดมาจากผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้าน ประกอบกับการสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ทำให้มีการถ่ายทอดการใช้กัน

11. การที่มีสมุนไพรคงอยู่ในสังคมคนรุ่นก่อนอยู่กับธรรมชาติ ทำให้เข้าใจธรรมชาติ ชีวิตความเป็นอยู่ และเลือกใช้สิ่งต่างๆจากธรรมชาติมาดูแลสุขภาพ คนรุ่นใหม่ มีเวลาอยู่กับธรรมชาติ น้อยแม้จะอยู่ในชนบทแต่ยังไม่เข้าใจในธรรมชาติ เนื่องจากต้องขวนขวายหาเงิน มักจะไปทำงานในเมือง ไม่คุ้นเคยกับรูปแบบยาเมือง ไม่เคยใช้ ประกอบกับมีสถานีนอนามัยอยู่ใกล้บ้าน แนวคิดการรักษาพยาบาล ครอบงำคนรุ่นใหม่ให้เห็นการแพทย์ทางเดียว ทำให้ไม่เห็นคุณค่า

12. การใช้สมุนไพร มีราคาถูก เพียงมีคละ 5 บาท แต่ยังไม่ได้รับความนิยมนเท่าที่ควร อาจเป็นเพราะไม่มีการประชาสัมพันธ์ แต่ยาที่มีสรรพคุณดี ก็จะมีการใช้สืบทอดกันมีการเสาะหาการรักษาตนเอง ชาวบ้านในบ้านกาด แม่สะเรียง (5) ใช้สมุนไพรที่มีในบ้านเพราะเห็นว่าราคาถูก หากเป็นมากจึงจะไปสถานีนอนามัย คนที่เลือกใช้ยามักโดยปรุงด้วยตัวเอง เพราะเคยเห็นคนใช้มาก่อน ทำให้ดูในชีวิตที่ผ่านมาเช่นพ่อหลวงดวงคำ แต่คนที่ใช้ยามักที่ไม่ได้ปรุงเอง เพราะหมอกหรือผู้รู้ทำให้ ส่วนรูปแบบยาอื่นเช่นเป็นสมุนไพรแห้งเอามาต้มใช้วิธีการเดียวกัน เพียงเอามามากเข้าด้วยกัน หากเป็นเถาที่แก่ก็จะมัดเป็นท่อนคล้ายยามัด

13. การใช้ตัวยา มีการผสมผสานองค์ความรู้ใหม่เข้าด้วยกันกับความรู้เดิม เช่นการใช้หญ้าหนวดแมวร่วมกับยาที่เคยใช้มาก่อนคือตำรับยาแก้ปวดเมื่อย ดังพ่อหลวงดวงคำใช้ แต่จะใส่ปริมาณไม่มาก ทั้งนี้ปริมาณยาพ่อหลวงเป็นคนกำหนดเอง คือใส่หม้อละ 2-3 ดัน(ใช้คำว่าเส้น เพราะเป็นต้นแห้ง) ตัวยาในตำรับยามี้งมักจะสามารหาได้ง่าย แม้จะอยู่ไกล หมอกก็จะหามาได้ ไม่ซื้อมาปรุงเช่นมะเฟือง เล็บครุฑ มะเดื่อยหิน

14. การที่จะเป็นผู้สืบทอด หมอมีความเห็นว่าจะต้องเป็นหัวดีพอสมควร เพราะจะต้องใช้ความจำ และต้องรู้จักตัวยา การไปซื้อยาเองอาจจะเป็นยาปลอมก็ได้ คนรุ่นใหม่ไม่เห็นว่าการเรียนรู้ สืบทอดจะมีประโยชน์อะไร มีลูกหลานของหมอกล่าวว่า เมื่อหมอรักษาคนไข้ตอนนี้ มักจะไม่มา

คำหว่า ทำให้ผิดต่อครู ทำให้ไม่เป็นสิริมงคลต่อครู หรือมาคำหว่าด้วยเงินเพียงเล็กน้อย เป็นว่าไม่เพียงพอต่อการดำเนินอาชีพ

สรุปปัจจัยหลักที่ทำให้มีการใช้สมุนไพร

การใช้สมุนไพร มีในรูปแบบต่างๆ ได้แก่สด มักเป็นการใช้ภายในบ้าน รูปแบบแห้ง ใช้เมื่อต้องการเก็บไว้ใช้ต่อ หรือเพื่อความสะดวกในการนำมาปรุง ไม่ต้องไปหา ยกเว้นหอมเมือง ต้องกำหนดวันไปเก็บสมุนไพร ในรูปแบบง่ายๆ ได้แก่ขมิ้น และยาฝน สำหรับการปรุงมักพบเป็นวิธีการต้ม มากกว่ารูปแบบอื่น

แนวคิดในการใช้บางส่วนเห็นว่ายาเมืองหายได้สนิท ส่วนยาฝรั่งเมื่อหมดฤทธิ์ยา ก็จะกลับมาเป็นอีก คนที่ใช้เป็นเพราะยามีฤทธิ์จริง และวิธีการสมัยใหม่อาจต้องผ่าตัด และพักรักษาตัวนาน ความกลัวการรักษาแบบสมัยใหม่ จึงใช้ทางเลือกดังกล่าวแทน แม้ว่าครั้งแรกที่เห็นรูปแบบอาจไม่ประทับใจ ปัจจัยรองอาจเนื่องจากมีราคาถูกกว่ายาแผนปัจจุบัน การใช้อาจเนื่องจากการดูแลสุขภาพ เช่นการต้มยาแจกในสถานีนอนามัยหรือการต้มยากินประจำ ทำให้ไม่ปวดเมื่อย มีการต้มยาที่เข้ายาขบนิ้ว ช่วยแก้อาการปวดหลัง ปวดเอว เป็นการป้องกันสุขภาพ

นอกจากนี้ยังมีการกินยา ต้มยาเพื่อให้สุขภาพของแม่ที่อยู่เดือนดี ตลอดช่วงวัยที่เหลืองอยู่ คนที่ใช้ยาเมืองในปัจจุบัน มักเป็นคนแก่ เช่นการใช้ยาแก้ลม เตี้ยวกินเพื่อขับลมแก้ท้องอืด แต่คนอื่นๆ มักใช้เพื่อรักษาโรคมามากกว่าป้องกันสุขภาพ วัยรุ่นและคนรุ่นใหม่ ไม่ค่อยมีโอกาสศึกษาป่าและธรรมชาติ แม้จะมีบ้านใกล้ชิดธรรมชาติ ส่วนหนึ่งเพราะต้องเข้าไปทำงานในเอง ส่วนหนึ่งเพราะการรับรู้ในรูปแบบสมัยใหม่ของยาแผนปัจจุบัน

วิธีการแก้ไข

กลุ่มหรือชมรม ร่วมกันใช้

นักวิชาการร่วมช่วยกันให้ข้อมูลและศึกษา จัดระบบองค์ความรู้ที่จะเป็นประโยชน์สำหรับทางเลือกในการดูแลสุขภาพ

จัดทำรูปแบบยาให้นำใช้มากขึ้น

ให้โอกาสในการเข้าศึกษาป่าร่วมกับหอมพื้นบ้าน โดยจัดร่วมกับหอมเมือง

ข้อสังเกต

หอมพื้นบ้านมักจะยากจน ปัจจุบันการแพทย์เข้ามาแทนที่ หอมพื้นบ้านเคยเป็นหอมประจำบ้าน กลับต้องเดินทางไปขายยาซึ่งที่ต่างๆ การสืบทอดยังขาดการเกื้อหนุนให้เกิด

สมุนไพรมีจำกัดจำนวน การดูแลรักษามีความเข้าใจในประสบการณ์ด้วยยาแต่ละอย่าง หากจะเป็นหมอดึงรู้จักตัวยาค่อยๆ

การใช้ยา คนที่ใช้มักเป็นผู้สูงอายุ เว้นแต่ยาประเภท มะโห้ก มีคนหนุ่มใช้ โรคนิวแม็กใช้ ทั่วไป แสดงให้เห็นว่ายาเมืองที่มีฤทธิ์ดีจริง เพราะสรรพคุณดี คนมักจะเสาะหามาดูแลสุขภาพ และความเข้าใจในโรคที่เข้าใจว่าเหมาะกับยาท้องถิ่น

สรุปข้อคิดเห็นจากการวิจัยการใช้สมุนไพรในชุมชนเพื่อดูแลสุขภาพ

ชาวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุ เป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญและมีประสบการณ์การใช้ยาพื้นบ้าน ส่วนการใช้สมุนไพรเดี่ยวใช้ตามการรับรู้ของคนรุ่นใหม่ที่ยังไม่มีประสบการณ์ และใช้ตามการรับรู้ข้อมูลมากกว่า

ภาคผนวก จ
ข้อมูลการสำรวจสมุนไพรร

ประกอบด้วยข้อมูล 3 ชุด

ก) ข้อมูลจากสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ แม่ริม เชียงใหม่ เป็นการสำรวจเพื่อการอนุรักษ์ โดยเก็บตัวอย่างพันธุ์ไม้ที่หายากมาเพาะพันธุ์ไว้ไม่ให้สูญหาย โดยมีหอมพื้นบ้าน มีหอมพื้นบ้านชนเผ่าร่วมในบางพื้นที่ร่วมสำรวจด้วย

1. สำรวจบริเวณบ้านแม่ทะลุ ต.สบเมย อ.แม่สะเรียง แม่ฮ่องสอน 1-2 มิถุนายน 2542, 94ชนิด (สบเมย)
2. บ้านถ้ำรอด กิ่งอำเภอปางมะผ้า อุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน 59 ชนิด (ปางมะผ้า)
3. ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ฮอน 54 ชนิด (แม่ฮอน) ตำบลยางเปียง ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย รวม 66 ชนิด (อมก๋อย) ตำบลแม่ขนิลใต้ อำเภอหางดง 44 ชนิด (หางดง) ตำบลบ้านแม่สาใหม่ ตำบลแม่แรม 54 ชนิด (แม่สา)
4. อุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอเถี และอุทยานแห่งชาติขุนตาน อำเภอแม่ทา 96 ชนิด (อช.ลำพูน)
5. บ้านคู อำเภอบ้านหลวง น่าน 7-9 สิงหาคม 2541 15 ชนิด (น่าน)
6. อำเภอเมือง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จำนวน 50 ชนิด (เชียงของ)

ข) ข้อมูลสำรวจโดยผู้วิจัย หมายถึงการสำรวจโดยใช้เวลาประมาณ 1ปี โดยการสำรวจคู่กับหอมพื้นบ้านเป็นการสำรวจในระหว่างเก็บข้อมูลด้านการใช้สมุนไพรร มกราคม 2548-ธันวาคม 2548

1. บริเวณตำบลแม่เตาไห อ.สันทราย เชียงใหม่ มีนาคม 2548 จำนวน 7 ชนิด(สันทราย)
2. บริเวณ ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ทา เป็นพื้นที่ใกล้อุทยานขุนตาน สมุนไพรรที่พบมีถึง 181 ชนิด จำแนกเป็นสมุนไพรรที่เก็บจากหมู่บ้านหรือใกล้เคียง เก็บจากป่าชนหนองหอยดฟ้า ป่าห้วยต้นหนูน ป่าสะปิวัด ป่าห้วยทรายขาว และเก็บจากห้วย (ป่าบ้านแม่ทา)
3. บริเวณคอกของ ตำบลโป่งแยง แม่ริม 22 ชนิด (โป่งแยง)
4. บ้านหนองบัว ตำบลหางดง อำเภอหางดง เชียงใหม่ 52 ชนิด (หางดง)
5. ตำบลบ้านตาลเหนือ อำเภอฮอด 29 ชนิด (ฮอด)
6. ตำบลแม่แตง อำเภอแม่แตง 13 ชนิด (แม่แตง)

7. ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม 29 ชนิด (แม่แจ่ม)

8. ป่าอนุรักษ์บ้านโป่ง ในโครงการพัฒนาบ้านโป่ง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย เชียงใหม่ 59 ชนิด

ก) ข้อมูลการสำรวจเรื่อง “การศึกษาสำรวจพันธุ์พืชสมุนไพรล้านนาในเขตพื้นที่วนอุทยานภูลังกา อำเภอปง จังหวัดพะเยา” โดยนายนคร จันดีวงษ์ ประกาศนียบัตร บัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาเกษตรกรรมแผนไทย ปีการศึกษา 2548 ซึ่งพบพันธุ์ไม้จากการสำรวจทั้งสิ้น 158 ชนิด

เมื่อคัดสมุนไพรที่พบซ้ำซ้อนกันออกและไม่สมบูรณ์ออก ในจำนวน 18 แห่ง โดยแต่ละแห่ง มีการสำรวจพันธุ์ไม้ รวมสมุนไพรทั้งสิ้น 702 ชนิด ข้อมูลที่ ข และ ค ใช้เป็นข้อมูลรอง เนื่องจากไม่ได้นำไป จัดตามระบบแบบวิทยาศาสตร์ แต่เป็นข้อมูล empirical

ข้อค้นพบ

สมุนไพรทั้งสิ้น 702 ชนิด

1. การใช้ประโยชน์จากพืชมีบางท้องถิ่น ที่ใช้แตกต่างกัน โดยมักใช้ตามประสบการณ์ของพื้นที่ ตามตำรับที่ได้รับการถ่ายทอดมา แม้จะเรียนรู้แต่ไม่เคยใช้ก็ไม่กล้าทดลองใช้ (ในหมู่บ้านรุ่นเก่า)

2. พืชมีชื่อเรียกไม่ตรงกัน โดยพืชตัวเดียวกันมีชื่อหลายชื่อ ชื่อเดียวกันแต่เป็นพืชคนละต้น ต้องใช้ชื่อวิทยาศาสตร์เป็นการกลั่นกรองเบื้องต้น

3. พืชอาจมีการใช้ได้หลายส่วน แต่ละส่วนใช้ไม่เหมือนกันในแต่ละที่

4. ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลเบื้องต้น ยังต้องการการกลั่นกรองต่อ การรวบรวมครั้งนี้เพื่อทราบแหล่งสมุนไพรโดยประมาณ

5. สมุนไพรที่สำรวจรวมถึงสมุนไพรที่ปลูกในบ้าน

เอกสารอ้างอิง

ไม้ต้นในสวน. *Tree in the Garden*, (2542). องค์การสวนพฤกษศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี
มูลนิธิศาสตราจารย์ดร.สง่า สรรพศรี พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ : อักษรสยามการพิมพ์.

All rights reserved

ข้อมูลได้จาก

การสำรวจสมุนไพร อำเภอเมืองและอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ผู้ให้ข้อมูล

หมอลวัลย์ ราชี หมอป่า ทาลมดี, นายศักร พวุฒิ, หมอจิ่ง จองแสง, พ่อหลวงพรหมินทร์ พวงมาลา

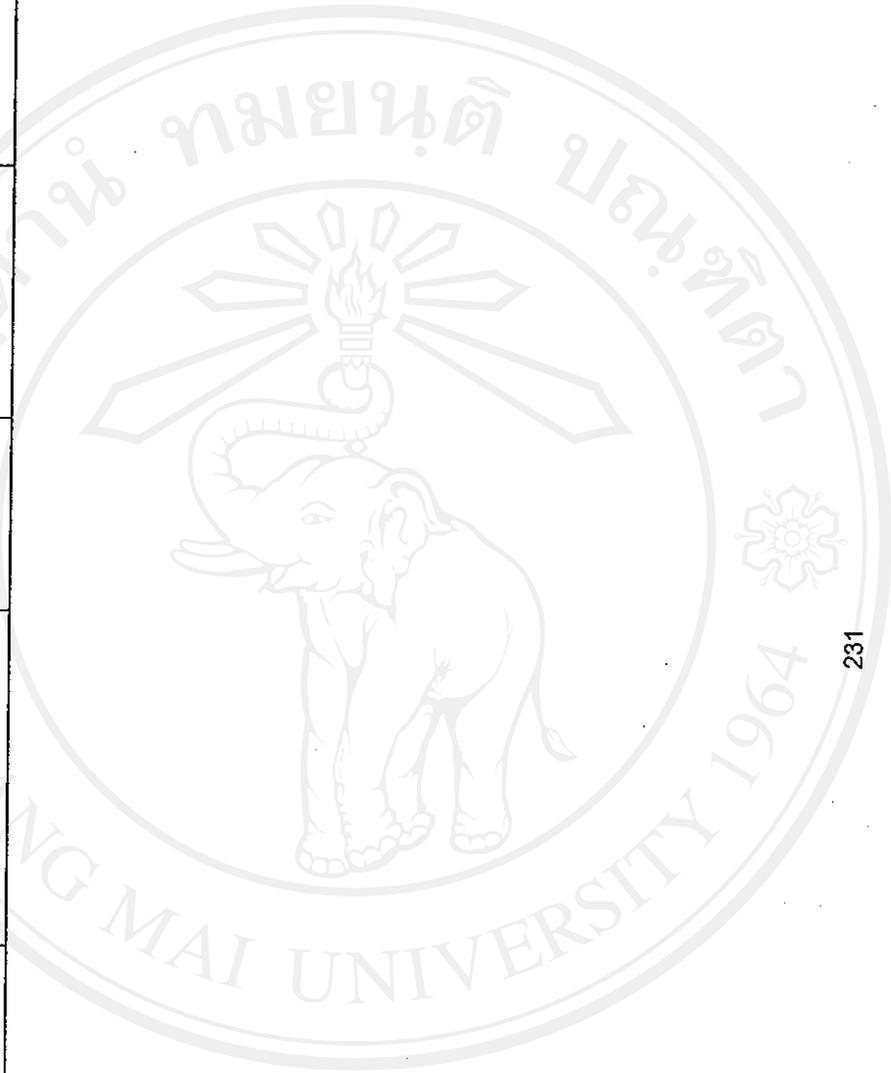
ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	รื่องศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
1. กระจับปี่	<i>Scoparia dulcis</i> Linn.	SCROPHULARIACEAE	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	แก้คอมแห้งแรงน้อย
2. กระจับปี่	<i>Justicia</i> sp.	ACANTHACEAE	ราก, ต้น	ต้มน้ำ	บำรุงกำลัง แก้ไขข้ออักเสบ
3. กลิ้งกลางดง	<i>Stephania</i> sp.	MENISPERMACEAE	ใบ	ต้มอบอบ	แก้พิษ
4. ก้องเกบ	<i>Ventilago</i> sp.	RHAMNACEAE	หัว	ต้มน้ำ	แก้พิษ ผิดสำแดง
5. กำปิต		ZINGIBERACEAE	เถา	ต้มน้ำ	แก้ปวดหลัง ปวดเอว
6. ขมิ้นขาว		ZINGIBERACEAE	เหง้า	ตากแห้งต้มน้ำ	บำรุงหัวใจ
7. ขมิ้นดำ		ZINGIBERACEAE	เมล็ด	ต้มน้ำ	แก้เสมหะ
8. ขมิ้น	<i>Pluchea indica</i> Less.	ASTERACEAE	เหง้า	กินสด	บำรุงร่างกาย แก้โรคลมต่างๆ
9. ตำบอช	<i>Carthamus tinctorius</i> Linn	ASTERACEAE	ทั้งต้น	สดและแห้ง	แก้โรคกระเพาะ แผลในลำไส้
10. ตำบอชกลาง	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	RUBIACEAE	ดอก	ต้มน้ำ	ขับปัสสาวะ ละลายนิ่ว แก้กระษัย
11. เกร็งขี้		UNKNOWN	เนื้อไม้, เปลือก	ต้มน้ำ	ลดไขมันในเลือด
			เถา	ต้มน้ำ	ขยายเส้นเอ็น
			เถา	ตากแห้ง ต้มน้ำ	แก้เมรั้ง เบาหวาน ลดความดัน

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
12. เครือเงิน	<i>Ichnocarpus frutescens</i> R. Br.	APOCYNACEAE	เถา ใบ	ต้มกินน้ำ	บำรุงเลือด บำรุงร่างกาย ขับระดู
13. ขี้พวดู	<i>Piper samentosum</i> Roxb.	PIPERACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	ขับเสมหะ
14. ชุมเห็ดไทย	<i>Cassia tora</i> Linn.	CAESALPINIACEAE	ใบ, ต้น	ต้มอาบ	แก้พิษ แก้หัด
15. ตีนตุ๊ก	<i>Calycopteris floribunda</i> Lamk.	COMBRETACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้ปวดหลังปวดเอว
16. ตุ่มคำ, กระพุ่มน้ำ	<i>Nauclea orientalis</i> Linn.	RUBIACEAE	เนื้อไม้, ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ปวดหลังปวดเอว
17. ทับทิม	<i>Punica granatum</i> Linn.	PUNICACEAE	เปลือก ทั้งต้น	ทุบประคบ ต้มกินน้ำ	ช่วยประสมานเส้นเลือดฝอย แก้ท้องร่วง
18. เนียมหูเสือ	<i>Coleus amboinicus</i> Lour.	LAMIACEAE	ใบ	กินสด	ขับลมในลำไส้
19. ว่านสาวหลง		ZINGIBERACEAE	เหง้า ใบ	กินสด อบสมุนไพร	แก้ลม แก้โรคต่างๆ
20. ปอปัด	<i>Helicteres isora</i> Linn.	STERCULIACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้บิด มูกเลือด
21. บิดปีขาว	<i>Plumbago zeylanica</i> Linn.	PLUMBAGINACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้ธาตุพิการ
22. เปล้าน้อย	<i>Croton longissimus</i> Air.Shaw	EUPHORBIACEAE	ทั้งต้น	ตากแล้วต้มกินน้ำ	บำรุงเลือด ขับระดู
23. ผักหวานป่า	<i>Melientha suavis</i> Pierre	OPILIACEAE	ยอด ราก	ต้มกินน้ำ ต้มกินน้ำ	บำรุงกำลัง แก้ร้อนในกระหายน้ำ
24. ผ่าแป้ง	<i>Solanum erianthum</i> D. Don	SOLANACEAE	ใบ	ตากต้มกินน้ำ	แก้ลม

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
25. พลับพลา	<i>Grewia paniculata</i> Roxb.	TILIACEAE	เปลือก เมล็ด	ต้มน้ำ ต้มน้ำ	แก้ปวดข้อ กัดเสลด
26. มะค่าโมง	<i>Azelia xylocarpa</i> Craib.	CAESALPINIACEAE	เนื้อไม้	ต้มน้ำ	ขยายเส้นเอ็น
27. มะดันขอ	<i>Zizyphus oenoplia</i> Mill.	RHAMNACEAE	ผล	ใส่แผล	แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย
28. มะแตกเครือ	<i>Celastrus paniculata</i> Willd.	CELASTRACEAE	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	แก้ลม วิงเวียน
29. มะหวด จีปูน	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> Leenh.	SAPINDACEAE	ต้น	ต้มน้ำ	แก้ลม แก้ปวดข้อ
30. โมกหลวง	<i>Holarrhena pubescens</i> Wall.ex G.Don	APOCYNACEAE	ราก	ต้มน้ำ	แก้พิษ ผิดสำแดง
31. ไมยราพ	<i>Mimosa pudica</i> Linn.	MIMOSACEAE	ดอก, ใบ	ต้มน้ำ	แก้โรคตา
32. ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> Diels	MENISPERMACEAE	เปลือกราก	ต้มน้ำ	แก้บิด มูกเลือด
33. ระงับพิษ	<i>Breynia glauca</i> Craib	EUPHORBIACEAE	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	แก้เนื้อ
34. รวงเย็น		UNKNOWN	ราก, ใบ	ต้มน้ำ	แก้ไข้
35. ตับมีนหลวง	<i>Cassia alata</i> Linn.	CAESALPINIACEAE	ใบ	ต้มน้ำ	แก้ท้องอืด ระบายหินปูน
36. ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> Linn.	ARACEAE	เหง้า	ต้มน้ำ	แก้พิษต่างๆ แก้ร้อนในกระหายน้ำ เป็นยาถ่าย ฆ่าพยาธิ
				ตากแห้ง บดต้มกิน	แก้ลม หน้ามืด วิงเวียน

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
37. ส้มป่อย	<i>Acacia rugata</i> Merr.	MIMOSACEAE	ใบ ต้น	ต้มกินน้ำ ต้มกินน้ำ	แก้เสมหะ พอกเลือด บำรุงเลือด
38. สมอพิเภก	<i>Terminalia bellerica</i> Roxb.	COMBRETACEAE	เนื้อผล เมล็ด	ต้มกินน้ำ ต้มกินน้ำ	แก้ท้องผูก บำรุงประสาท
39. สลอบ, มะข่าง	<i>Croton tiglium</i> Linn.	EUPHORBIACEAE	เมล็ด	เผาเคี้ยวกิน	เป็นยาระบาย ฆ่าพยาธิ
40. สัก	<i>Tectona grandis</i> Linn. f.	VERBENACEAE	ใบ เนื้อไม้	ต้มกินน้ำ ต้มกินน้ำ	แก้เบาหวาน แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย
41. เสดดพังพอน	<i>Barleria lupulina</i> Lindl.	ACANTHACEAE	ใบ	ต้มกินน้ำ	แก้พิษต่างๆ
42. โสม	<i>Talinum</i> sp.	PORTULACACEAE	ใบ หัว	กินสด ต้มกินน้ำ	บำรุงกำลัง ขับลมในลำไส้
43. หญ้าปักกิ่ง	<i>Murdannia</i> sp.	COMMELINACEAE	ใบ	ต้มกินน้ำ	แก้มะเร็ง
44. ทนงนดาช อยาก	<i>Stemona tuberosa</i> Lour.	STEMONACEAE	หัว ใบ	ตำพอก ใส่ในโหลปลา	รักษาแผลสัตว์ ไส้เมด กินไม่ให้มีหนอน
45. หนาด	<i>Blumea</i> sp.	ASTERACEAE	ใบ	ต้มกินน้ำ	แก้ลม หน้ำเม็ด ตาลาย
46. หนามขี้แฮด	<i>Carissa cochinchinensis</i> Pierre	APOCYNACEAE	เนื้อไม้, เปลือก	ต้มกินน้ำ	บำรุงกำลัง

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
47. เหงือกปลาหมอ	<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl	ACANTHACEAE	ทั้งต้น	ตากแห้งต้มกินน้ำ	แก้ท้องเสีย
48. อบเชยเถา	<i>Atherolepis pierrei</i> Cost.	ASCLEPIADACEAE	หัว	ต้มกินน้ำ	บำรุงหัวใจ แก้วิงเวียน
49. อ้อยช้าง	<i>Heteropanax fragrans</i> Seem.	ARALIACEAE	เปลือก	ต้มกินน้ำ	แก้ลมวิงเวียน
50. เ็นชนิด	<i>Plantago major</i> Linn.	PLANTAGINACEAE	ทั้งต้น	ประคบ	แก้ฟกช้ำบวม

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 © by Chiang Mai University.
 rights reserved

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสมุนไพร ในจังหวัดน่าน
บ้านดู่ อำเภอบ้านหลวง วันที่ 7-9 สิงหาคม 2541

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
1. กิ่งแถบ	<i>Ventilago sp.</i>	RHAMNACEAE	ต้น, ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ
2. ขางหัวหมู	<i>Millettia sp.</i>	ANNONACEAE	เปลือก	ตำแล้วทา	แก้ขงที่ปาก
3. จี่เปี้ยลุดพ็อน	<i>Codariocalyx motorius</i> Ohashi	PAPILIONACEAE	ราก	คองเหล้าหรือ ต้มกินน้ำ	บำรุงกำลัง
4. ตับแตน้อย	<i>Polyalthia sp.</i>	ANNONACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้ลมคืดเคือน
5. ปึบ	<i>Millingtonia hortensis</i> Linn. f.	BIGNONACEAE	ต้น	ต้มกินน้ำ	แก้มะโหก
6. เปา, (รัง)	<i>Shorea siamensis</i> Miq.	DIPTEROCARPACEAE	ต้น	ต้มกินน้ำ แก้วคืดวาง ทวาร	แก้ริดสีดวงทวาร
7. มะเขือแจ้ป่าแพะ	<i>Polygala crotalarioides</i> Ham.	POLYGALACEAE	ราก	ต้มกินน้ำหรือ คองเหล้า	แก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ
8. มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> Corr.	RUTACEAE	ต้น	ต้มกินน้ำ	แก้มะโหก
9. มะแตก	<i>Celastrus paniculatus</i> Willd.	CELASTRACEAE	ต้น	ต้มกินน้ำ	แก้มะโหก
10. กมแดง, ทุม	<i>Cassia fistula</i> Linn.	CAESALPINIACEAE	ต้น, ราก	ต้มกินน้ำ	แก้มะโหก
11. ลูกใต้ใบ	<i>Phyllanthus amarus</i> Schum. & Thonn.	EUPHORBIACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้โรคกระเพาะ มะเร็ง
12. แสลงใจ	<i>Strychnos sp.</i>	STRYCHNACEAE	ต้น	ต้มกินน้ำ	แก้ความดันสูง

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
13. หญ้าหาง		EUPHORBACEAE	ใบ	ต้มกินน้ำ	เป็นยาถ่าย
14. เอื้องหมายนา	<i>Costus speciosus</i> Smith	COSTACEAE	ใบ	ตำพอก	แก้พิษตะขาบ
15. ส้มตำพะยอม	<i>Berchemia floribunda</i> Wall. ex Broghn.	RHAMNACEAE	ต้น	ต้มน้ำหรือคองเหล้า	บำรุงกำลัง

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 rights reserved © by Chiang Mai University

ข้อมูลที่ได้จากหมอยา ในจังหวัดเชียงใหม่

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช่	วิธีใช้	สรรพคุณ
1. กระดาด	<i>Alocasia sp.</i>	ARACEAE	หัว	ทาแผล	สมานแผล
2. กระดังกึ	<i>Bauhinia scandens</i> Linn.	CAESALPINIACEAE	หัว	ต้มกินน้ำ	แก้โรคไต
3. กระท้อน	<i>Sandoricum koejape</i> Merr.	MELIACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	ถอนพิษไข้
4. กระพืด	<i>Stemona tuberosa</i> Lour.	STEMONACEAE	หัว		แก้โรคเลือดจาง
5. กรุงหมา	<i>Cissampelos pareira</i> Linn.	MENISPERMACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ไข้
6. กวางตุ๊ก		UNKNOWN	เถา	ต้มกินน้ำ	แก้ประดง
7. กอมขม	<i>Picrasma javanica</i> Bl.	SIMAROUBACEAE	เนื้อไม้, เปลือก	ต้มกินน้ำ	แก้ไข้จับสั่น
8. กะทกรก	<i>Passiflora foetida</i> Linn.	PASSIFLORACEAE	ใบ		แก้หวัด
9. กั้นเกรา	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	POTALIACEAE	แก่น	ต้มกินน้ำ	บำรุงธาตุ
10. กุ้ยช่าย	<i>Allium tuberosum</i> Roxb.	ALLIACEAE	เมล็ด		ขับพยาธิ
11. เก็ดตีนตราซ	<i>Dischidia imbricata</i> Warb.	ASCLEPIADACEAE	เถา	ตำพอก	แก้พิษตะขาบ
12. โกงกาง	<i>Rhizophora sp.</i>	RHIZOPHORACEAE	เปลือก	ตำพอก	สมานแผล
13. โกงกุงปลา	<i>Dischidia refflesiana</i> wall.	ASCLEPIADACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ถ่ายเป็นมูกเลือด
14. ขมิ้นชัน	<i>Curcuma domestica</i> Valetton	ZINGIBERACEAE	เหง้า	ต้มกินน้ำ	แก้ไข้
15. ข่อยหยอง	<i>Rinorea virgata</i> Ktze.	VIOLACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ไตพิการ

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
16. ขัดมอญ	<i>Sida sp.</i>	MALVACEAE	ราก	ต้มน้ำ	แก้ไข้
17. ขันทองพยาบาท	<i>Suregada multiflorum</i> Baill.	EUPHORBIACEAE	เปลือก, ราก	ตำคั้นน้ำทา	แก้โรคผิวหนัง
18. กรอบตลับ		UNKNOWN	ราก		แก้ลม
19. ชะมวง	<i>Garcinia cowa</i> Roxb.	CLUSIACEAE	ราก	ต้มน้ำ	แก้ไข้
20. ขี้พุด	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	PIPERACEAE	ผล	ต้มน้ำ	แก้เสมหะ
21. ชิงชัน	<i>Capparis micracantha</i> DC.	CAPPARIDACEAE	ราก	ต้มน้ำ	แก้ร้อนใน
22. ดีหมี	<i>Cleidion javanicum</i> Bl.	EUPHORBIACEAE	เนื้อไม้	ต้มน้ำ	แก้ร้อนใน
23. ตะเคียนทอง	<i>Hopea odorata</i> Roxb.	DIPTEROCAPARCEAE	แก่น	ต้มน้ำ	แก้ไข้อกเสป
24. ตะแบก	<i>Lagerstroemia calyculata</i> Kurz	LYTHRACEAE	เปลือก	ฝน้ำ	แก้คันแดง(ขาดยาเสพติด)
25. ตานเสี้ยน	<i>Filicium decipiens</i> Thw.	SAPINDACEAE	เปลือก	ต้มน้ำ	แก้อุจจาระพิการ
26. เต่าเกลียด	<i>Homalomena aromatica</i> Schott	ARACEAE	หัว	ต้มน้ำ	แก้ขับ ปอดพิการ
27. ทำมิ่ง	<i>Litsea petiolata</i> Hook. f.	LAURACEAE	เปลือก	ต้มน้ำ	ขับลม
28. ทุเรียน	<i>Durio zibeithinus</i> Linn.	BOMBACACEAE	ราก	ต้มน้ำ	คุมธาตุให้ปกติ
29. โทงเทง	<i>Physalis angulata</i> Linn.	SOLANACEAE	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	แก้ไฟในคอ
30. นนทรี	<i>Peltophorum pterocapum</i> Back ex Heyne	CAESALPINACEAE	เปลือก	ต้มน้ำ	ขับลม
31. บัว		NYMPHAEEAE	เมล็ด	ต้มน้ำ	ชูกำลัง

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
32. บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> Linn.	CLUSIACEAE	ดอก	ต้มกินน้ำ	บำรุงโลหิต
33. เบนขอ		UNKNOWN	แก่น ใบ	ต้มกินน้ำ	แก้เส้นเอ็นพิการ
34. ประดู่เสนา	<i>Pterocarpus indicus</i> Willd.	PAPILIONACEAE	แก่น	ต้มกินน้ำ	แก้ฤดูทวาร
35. ปู่	<i>Alangium salviifolium</i>	ALANGIACEAE	เปลือก	ต้มกินน้ำ	แก้จุกเสียด
36. ปอบิด	<i>Helicteres isora</i> Linn.	STERCULIACEAE	ผล	ต้มกินน้ำ	แก้ปวดบ่ง
37. ผักกาดน้ำ	<i>Plantago major</i> Linn.	PLANTAGINACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	ขับเสมหะ
38. ผักปุง	<i>Ipomoea aquatica</i> Forsk.	CONVOLVULACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	ถอนพิษ
39. ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> Linn.	CLEOMACEAE	ผล	ต้มกินน้ำ	ฆ่าพยาธิ
40. ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> Merr.	EUPHORBACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้เจ็บคอบ
41. ผอยลม	<i>Usnea siamensis</i> Wainio	USNEACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	ดับพิษ ถอนพิษ
42. พาดโฒ		UNKNOWN	รากเถา	ต้มกินน้ำ	แก้โรคเรื้อน
43. พิลังกาสา	<i>Ardisia</i> sp.	MYRSINACEAE	ผล	บีบน้ำใส่แผล	ฆ่าเชื้อโรค
44. พุดตาน	<i>Hibiscus mutabilis</i> Linn.	MALVACEAE	ราก	ตำพอก	แก้ผื่นคัน
45. ไพล	<i>Zingiber cassumunar</i> Roxb.	ZINGIBERACEAE	เหง้า	ต้มกินน้ำ	แก้เลือดกำเดา
46. มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	RUTACEAE	เปลือกผล	ปรุงเป็นยา	แก้ลม
47. มะขวิด	<i>Feronia limonia</i> Swing.	RUTACEAE	เปลือก	ต้มกินน้ำ	แก้ธาตุพิการ
48. มะคัง	<i>Garcinia schomburgkiana</i> Pierre.	CLUSIACEAE	รก	ต้มกินน้ำ	แก้ระดูไม่ปกติ

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
49. มะพลับ	<i>Diospyros sp.</i>	EBENACEAE	เมล็ด	ต้มกินน้ำ	แก้บิด
50. มะไฟ	<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	EUPHORBIACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้พิษร้อน
51. มะระ	<i>Momordica charantia</i> Linn.	CUCURBITACEAE	ใบ	ต้มกินน้ำ	เป็นยาระบาย
52. มะหาด	<i>Artocarpus lakoocha</i> Roxb.	MORACEAE	แก่น	ต้มกินน้ำ	แก้กษัย
53. มังคุด	<i>Garcinia mangostana</i> Linn.	CLUSIACEAE	เปลือกผล	ต้มกินน้ำ	แก้บิด
54. ลำเจียก	<i>Pandanus odoratissimus</i> Linn. f	PANDANACEAE	ราก	ตำพอก	แก้คันคัน
55. สีนมิงกร		UNKNOWN	ใบ		แก้พิษงู
56. ลูกช้ด		UNKNOWN	เมล็ด	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องร่วง
57. สมอदीงู	<i>Terminalia citrina</i> Roxb. Ex Flem.	COMBRETACEAE	ผล	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องร่วง
58. สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	COMBRETACEAE	ผล	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องขึ้นอักเสบ
59. สลิด	<i>Telosma minor</i> Craib	ASCLEPIADACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้เบื่อเมา
60. สะแก	<i>Combretum quadrangulare</i> Kurz	COMBRETACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	ขับพยาธิลำไส้
61. สะแกแสง	<i>Cananga latifolia</i> Finet & Gagnep.	ANNONACEAE	เนื้อไม้ ราก	ตำพอก	รักษากลาก
62. เสนียด	<i>Adhatoda vasica</i> Ness	ACANTHACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ไฟในปอด
63. หญ้าชันกาด	<i>Panicum repens</i> Linn.	POACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ไตพิการ
64. หญ้าแหว่หนู	<i>Cyperus rotundus</i> Linn.	CYPERACEAE	หัว	ต้มกินน้ำ	แก้ปวดท้อง
65. หนาด	<i>Blumea sp</i>	ASTERACEAE	ใบ	ต้มกินน้ำ	แก้จุกเสียด

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
66. เห็ดพิฆมาน		UNKNOWN	ดอก	ต้มกินน้ำ	แก้ไฟลามทุ่ง
67. อังกาบ	<i>Barleria sp</i>	ACANTHACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	พอกเลือด
68. อุโลก	<i>Hymenodictyon excelsum Wall</i>	RUBIACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้กระษายน้ำ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 rights © by Chiang Mai University
 rights reserved

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจชุมชนไพร ในจังหวัดเชียงใหม่
บริเวณ ตำบลยางเปียง และตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
1. กรตน้ำ (หญ้าขัดหิน)	<i>Scoparia dulcis</i> Linn	SCROPHULARIACEAE	ทั้งต้น ราก	ต้ม, แขน้ำข้าวสารจ้าว	แก้ไข้มาลาเรีย แก้บิด แก้ร้อน ใน
2. กล้วยไม้ (บวบลม)	<i>Dischidia rafflesiana</i> Wall.	ASCLEPIADACEAE	ใบ	ขัดข้าวเหนียวเผากิน	แก้ตานขโมย
3. กาชะลอง(ปีป)	<i>Millingtonia hortensis</i> Linn.	BIGNONIACEAE	เปลือก	แช่น้ำข้าวสารจ้าวทา	แก้ผื่นคัน
4. กำลั้งข้างเผือก		UNKNOWN	ต้น ราก ใบ	ต้มกินน้ำ	บำรุงกำลัง
5. กำลั้งเสือโคร่ง	<i>Betula alnoides</i> Buch.-Ham.	BETULACEAE	เปลือก	ต้มหรือ คองเหล้า	บำรุงกำลัง
6. กุ๊ก, ก้า		ZINGIBERACEAE	หัว, เหง้า	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องอืดเฟ้อ
7. ขมิ้นขม (ว่านงู)		ZINGIBERACEAE	หัว, เหง้า	ฝนกินน้ำ	แก้พิษงู
8. จีเหล็กบ้าน	<i>Cassia siamea</i> Lamk.	CAESALPINIACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	บำรุงกำลัง
9. เชื่องแดง (กะตังใบ)	<i>Leea</i> sp.	LEEACEAE	ราก	ต้มหรือแช่น้ำข้าวเปลือก จ้าว	แก้มะเร็ง
10. คนทา, หนมจี	<i>Harrisonia perforata</i> Merr.	SIMAROUBACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ
11. คนทีตอ, ศีเสียน้อย	<i>Vitex trifolia</i> Linn.	VERBENACEAE	ผล ราก ใบ	เผาไฟทา ต้มกินน้ำ แช่น้ำข้าวจ้าว	แก้ น้ำกัดเท้า บำรุงกำลัง อมแก้ปวดฟัน

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
12. คำหุด	<i>Engelhardtia</i> sp.	JUGLANDACEAE	เปลือก	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องร่วง ในวัยควาย
13. ดูน (ลมแดง)	<i>Cassia fistula</i> Linn.	CAESALPINIACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	บำรุงกำลัง
14. โคลงเคลงนก	<i>Melastoma</i> sp.	MELASTOMATACEAE	หัว	ต้มหรือคองเหล้า	บำรุงกำลัง
15. เต๋อดิน (โมกเครือ)	<i>Aganosma marginata</i> G. Don	APOCYNACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ผูกเลือด
16. โดไม่รู้ลืม	<i>Elephantopus szaber</i> Linn.	COMPOSITAE	ทั้งต้น	ต้มหรือคองเหล้า	บำรุงกำลัง
17. ตะไคร้	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf	POACEAE	หัว	แช่น้ำตาลทราย	แก้ขัดเบา
18. ตานนม (นมนาง)		UNKNOWN	เปลือก	แช่น้ำข้าวสาร	ลดไข้ แก้ร้อนใน
19. ตำลึง	<i>Coccinia grandis</i> Voigt	CUCURBITACEAE	ยอด	นำยางจากยอดใช้หยอดตา	รักษาแก๊ง
20. เต็ง, เงะ	<i>Shorea obtusa</i> Wall.	DIPTEROCARPACEAE	เปลือกต้น	แช่น้ำข้าวสารจ้าวทา	แก้พิษแมลง (รักเหลือง)
21. เถายัง (เครือเตา)	<i>Smilax</i> sp.	SMILACACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ
22. บอน	<i>Colocasia</i> sp.	ARACEAE	ราก	แช่น้ำข้าวสาร	แก้ขัดเบา
23. บัวบก (ผักหนอก)	<i>Centella asiatica</i> Urban	APIACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	บำรุงกำลัง แก้ร้อนใน
24. เบี้ยไม้	<i>Dischidia minor</i> Merr.	ASCLEPIADACEAE	ใบ	แช่น้ำข้าวสารจ้าว	แก้ขัดเบา
25. ปุ่มเป็ง		ARECACEAE	หัวในดิน	ต้มกินน้ำ	แก้ปวดประจำเดือน
26. ผักขมหนาม	<i>Amaranthus spinosus</i> Linn.	AMARANTHACEAE	ราก	แช่น้ำข้าวสารจ้าว	แก้ไขมาลาเรีย แก้เขาเทียน
27. ผักอีหัติน	<i>Isodon temifolius</i> Kudo	LAMIACEAE	ใบ	คั้นเอาน้ำทา	แก้พิษแมลง (รักเหลือง)

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิสัย	สรรพคุณ
28. ผอขดม	<i>Usnea siamensis</i> Wainio	USNEACEAE	ทั้งต้น	มวนสุบหูหรือ	แก้เมา
29. ผ่าง	<i>Caesalpinia sappan</i> Linn.	CAESALPINIACEAE	ราก, ใบ	ต้มกินน้ำ	แก้มะโหนก
30. พญาสัตบรรณ	<i>Alstonia scholaris</i> R.Br.	APOCYNACEAE	ยาง	ทา	รักษาศี
31. พलग, เต็ง	<i>Dipterocarpus tuberculatus</i> Roxb.	DIPTEROCARPACEAE	ใบ	ยางจากใบทา	แก้พิษแมลงกัดต่อย
32. พังคิ (ปังกิ)	<i>Croton crassifolius</i> Geisel	EUPHORBIACEAE	ราก	ฝนกินน้ำ	บำรุงหัวใจ
33. พันงขาว	<i>Achyranthes aspera</i> Linn.	AMARANTHACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้บิด
34. พันงเขียว	<i>Stachytarpheta indica</i> Vahl	VERBENACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ประจำเดือนไม่ปกติ
35. แพงพวยฝรั่ง	<i>Catharanthus roseus</i> G.Don	APOCYNACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้มะเร็ง
36. มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> Kurz	ANACARDIACEAE	เปลือกต้น	แช่น้ำข้าวเจ้า	แก้ร้อนใน
37. มะกรวน	<i>Flacourtia</i> sp.	FLACOURTIACEAE	เปลือก	ต้มกินน้ำ	แก้บิด
38. มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> Linn.	EUPHORBIACEAE	บ่มที่กิ่ง	ฝนกับน้ำทา	รักษาแผลอักเสบ
39. มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.	SOLANACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ยบหวาน
40. มะโจ๊ก, ตะคร้อ	<i>Schleichera oleosa</i> (Lour) Oken	SAPINDACEAE	เปลือกต้น	แช่น้ำข้าวเจ้า	แก้ท้องร่วง ท้องเสีย
41. มะเดื่อป่อง	<i>Ficus hispida</i> Linn.	MORACEAE	ยาง	เผาทา	แก้ปากเป็นแผล
42. มะดันขอ	<i>Zizyphus oenoplia</i> Mill.	RHAMNACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ตานขโมย
			ราก	ต้มกินน้ำ	บำรุงกำลัง

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
43. มะแตก (กระทงลาย)	<i>Celastrus paniculatus</i> Willd.	CELASTRACEAE	ราก ต้น ใบ	ต้มน้ำ	แก้บิด บุกเลือด
44. มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swing.	RUTACEAE	ราก	ต้มน้ำ	แก้ไอ
45. มันสามเดือน	<i>Asparagus filicinus</i> Buch.-Ham.	ASPARAGACEAE	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	บำรุงกำลัง แก้ปวดเมื่อย
46. เม่า	<i>Antidesma</i> sp.	STILAGINACEAE	ราก	ต้มน้ำ	แก้ผูกเลือด
47. ไมยราบ	<i>Mimosa pudica</i> Linn.	MIMOSACEAE	ทั้งต้น	ต้มน้ำข้าวเปลือกจ้าว	แก้เบาหวาน
48. รัง, เป่า	<i>Shorea siamensis</i> Miq.	DIPTEROCARPACEAE	ใบ	ต้มน้ำหรือ แช่น้ำทา	แก้พิษแมลง (รักเหลือง)
49. รางจืด	<i>Thunbergia laurifolia</i> Linn.	THUNBERGIACEAE	เถา	นำจากเถาหยอดตา	แก้ตาแดง
50. ลูกใต้ใบ	<i>Phyllanthus</i> sp.	EUPHORBIACEAE	ทั้งต้น	ต้มน้ำข้าวสารจ้าว	แก้ไขมาลาเรีย
51. เต็มครุฑ	<i>Polyscias fruticosa</i> Harms	ARALIACEAE	ใบ	แช่น้ำข้าวสาร	แก้มะเร็งจุด แก้ปวดหัว
52. ว่านงู		UNKNOWN	ใบ, หัว	ต้มน้ำพอกแผล	แก้พิษงู
53. สนมจีน		UNKNOWN	เปลือก, ใบ	ต้มน้ำ	แก้มะเร็ง
54. ส้มชัน	<i>Glycosmis</i> sp.	RUTACEAE	ใบ	ต้มน้ำ	
55. สะค้านแดง		UNKNOWN	ต้น	ต้มน้ำหรือคองเหล้า	แก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ
56. สะเดาบ้าน	<i>Azadirachta indica</i> var. <i>siamensis</i>	MELIACEAE	กิ่ง	ฝน้ำ	แก้พิษไข้ แก้แสบ
57. ตัก	<i>Tectona grandis</i> Linn.f.	VERBENACEAE	ใบ	ต้มน้ำข้าวเปลือกจ้าว	ลดความดัน

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
58. สักน	<i>Dillenia</i> sp.	DILLENIACEAE	เปลือกต้น	แช่น้ำข้าวเจ้า	แก้ร้อนใน
59. สาบเสือ	<i>Eupatorium odoratum</i> Linn.	ASTERACEAE	ใบ	ตำพอก	ห้ามเลือด
60. สาบหมา	<i>Eupatorium adenophorum</i> Spreng.	ASTERACEAE	ใบ	ตำพอก	รักษาแผลหนอง อักเสบ ในวัวควาย
61. มะขี้ติง	<i>Strychnos nux-vomica</i> Linn.	STRYCHNACEAE	ผล ใบ เปลือก	แช่น้ำข้าวสารเจ้าทา	แก้พิษแมลง(รักเหลือง)
62. หญ้าคา	<i>Imperata cylindrica</i> Beauv.	POACEAE	ราก	แช่น้ำข้าวสารเจ้า	แก้ร้อนใน
63. หญ้าตดหมา	<i>Paederia</i> sp.	RUBIACEAE	ทั้งต้น	ต้มกับใบพล	แก้ท้องเดิน
64. หญ้าไทรน้ำ		UNKNOWN	ทั้งต้น	แช่น้ำกิน	แก้ร้อนใน
65. หญ้าหนวดแมว	<i>Orthosiphon grandiflorus</i> Bolding	LAMIACEAE	ใบ	ต้มกินน้ำ	บำรุงกำลัง ลดความดัน
66. หนวด	<i>Blumea</i> sp.	ASTERACEAE	ใบ	มวนเป็นยาสูบ	แก้ริดสีดวงจมูก

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพรรณไม้ ในจังหวัดเชียงใหม่
บริเวณ ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอเม่ออน

ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
มะฮ้ำ	<i>Melastoma normale</i> D. Don	MELASTOMACEAE	ราก	ต้ม	บำรุงกำลัง แก้โรคดีดวง ขับ ปัสสาวะ
ยางแดง, ก้องแกบ		RHAMNACEAE	ราก	ต้ม รวมกับสมุนไพรอื่น	เป็นยาขางหลวง
ยางขาว			เปลือกต้น	ต้มรวมกับสมุนไพรอื่น	เป็นยาขางหลวง
น้ำแม่ก่า	<i>Polygala crotalaroides</i> Ham.	POLYGALACEAE	ราก	ต้ม	บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ
มะต้นขอ	<i>Zizyphus</i> sp.	RHAMNACEAE	ต้น	ต้ม รวมกับสมุนไพรอื่น	แก้มะโหค
ขางปอย		EUPHORBIACEAE	ต้น, ราก	เข้ายา	แก้ขาง
นางพญาเสือโคร่ง	<i>Prunus carasoides</i> D. Don	ROSACEAE	ราก	ต้ม	บำรุงกำลัง
คำบอง	<i>Microtoena insuavis</i> Prain ex Briq.	LABIATAE	ทั้งต้น	ปรุงรใช้เป็นยา	แก้ลม
จืหา	<i>Clusena excavata</i> Burm.f.	RUTACEAE	ใบ	ต้มอาบ	แก้ไข้ ผื่นคัน แก้ร้อนใน
คอมขม	<i>Picrasma javanica</i> Bl.	SIMAROUBACEAE	ใบ	ต้มล้างแผล	แก้พิษบุง
แคหางค่าง	<i>Markhamia stipulata</i> Seem.	BIGNONIACEAE	ราก	ฝนปรุงรใช้เป็นยา	เป็นยาขางหลวง
สารค้อนซ่อง, สะตอ	<i>Parkia</i> sp.	MIMOSACEAE	เนื้อไม้	ฝน ปรุงรใช้เป็นยา	เป็นยาขางหลวง
			ราก เนื้อ ไม้	ฝน ปรุงรใช้เป็นยา	เป็นยาขางหลวง

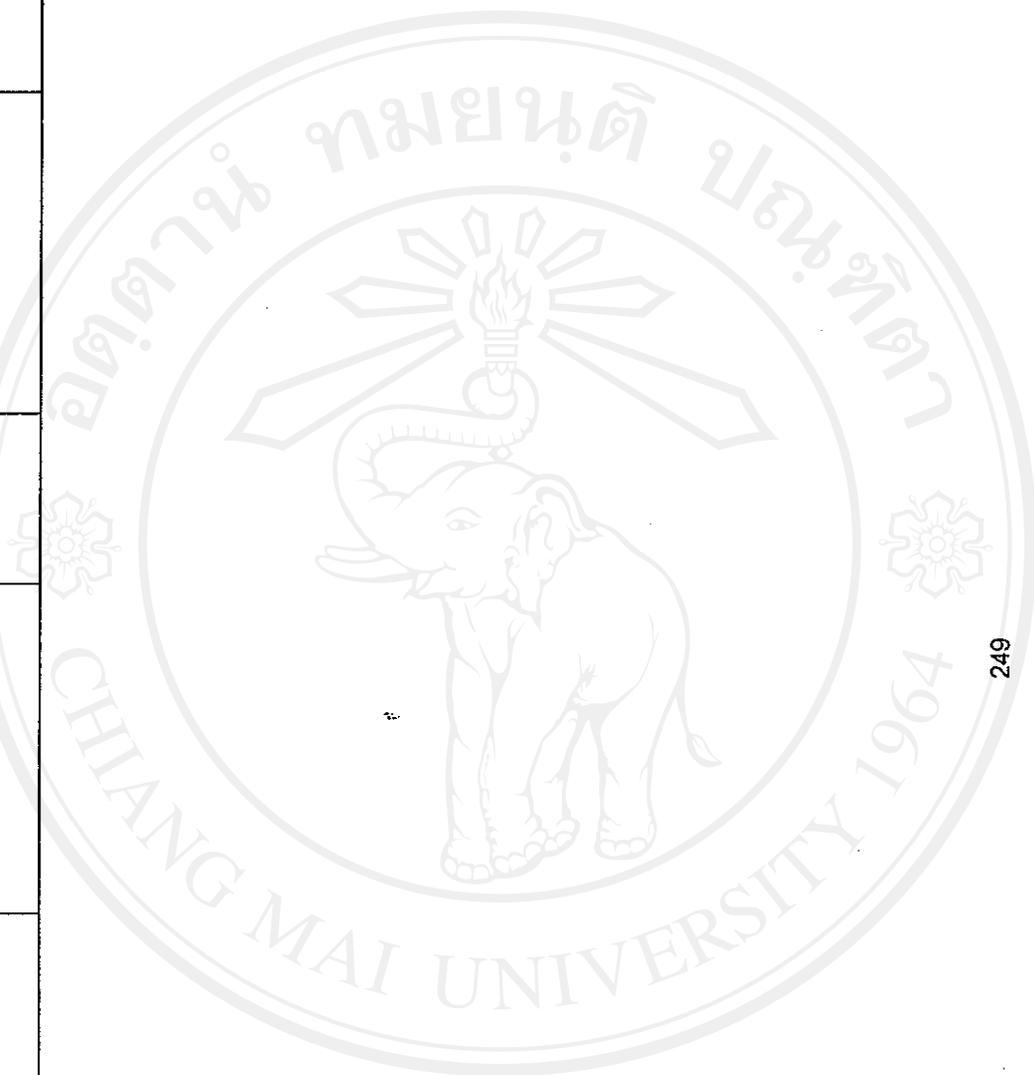
ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช่	วิธีใช้	สรรพคุณ
พื้งแดง	<i>Cyathula prostrata</i> Bl.	AMARANTHACEAE	ทั้งต้น	ต้ม	ขับปัสสาวะ แก้บิด
หัวยาข้าวเณม	<i>Smilax glabra</i> Roxb.	SMILACACEAE	หัว	บดเป็นผง	แก้โรคหัวใจ
คำหุด			ราก	เคี้ยวอม	แก้ปวดฟัน
กูดเวียน กูดอ้อม	<i>Alaomorpha coronans</i> Wall. & Mett.	POLYPODIACEAE	เหง้า	ฝนยา	แก้ปวด แก้มะเร็ง
บอระเพ็ดพุงช้าง	<i>Stephania glandulifera</i> Miers	SMILACACEAE	หัว	ตากแห้ง ปิ้งเป็นยา	บำรุงกำลัง
มะกักัดิน	<i>Adenanthera pavonina</i> Linn.	MIMOSACEAE	เนื้อไม้	ฝนปิ้ง	เป็นยาขางหลวง
เมือข	<i>Gentium</i> sp.	GNETACEAE	ราก	ต้ม	บำรุงกำลัง
สร้อยหัวข	<i>Piper</i> sp.	PIPERACEAE	ราก	เคี้ยวอม แก้ปวดฟัน	
กำลังเสือโคร่ง	<i>Betula anoides</i> Buch.-Ham.	BETULACEAE	ราก	บำรุงกำลัง	
หางไหลแดง			เปลือก	ทุบ รักษานแผลวัวควาย ใช้	
เล็บครุทป่า	<i>Macropanax concinus</i> Miq	ARALIACEAE	เนื้อไม้	บดเป็นผง	แก้ลมมะเร็ง
กิบมาดม	<i>Agiopteris evexta</i> Hoffm.	MARATTIACEAE	เหง้า	แก้ไอ แก้ไข้ แก้ท้องร่วง	แก้พิษตานซาง

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
เข็มป่า, เข็มขาว	<i>Ixora</i> sp.	RUBIACEAE	ราก, ต้น	ต้มน้ำ เป็นยาแก้ไอ แก้ ริดสีดวง	แก้ไออย่างแห้ง
ยางมอน			ยาง	ทา รักษาแผลฝี	
ต้นเตาหลวง	<i>Diospyros ehitoides</i> Wall.	EBENACEAE	เนื้อไม้	ฝน ประคบเป็นยาของหลวง	
เอ็นยัด	<i>Plantago major</i> Linn.	PLANTAGINACEAE	ทั้งต้น	ประคบแก้ฟกช้ำ	
กฤษณา	<i>Aquilaria crassna</i> Pierr.ex H.Lec.	THYMELAEACEAE	เนื้อไม้	บำรุงหัวใจ แก้อาเจียน เวียนศีรษะ ท้องร่วง	แก้ไออย่างแห้ง
กระดังงา				บำรุงธาตุ บำรุงเลือด แก้ ลม	
จะโตรีต้น				ขับลม ขับโลหิต และ น้ำเหลือง	
แกขาว, แกป่า				แก้ใช้หัวลม แก้ท้องเดิน	
ชะมวง				ยาระบาย แก้ไข้ แก้ธาตุ พิการ	
เมียง, ซา				แก้ท้องร่วง สมานแผล แก้ร้อนในกระหายน้ำ	
ชันเป็น, ผาแข็ง				แก้บิด รักษาแผลในปาก	

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
ขางแดง, ก้องแกบ				ยาระบาย แก้พิษไข้ ขับพยาธิ	
มะคำดีควาย, มะชัก				แก้พิษไข้ แก้ไอกลเสม แก้โรคผิวหนัง แก้หอบหืด	
กาสะลอง				แก้หอบหืด รักษาโรคปอด แก้วัณโรค	
เพกา, ป่าลิดไม้				สมานแผล บำรุงเลือด ขับเสมหะ	
ป่าแตก, มะก้า				แก้เจ็บคอ ขับปัสสาวะ ขับอัสสัมพิษ	
มะเกี๋ย				แก้ไอ ขับเสมหะ	
มะขามป้อม				แก้ผิวหนังอักเสบ แก้ไอ แก้หวัด	
มะเฟือง				แก้ผดผื่นคัน อีสุกอีใส แก้ไข้ แก้บิด แก้เมา	
มะแฟน				แก้ไข้ ถอนพิษต่างๆ	

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
มะไฟ				แก้พิษตานซาง แก้วธโรค เริม	
ต้นทมขาว				ยาระบาย แก้โรคหืด ขับ ลม แก้ไข้ ขับระดู	
เทียนดอกม่วง				ขับพยาธิ ขับปัสสาวะ บำรุงธาตุ ชำเทา	
ตลอด				ยถ่าย ผลสมกับตัวยาอื่นๆ	
สะพ้านกัน				แก้ปวดข้อ ผด ผื่นคัน แก้ อักเสบ แก้บิด แก้หูคุด	
หนูนานประสานกาย				แก้ไข้ แก้หอบหืด แก้ อาเจียน แก้พิษ สวมแผล ห้ามเลือด	
หมากผู้				แก้วิธโรคปอด ขับ ปัสสาวะ รีดเลือดจางวาร แก้บิด แก้บวมอักเสบ	
อังกาบ				บำรุงหัวใจ บำรุงกำลัง	
นางพญาเสือโคร่ง				บำรุงกำลัง	

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
กำลังเสือโคร่ง				บำรุงกำลัง	
ป่าช้า				บำรุงกำลัง	
ขางขาว					

บริเวณ บ้านแม่ขามได้ ตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง

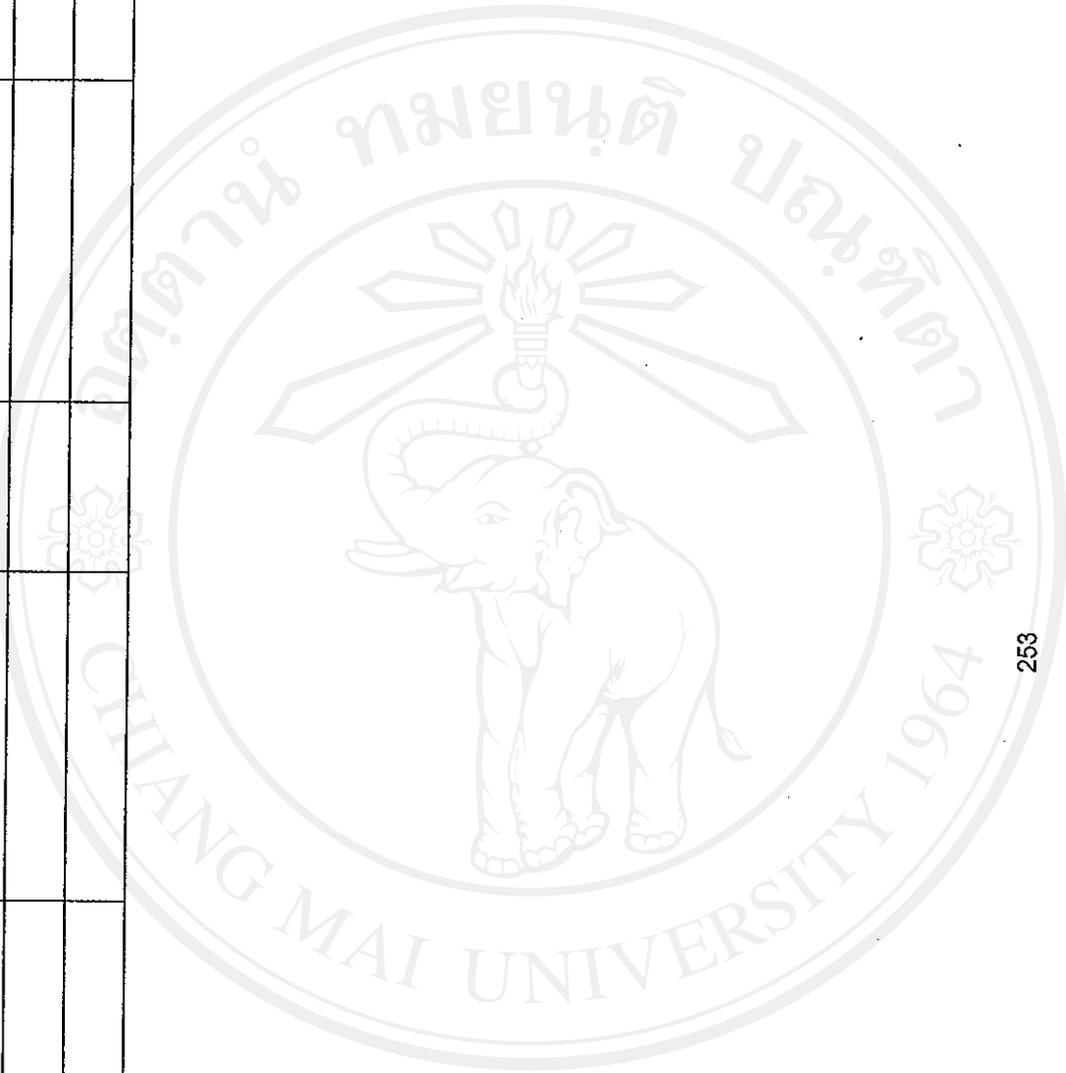
วันที่ 6-7 มีนาคม 2542

ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	สรรพคุณ	หมายเหตุ
มะแว้งต้น	<i>Solanum indicum</i> Linn.	SOLANACEAE	ผล	แก้ไอ แก้เจ็บคอ	
นางแย้มป่า	<i>Clerodendrum viscosum</i> Vent.	VERBENACEAE	ราก	ปรุ้งเป็นยาหอม	
หังก่าน	<i>Aphanamixis polystachya</i> Parker	MELIACEAE	ใบ, กิ่ง	ต้มอาบ หลังคลอด เพื่อให้ มดลูกเข้าอู่	
ส้มขึ้น	<i>Glycosmis pentaphylla</i> Corr.	RYTACEAE	ต้น	ชื่อน้ำอาบแก้คัน	
ไฉ้ยง, กระจับนก			ต้น	ต้มอาบหลังคลอด	
ชะงาว			ต้น	ให้คนท้องต้มอาบ	
พริกน้อยป่า			ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ แก้ปวดฟัน	
หนามเต้เต้า			ราก	ต้มกินแก้เอดส์	
มะตาวาย			ราก	ใช้เมื่อสุ่มข	
หัสไอ	<i>Bridelia stipularis</i> Bl.	EUPHORBIACEAE	ต้น	บึงไฟ แก้ไอ	
ขางแดง			ต้น	แก้ปวดฟัน	
มะตาด	<i>Dillenia indica</i> Linn.	DILLENIACEAE	เปลือก	ต้มกินแก้ตาฟาง	
ละหุ่งแดง	<i>Ricinus communis</i> Linn.	EUPHORBIACEAE	ก้าน	เผาไฟ เป่า แก้โรคนิหนู	

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
ตองแตก	<i>Baliospermum montanum</i> Muell.Arg.	EUPHORBIACEAE	ราก	เข้ายาแก้มะโหก	
เถากัน			ใบ	ห้ามเลือด	
หญ้ารักนา	<i>Ammannia baccifera</i> Linn.	LYTHRACEAE	ราก	ต้ม แก้ปวดฟัน	
น้ำมันราชสีห์	<i>Euphorbia hirta</i> Linn.	EUPHORBIACEAE	ยาง	แก้ขาง	
คูเครีอ			ต้น	ต้มน้ำ แก้เจ็บหลังเจ็บเอว	
ขอติน			เปลือกราก	ตากแห้งบด ชงกินแก้บิด	
มะเดื่อน้ำ			ใบ	จุกเสียดท้องเดิน	
มะคำไก่			ราก, ใบ	ขับเสมหะ โรคในทรวงอก	
พญาภาคัก			แก่น	รากขับปัสสาวะ ใบ แก้ไข้	
ไผ่สีทอง			หัว	แก้โรคตา บำรุงกำลัง	
คาหตา			ราก	ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว แก้ไข้	
			เหง้า	ขับลม	

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
หมอนหลวง			เปลือก แก่น	ขับปัสสาวะ แก้ภัย	
เดือยหลวง			แก่น, เปลือก	สมานแผล ขับลม	
ขมิ้นต้น			ใบ	ขับลมในลำไส้ ทำยาหอม แก้ปวดหัว	
ไทร			ราก	ขับปัสสาวะ แก้ปวด แก้ไข้	
มะขี้ก					
เล็บครุฑ					
เอื้องพืชม้า					
หนวดปลาหมึก					
ไผ่					
ขะเจาะน้ำ					
แทนเทรื่อ					
เตม					
ทองกลางป่า					
กะเม็ง					
กอมขม					

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
กขรังคา					
สนสามใบ					
เพกา					
เม่าสาย					

บริเวณ บ้านแม่ต๋ายใหม่ อ.แม่ระมาด จ.แม่ฮ่องสอน

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
1. กระดังใบ	<i>Leea sp.</i>	LEEACEAE	ราก	ต้ม	แก้โรคไต โรคตับ
2. แก้วเมืองจีน	<i>Artemisia laciniiflora</i> Wall.ex Bess.	ASTERACEAE	ยอดอ่อน	ต้มกับใบไ้	บำรุงกำลัง
3. ข้าวเย็นเหนือ	<i>Smilax corbularia</i> Kunth	SMILACACEAE	หัว	ต้ม	แก้หทัยเสียบ มูกเลือด
4. ข้าวสารหลวง		UNKNOWN	ใบ	ตำพอก	รักษากระดูกหัก
5. เชือกแข็งวัว		UNKNOWN	ราก	ต้มกับใบไ้	แก้โรคผอมซีดเหลือง
6. ดอกไม้แตก		UNKNOWN	ใบ	ตำพอก	กันบาดทะยัก
7. ดอกแก้ว		UNKNOWN	ทั้งต้น	ต้ม	แก้ไอ หอบหืด
8. ค้างคาวดำ	<i>Tacca sp.</i>	TACCACEAE	ราก	ต้มดื่ม	แก้โรคผอมซีดเหลือง
9. แถหวางค่าง	<i>Markhamia stipulata</i> Seem. var. <i>Kerrii</i> Sprague	BIGNONIACEAE	ใบ	ตำพอก	แก้โรคในท้อง
10. จ้อยเม้ง		UNKNOWN	ใบ	ต้มต่างตา	แก้ตาแดง
11. ชั่วจ๋มเหล็ก		UNKNOWN	เปลือก	ต้มอบ ถ้าง	แก้หนองในเทียม
12. เต๋อซน	<i>Ficus sp.</i>	UNKNOWN	ใบ	ทุบพอก	สมานบาดแผล
13. เต๋อซนหิน	<i>Cox lachryma-jobi</i> Linn.	MORACEAE	ผล ใบ	ตำพอก	แก้ขาโรคไม่มีแรง
14. ค้างหลวง	<i>Trevesia palmata</i> Vis.	POACEAE	ราก	ต้มน้ำดื่ม	จับนิ้ว
		ARALIACEAE	เปลือก	ต้ม	แก้เอคัส

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
15. ต้นชั่งดอย	<i>Paris polyphylla</i> Smith	TRILLIACEAE	หัว	ต้มกับไก่ ตำพอกแผล	บำรุงกำลัง แก้หอบหืด สมานแผล ห้ามเลือด
16. เฉาก้นปิด	<i>Stephania</i> sp.	MENISPERMACEAE	ใบ	ตำพอก	แก้คอพอก
17. เฉาก้น	<i>Parthenocissus vitacea</i> Aitch.	VITACEAE	ราก, เถา	ต้มดื่ม	แก้เอ็นตึง
18. นมนาง		UNKNOWN	เปลือก	ต้มดื่ม	บำรุงน้ำนมแม่ลูกอ่อน
19. น้อยหน่าเครือ	<i>Kudura</i> sp.		ทั้งต้น	ต้มอาบ	แก้โรคเหน็บชา อัมพฤกษ์
20. ประดู่ส้ม	<i>Bischofia javanica</i> Bl.	BISCHOFIACEAE	ต้ม	ต้ม	แก้ท้องเสีย
21. ป่างกระ		LAMIACEAE	ใบ	ตำพอกหัว	แก้ ใช้สำหรับเด็ก
22. บึงแดง	<i>Clerodendrum</i> sp.	VERBENACEAE	ราก	ต้ม	แก้แพ้
23. เต่าพัง	<i>Rumex</i> sp.	POLYGONACEAE	ใบ	เคี้ยวอม	แก้ปวดฟัน เหงือกบวม เป็น หนอง
24. ผักปลาบ	<i>Commelina</i> sp.	COMMELLINACEAE	ทั้งต้น	ต้ม	รักษาตุรภัก
25. ผักไผ่	<i>Polygonum</i> sp.	POLYGONACEAE	ราก	ต้ม	แก้กินผิด
26. ผ่าเบ้ง	<i>Solanum erianthum</i> D. Don	SOLANACEAE	ราก	ต้ม	แก้ปีศาจจะงัด
27. เพ็ญก้านดำ	<i>Adiantum</i> sp.	PARKERIACEAE	ราก	ต้ม	แก้ท้องเสีย ท้องเดิน
28. มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.	SOLANACEAE	ราก, ต้น, ดอก	ต้ม	แก้ไข้

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
29. มะเดื่อหิน	<i>Phyllanthus sp.</i>	EUPHORBIACEAE	ใบ, ต้น, ราก	ต้ม อบและกิน	แก้โรคคอมเหลืองซิด
30. ขมหอมเล็ก		UNKNOWN	ใบ	ต้มดื่ม	แก้ไข้
31. รางจืด	<i>Thunbergia laurifolia</i> Linn.	THUNBERGIACEAE	ราก	ต้ม	แก้กินผิด
32. ตะขุมแดง	<i>Ricinus communis</i> Linn..	EUPHORBIACEAE	ใบ	ทุบพอก	แก้มะโท
33. ลูกใต้ใบ	<i>Phyllanthus amarus</i> Schum.& Thonn.	EUPHORBIACEAE	ทั้งต้น	ต้มดื่ม	แก้โรคไต ขับปัสสาวะ
34. เถียน	<i>Melia sp.</i>	MELIACEAE	ผล	ต้ม	ขับนิ่ว
35. ว่านทองใบม่วง	<i>Gynura bicolor</i> DC.	ASTERACEAE	ยอด	ต้มกับไก่	บำรุงกำลัง
36. ว่านน้ำเต็ก	<i>Acorus sp.</i>	ARACEAE	ราก	ต้มกับไก่	เป็นยาฟอกเลือด
37. ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> Linn.	ARACEAE	เหง้า	ต้มดื่ม, กินสด	แก้ไข้
38. ว่านหัวตึบ	<i>Disporum calcaratum</i> Don	LILIACEAE	หัว	ต้มดื่ม	บำรุงกำลัง
39. ส้มพลค	<i>Rhus chinensis</i> Muell	ANACARDIACEAE	ราก	ต้มน้ำดื่ม	แก้โรคคอมซิดเหลือง
40. ส้มออบ (เครือเขาปูน)	<i>Cissus sp.</i>	VITACEAE	ราก	ต้มอาบ	แก้เคล็ดขัดยอก
41. สันโตก	<i>Clausena excavata</i> Burm.	RUTACEAE	ยอดอ่อน ใบ	ผสมไข่หมกให้สุก ตำพอก	แก้ไข้ แก้ข้อเคล็ด
42. สามแฉ่งสาปกา	<i>Ageratum conyzoides</i> Linn.	ASTERACEAE	ราก	ต้ม	แก้ไข้ออกตุ่ม

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
43. สามเณร		UNKNOWN	ราก	ต้มอบ	แก้ปวดเมื่อย
44. หญ้าเกล็ดหอย	<i>Drymaria cordata</i> Willd.	CARYOPHYLLACEAE	ทั้งต้น	ตำพอก	แก้ไข้
45. หญ้าไม้กวาด	<i>Thysanolaena maxima</i> Ktze.	POACEAE	หน่ออ่อน, ข้อ	บีบเอาน้ำหยอดตา	แก้ตาอักเสบ
46. หญ้าลิเภา	<i>Lygodium flexuosum</i> Sw.	SCHIZAEACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินและตำพอก	แก้พิษหมาบ้า
47. หมี่หอม	<i>Phoebe</i> sp.	LAURACEAE	ใบ, เปลือก	ใช้สระผม	
48. หอมไก่	<i>Chloranthus</i> sp.	CHLORANTHACEAE	ใบ	ทุบทา	รักษาบาดแผล
49. เหยื่อเต่า		UNKMOWN	ใบ	ตำพอก ต้มกินน้ำ	แก้เกล็ด ขัดขอก เจริญอาหาร
50. อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.	LAURACEAE	เปลือก, ราก	ดอกแห้ง	บำรุงกำลัง
51. อัคคีทวาร	<i>Clerodendrum serratum</i> Moon	VERBENACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้โรคทางเดินปัสสาวะอักเสบ
52. เอื้องดิน		ORCHIDACEAE	หัว	ฝนทา	ดูดีมีเหมือง
53. เอื้องพร้าว		ORCHIDACEAE	ต้น	ต้มกินน้ำ	แก้เมื่อยอกในท้อง
54. ส้มเสี้ยวควาย	<i>Berahemia floribunda</i> Wall. ex Brohgn	RHAMNACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้เอ็นชืด ปวดเมื่อย

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสมุนไพร ในจังหวัดลำพูน
บริเวณ อุทยานแห่งชาติแม่งาน อำเภอเมือง และอุทยานแห่งชาติขุนตาด อำเภอ แม่ทา

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
1. กระเจียวแดง	<i>Hibiscus sabdariffa</i> Vent.	MALVACEAE	ผล	ต้มน้ำ	แก้ไอ
2. กระโดน	<i>Careya sphaerica</i> Roxb.	BARRINGTONIACEAE	เปลือกต้น	ทุบพอก	ห้ามเลือด
3. กระดังใบ, เจืองแข้งม้า	<i>Leea</i> sp.	LEEACEAE	หัว	ต้มน้ำ	แก้เลือดจาง
4. กระทุงหมาบ้า, ฮ้วนหนู	<i>Dregea volubilis</i> Benth.ex Hook	ASCLEPIADACEAE	เปลือก	อม	แก้ขาง
5. กัวเขยหรือกำ	<i>Globba</i> sp.	ZINGIBERACEAE	ทั้งต้น	แช่น้ำอาบ	แก้คัน
6. กวางเขย		UNKNOWN	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	บำรุงร่างกาย
7. กวางและ		PAPILIONACEAE	ทั้งต้น	ต้มน้ำหรือคอง เหล้า	บำรุงกำลัง
8. กาชะลอง, ปีบ	<i>Millingtonia hortensis</i> Linn.	BIGNONACEAE	กิ่ง	ต้มน้ำสมุนไพรอื่น	แก้เจ็บต้น
9. กากัดต้นแสลงใจ		UNKNOWN	ราก	ต้มน้ำ	แก้เบื่อเมา
10. กากัดกับทิม		UNKNOWN	ต้น	ฝนทา	แก้พิษงู
11. กาสามปึก	<i>Euodia leptia</i> Merr.	RUTACEAE	ใบ	ต้มน้ำ	แก้ไอ
			ราก	ต้มน้ำ	แก้เจ็บหลังเจ็บเอว

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
12. ทุくだ็ก	<i>Amomum</i> sp.	ZINGIBERACEAE	เหง้า	ต้มน้ำ	แก้ท้องอืด ท้องผูก
13. ขมิ้นขาว		ZINGIBERACEAE	หัว	กินสด	แก้โรคกระเพาะ
14. ขางครึ่ง, ดอกครึ่ง	<i>Dunbaria longiracemosa</i> Craib.	PAPILIONACEAE	หัว	ฝนทา	แก้พิษงู
15. ขางหัวหมู	<i>Millettia velutina</i> Hook. f. & Th.	ANNONACEAE	ต้น	ต้มน้ำ	แก้ชง แก้บิด
16. คนทีสอ, มีเดียน้อย	<i>Vitex trifolia</i> Linn.	VERBENACEAE	ใบ	ต้มน้ำ	แก้เหน็บชา
17. ก้านคาวต่า	<i>Tacca</i> sp.	TACCACEAE	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	แก้เมา แก้ไข้
18. ฅูน	<i>Cassia fistula</i> Linn.	CAESALPINIACEAE	ฝัก	ต้มน้ำ	เป็นยาถ่าย
19. สะค้าน	<i>Piper</i> sp.	PIPERACEAE	เถา	ต้มน้ำ	บำรุงกำลัง
20. จันทน์หอม		UNKNOWN	ต้น	ฝนน้ำ	แก้ไข้ แก้บิด
21. จิตยด่วน		UNKNOWN	ทั้งต้นแห้ง	ต้มน้ำ	แก้ปวดท้อง
22. ดอกตั้ง	<i>Gloriosa superba</i> Linn.	LILIACEAE	หัว	ผสมสมุนไพรรักษา	แก้พิษ
23. ใต้น้ำ	<i>Elephantopus scaber</i> Linn.	ASTERACEAE	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	บำรุงกำลัง
24. ติวขน, ติวแดง	<i>Cratoxylum formosum</i> ssp. <i>pruniflorum</i> Gogel	CLUSIACEAE	ยาง	ทา	รักษาบาดแผล
25. ติวขาว	<i>Cratoxylum</i> sp.	CLUSIACEAE	เปลือกต้น	ต้มน้ำ	แก้ท้องเสีย
26. ตีนตั้ง	<i>Calycopteris floribunda</i> Lamk.	COMBRETACEAE	เปลือกต้น	ต้มน้ำ	แก้ท้องเสีย
			ต้น	ต้มน้ำ	แก้มะโหดเลือด

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ขี้	วิธีใช้	สรรพคุณ
27. ตีนนก	<i>Vitex</i> sp.	VERBENACEAE	เปลือกต้น	แช่น้ำกิน	แก้ท้องร่วง แก้ขาง
28. เถาคัน, หญ้าปกตอ	<i>Parthenocissus</i> sp.	VITACEAE	ทั้งต้น	บดพอก	รักษาฝี
29. ทำวายม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S.Moore	VERBENACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้หัว ไรศไต
30. นางแซ่มป่า	<i>Clerodendrum viscosum</i> Vent.	VERBENACEAE	ต้น, ยอด	ฝนทา	แก้พิษ
31. น้านมราชสีห์	<i>Euphorbia hirta</i> Linn.	EUPHORBIACEAE	ยาง	ทา	รักษาแผลที่ปาก
32. ปอพาน	<i>Sterculia rubiginosa</i> Vent.	STERCULIACEAE	เปลือก	ตำพอก	รักษาแผล
33. บึงแดง	<i>Clerodendrum</i> sp.	VERBENACEAE	ต้น, ราก	ฝน กินน้ำ	แก้ท้องผูก ปวดท้อง
34. บึงสมุทร	<i>Volkameria fragrans</i> Vent.	VERBENACEAE	ทั้งต้น	ต้มอบ	แก้ลมชนิดเค็ม
35. ญูด้า ไพรด้า	<i>Zingiber ottensii</i> Valetton	ZINGIBERACEAE	เหง้า	ต้มกินน้ำ	แก้โรคลม
36. เปล้าน้อย	<i>Croton</i> sp.	EUPHORBIACEAE	ใบ	ต้มกินน้ำ	แก้โรคลีือด
37. เปล้าเลือดเครือ	<i>Stephania</i> sp.	MENISPERMACEAE	ต้น	ฝนกินน้ำ	แก้ไข้
38. เปล้าหลวง, เปล้าใหญ่	<i>Croton oblongifolius</i> Roxb.	EUPHORBIACEAE	ใบ	ทำพิธีกรรม	แก้พิษ ไล่ผี
39. เปา, รัง	<i>Shorea siamensis</i> Miq.	DIPTEROCARPACEAE	เปลือกต้น	ต้มน้ำทา, กิน	แก้พิษ แผลง สัตว์ กัดต่อย
40. ผีเสื้อหลวง		UNKNOWN	เปลือกต้น	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องเสีย
41. ผาง	<i>Caesalpinia sappan</i> Linn.	CAESALPINIACEAE	ต้น	ต้มกินน้ำ	แก้ลมชนิด แก้เลือดลมเสีย
42. พญาไร้ใบ	<i>Euphorbia tirucalli</i> Linn.	EUPHORBIACEAE	ก้านใบ	ต้มกินน้ำ	แก้โรคลม

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
43. พังกา	<i>Croton crassifolius</i> Geisei	EUPHORBIACEAE	ปุ่มที่ใบ	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องผูก
44. พันธุเจียว	<i>Stachytarpheta indica</i> Vahl	VERBENACEAE	ใบ	ต้มกินน้ำ	แก้เหน็บชา
45. ฟัก	<i>Benincasa hispida</i> Cong.	CUCURBITACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	ลดความดัน
46. มะกอก	<i>Spondias puiata</i> (Linn.f.) Kurz	ANACARDIACEAE	ราก	แช่น้ำกิน	แก้ร้อนใน
47. มะกอกเผือก	<i>Spondias</i> sp.	ANACARDIACEAE	ผล	ฝนกินน้ำ	แก้ไข้
48. มะกاخจัด	<i>Mallotus philippensis</i> Muell. Arg.	EUPHORBIACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ลมโรด
49. มะเกลือ	<i>Diospyros mollis</i> Griff.	EBENACEAE	ผล	ต้มกินน้ำ	ถ่ายพยาธิ
50. มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> Linn.	EUPHORBIACEAE	ผล	ต้มกินน้ำ	ลดความดัน
51. มะควัด	<i>Zizyphus rugosa</i> Lamk.	RHAMNACEAE	ต้น	ตากต้มกินน้ำ	แก้เจ็บหลังเจ็บเอว
52. มะโจัก, ตะคร้อ	<i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Oken	SAPINDACEAE	เปลือก	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องเสีย
53. มะต้นขอ	<i>Zizyphus oenoptia</i> Mill.	RHAMNACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	บำรุงกำลัง
54. มะเตกเตรือ	<i>Celastrus paniculatus</i> Willd.	CELASTRACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้มะเโทก
55. มะรุม	<i>Moringa oleifera</i> Lamk.	MORINGACEAE	เปลือกต้น	แช่น้ำกิน	แก้เมา
56. มะลิ้มดำ, กระเดลิง	<i>Bauhinia scandens</i> Linn.	CAESALPINIACEAE	เมล็ด	ฝนกินน้ำ	แก้โรดลม
57. มะโหกตน	<i>Erythroxylum</i> sp.	ERYTHOXYLACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้เจ็บหลังเจ็บเอว
58. มะอ้า		ZINGIBERACEAE	เหง้า	ต้มกินน้ำ	แก้ขง
59. ม้าแม่ก้า	<i>Polygala</i> sp.	POLYGALACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	บำรุงร่างกาย

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
60. ไม้แดง	<i>Xylia xylocarpa var. kerrii Nielsen</i>	MIMOSACEAE	เปลือก	ฝนต้นกินน้ำ	แก้ปวดท้อง ท้องอืดเฟ้อ
61. รางเย็น		UNKNOWN	ต้น	ฝนกินน้ำ	แก้ไข้
62. ชูมเห็ดเทศ	<i>Cassia alata Linn.</i>	CAESALPINIACEAE	ใบ, ดอก	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องผูก
63. ว่านกีบแสด , กีบมาดิน	<i>Angiopteris evecta Hoffm.</i>	MARATTIACEAE	เหง้า	ฝนกินน้ำ	แก้ไข้ แก้บิด
64. ว่านขรณิศาร	<i>Phyllanthus pulcher Wall.ex Muell.Arg.</i>	EUPHORBIACEAE	ทั้งต้น	ใช้ในพิธีกรรม	รักษาโรคต่างๆ
65. ว่านมหานิลดำ		ZINGIBERACEAE	หัว	กินสด	แก้ปวดท้อง
66. ว่านมะเร็ง		UNKNOWN	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้มะเร็ง
67. ว่านหางจระเข้	<i>Aloe barbadensis Mill.</i>	LILIACEAE	ใบ	ฉุนจากใบ	รักษาแผล
68. ส้มขี้	<i>Glycosmis parva Craib.</i>	RUTACEAE	ใบ	ต้มอบ	แก้อ่อนเพลีย
69. ส้มหืด, อุโลก	<i>Hymenodictyon excelsum Wall.</i>	RUBIACEAE	ใบ	ตากแห้งชงวนสูบ	แก้เลือดกำเดาไหล
70. สอกลด, มะข่าง	<i>Croton tiglium Linn.</i>	EUPHORBIACEAE	ใบ	ต้มกินน้ำ	แก้เหน็บชา
71. สะภาตม	<i>Sesbania sesban Merr.</i>	PAPILIONACEAE	ต้น	ต้มกินน้ำ	แก้ฉี่
72. สัก, เลือดปู	<i>Tectona grandis Linn.f.</i>	VERBENACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ไข้
73. สาบเสือ	<i>Eupatorium odoratum Linn.</i>	ASTERACEAE	ใบ	ตำพอก	ห้ามเลือด
74. แผลงใจ	<i>Strychnos nux-vomica Linn.</i>	STRYCHNACEAE	ใบ	ตำพอก	แก้พิษงู

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
75. หญ้าข้าวตอก		UNKNOWN	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้กามโรค
76. หญ้าคอตุง, ข้าวمانة	<i>Tadehagi triquetrum Ohashi</i>	PAPILIONACEAE	ใบ	ต้มอาบ	แก้ซาง
77. หญ้าคา	<i>Imperata cylindrica Beauv.</i>	POACEAE	ราก	แช่น้ำเข้ากิน	แก้ร้อนใน
78. หญ้าดอกขาว	<i>Vernonia cinerea Less</i>	ASTERACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้เบาหวาน
79. หญ้าตดหมา	<i>Paederia linearis Hook.f.</i>	RUBIACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องอืด
80. หญ้าถอดปล้อง	<i>Equisetum debile Roxb.</i>	EQUISETACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้หัว
81. เพ็ญก้านดำ	<i>Adiantum sp.</i>	PARKERIACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้หูด
82. หญ้าชากเหลือง	<i>Desmodium oblongum Benth.</i>	PAPILIONACEAE	ราก, ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้พิษ
83. หนาด	<i>Blumea sp.</i>	ASTERACEAE	ใบ	มวนสูบ	แก้เลือดกำเดาไหล
84. หนาดคอย	<i>Blumea sp.</i>	ASTERACEAE	ทั้งต้น	ต้มอบ	แก้ลมพิษเดือน
85. หนาดคิน	<i>Blumea sp.</i>	ASTERACEAE	ทั้งต้น	ต้มอบ	แก้ปวดหัว
86. หนามเตี้ยเต้า, คัตเต้า	<i>Oxyceros horridus Lour.</i>	RUBIACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้มะโห้
87. ฟังเมน	<i>Crotalaria sp.</i>	PAPILIONACEAE	ราก, ต้น	ต้มกินน้ำ	แก้หัว
88. ฟังเมนหลวง	<i>Crotalaria sp.</i>	PAPILIONACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้หัว

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
89. เห็ดหูหนู	<i>Auricularia polytricha</i> Sacc.	AURICULARIACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้เลือดกำเดาไหล
90. เหมื่อคน		UNKNOWN	ต้น	ฝน, ต้มกินน้ำ	แก้กินผิด
91. แหนมเครือ	<i>Comvreum</i> sp.	COMBRETACEAE	ต้น	ต้มกินน้ำ	บำรุงร่างกาย
92. แหนมต้น, สมอพิเภก	<i>Terminalia bellerica</i> Roxb.	COMBRETACEAE	เปลือก	บึงเซ่น้ำ, ต้มกินน้ำ	แก้ชาง
93. แหว, ตะเคียนหนู	<i>Angeissus acuminata</i> Wall.	COMBRETACEAE	เปลือก	ทุบแช่น้ำ	แก้ท้องเสีย
94. อ้อยช้าง	<i>Heteropanax fragrans</i> Seem.	ARALIACEAE	ใบ	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องเสีย
95. เอื้องหมายนา	<i>Costus speciosus</i> Smith	COSTACEAE	หัว	แช่น้ำอาบ	ทำให้เคล็ดคลุกงาย
96. สร้อยสายกาย		UNKNOWN	ต้น	ต้มกินน้ำ	แก้ผิว บำรุงร่างกาย

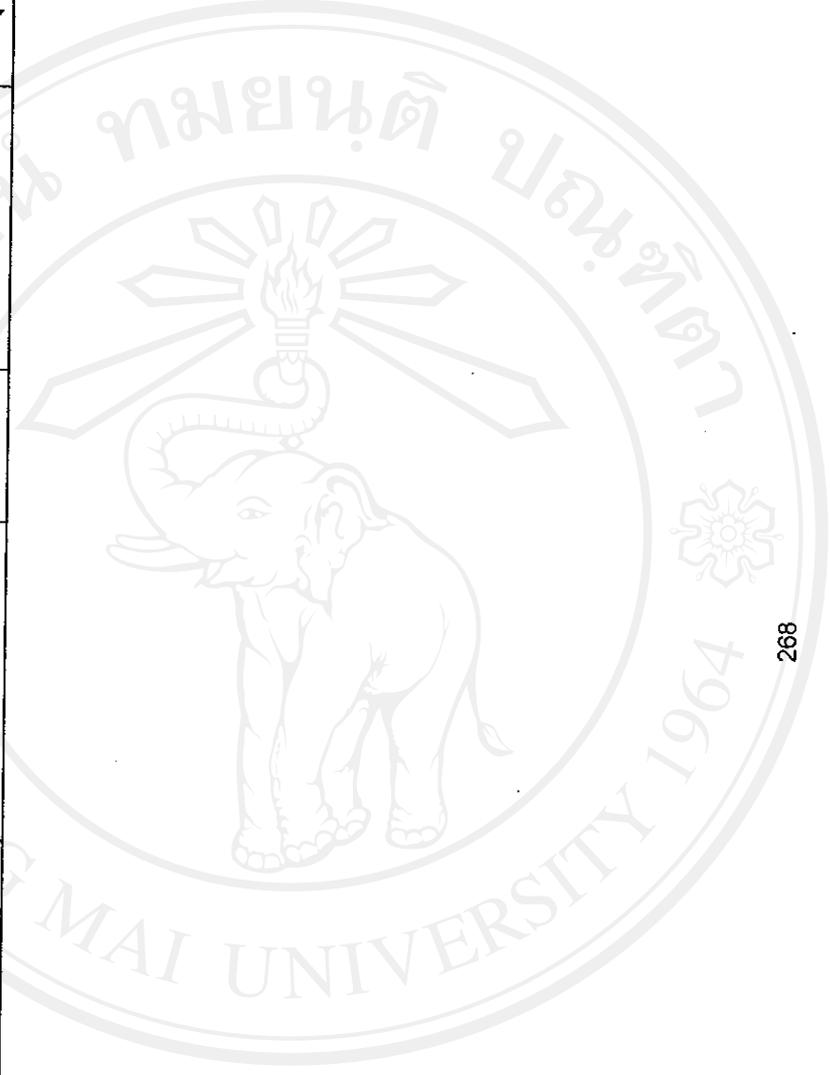
ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสมุนไพร ในจังหวัดลำพูน
บริเวณ เขตอนุรักษ์ต้นน้ำ ศูนย์พระบาทห้วยต้ม อำเภออรัญ

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
Lemon barm			ใบ	ต้มกิน, ดม, ชงกินน้ำ	แก้ท้องอืด, แก้หวัด, ทำให้ชุ่มคอ
กระตังใบ			ราก	ต้มกินน้ำ	แก้มะโหค
กะทือ เอียวคำ			ราก	ต้มกินน้ำ	แก้เจ็บหลังเจ็บเอว
กำลังช้างเผือก			ดอก หัว ต้น	ต้มกิน	แก้โรคลม อยู่ไฟไม่ได้
กำลังช้างเผือก			ราก	ต้มกินน้ำ	แก้เจ็บหลังเจ็บเอว
ครอบจักรวาล			ราก	ต้มกินน้ำ	แก้อ่อนเพลีย
ดูน			ใบ ถึงก้าน	ต้มกับข้าวเปลือกกิน น้ำ	แก้เจ็บหลังเจ็บเอว
งา			ใบ	ต้มกับสมุนไพรอื่น	ยาถ่าย
ดูเครือ			เมล็ด	คั้นน้ำมัน	รักษากระดูกแตก
ต๋อยตั่ง ผักติ๊ด			ราก	ต้มกินน้ำ	แก้เจ็บหลังเจ็บเอว
			ราก	ฝนกินน้ำ	แก้กินผิด

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
दानเหลียง			ทั้งต้น เปลือก	ต้ม ร อบ ชูค	แก้อาการตาเหลือง แก้คุ้มกัน
ตีนนก			เปลือก, ใบ	ต้มกินน้ำ	แก้ปวดท้อง , ไล่แมลง
นมนาง			เปลือก	แช่กินน้ำ	แก้ไข้
นมแมว			ราก	ต้มกินน้ำ	แก้มะโหค
นมวัว			ราก	ต้มกินน้ำกับไม้ นมนาง	แก้หอมแห้งแรงน้อย
นํานมราชสีห์			ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้ปวดหัว ตัวร้อน
ปลาไหลเผือก			ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ไข้ ไข้ป่า
เปล้าหลวง			เปลือก	ฝนกินน้ำ	แก้มะโหค
ผักเชียงดา			ราก	ต้มกินน้ำ	แก้โรคกระเพาะ
พลอง			เปลือก	รมไฟสุกพัน	ทำให้ฟันทน
พังกี			ราก	ต้มกินน้ำ	แก้เจ็บหลังเจ็บเอว
พ้nung			ราก	ต้มกินน้ำ	แก้เจ็บหลังเจ็บเอว
มะกอกเกลื่อน			ราก	บดเคี้ยวอม	แก้ร้อนคอ
มะขามเครือ			ใบ	ตำ	ทาแผล รักษาแผล

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
มะขามป้อม			ผล	เคี้ยวอม	แก้ไอ
มะคั่วัด			ราก	แช่น้ำข้าวเจ้า	แก้มะโห
มะโจัก			เปลือก	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องเสีย
มะต้นขอ			ต้น	ต้มกินน้ำ	แก้มะโห
มะอึก			ราก	ต้มกินน้ำ	แก้เมา
ไมยราบ			ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้ริดสีดวงทวาร
ว่านไฟไหม้			น้ำยาง	ทา	แก้แสบร้อนลวก ไฟไหม้
สมอ มะนะ			เปลือก	เปลือก ชูด	ยาแก้ไอ
แสลงใจ			เปลือก	ทา	แก้คัน แผลเป็นหนอง
หญ้างวงหมูหลวง			ราก	ตำกับพริกไทย กระชาย	แก้โรครกระเพาะ
หญ้าไข่เหา			ทั้งต้น	ต้มกิน	แก้ร้อนใน
หญ้าคา			ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้ปวดท้อง
หญ้าตดหมา			ทั้งต้น	ต้มกิน, ตำทาท้อง	แก้มะโห แก้ท้องอืด
หญ้าปกดอ			ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ, ตำพอก	แก้โรครกระเพาะ, แก้คัน แก้บวม
หญ้าตะออง			ทั้งต้น	ต้มกิน	แก้ปวดท้อง
หนาดใหญ่			ใบ	ตากแห้งสูบ , ตำพอก	แก้ริดสีดวงจมูก , แก้เจ็บเข่า

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
หัวอีนัว			ทั้งต้น	ตำกับข้าวเจ้า	แก้ท้องเสีย
หุบถาซอน			น้ำจากต้น	หยอด	แก้ลมออกหู
เห็ด			ทั้งดอก	ฝนกินน้ำ	แก้กินผิด กินเห็ดพิษ
แห่นาง			ราก	อบแห้ง	ทำเครื่องหอม สระผสม
อุคพิค บอนแบ้ว			หัว	ผ่าน พอกแผล	แก้พิษตะขาบแมลงป่อง เฝียง ปลาตุก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสมุนไพร จังหวัดแม่ฮ่องสอน
บริเวณบ้านตำลอบก ถึงอำเภอปางมะผ้า และบริเวณอุทยานแห่งชาติแม่สุรินทร์ อำเภอเมือง

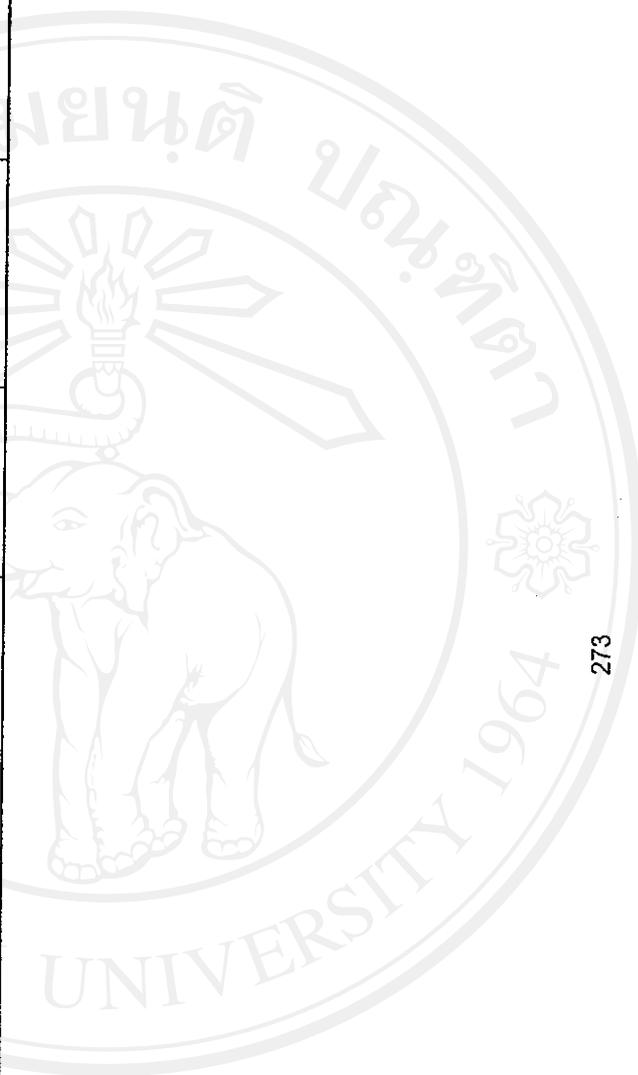
ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
1. กระเจาะ	<i>Hesperethusa crenulata</i> Roem.	RUTACEAE	กิ่ง, ต้น	ฝนทา	แก้ไฟ
2. กระชาย	<i>Boesenbergia pandurata</i> Holtt.	ZINGIBERACEAE	หัว	ฝนกินน้ำ	แก้ท้องอืด
3. กระเทียม	<i>Allium sativum</i> Linn.	ALLIACEAE	หัว	กินแก้ ตำทา	แก้อาหารไม่ย่อย แก้กลากเกลื้อน
4. กระเพรา	<i>Ocimum sanctum</i> Linn.	LAMIACEAE	ใบ, ดอก	ต้มน้ำกินแก้	แก้ท้องอืด
5. กระเม็ง	<i>Eclipta prostrata</i> Linn.	ASTERACEAE	ทั้งต้น	ต้มน้ำกินน้ำ	แก้เหน็บชา
6. กัตปพฤกษ์	<i>Cassia</i> sp.	CAESALPINIACEAE	เนื้อในฝัก	ต้มน้ำกินน้ำ	เป็นยาระบาย
7. กำลั้งช้างเผือก		UNKNOWN	ต้น	ดองเหล้า	บำรุงกำลัง
8. ขมิ้น	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lamk.	MORACEAE	เมล็ด ใบสด	ต้มน้ำกินน้ำ ตำพอก	ขับน้ำนม รักษาบาดแผล
9. ขมิ้นชัน	<i>Curcuma domestica</i> Valetton	ZINGIBERACEAE	หัว, เหง้า	ฝนกินน้ำ ทา	แก้ท้องอืด แก้โรคกระเพาะ แก้คัน
10. ขะจาว		UNKNOWN	เปลือกต้น	ต้มอาบ	แก้คัน
11. ข่า	<i>Alpinia galanga</i> Sw.	ZINGIBERACEAE	เหง้า ใบ	ทุบต้มกินน้ำ คั้นน้ำทา	แก้จุกเสียด แก้กลากเกลื้อน

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
12. ขาไก่ดำ	<i>Justicia sp.</i>	ACANTHACEAE	ทั้งต้น	ต้มน้ำ	แก้เหน็บชา
13. จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ZINGIBERACEAE	เหง้า	ทุบต้มกินน้ำ	ขับลม อาหารไม่ย่อย
14. จีเห็ดบ้าน	<i>Cassia siamea</i> Lamk.	CAESALPINIACEAE	ใบอ่อน, ดอก	ต้มน้ำ	เป็นยาระบาย
15. ตำเสา	<i>Bixa orellana</i> Linn.	BIXACEAE	เมล็ด	ต้มน้ำ	แก้ไข้
16. ถูน	<i>Cassia fistula</i> Linn.	CAESALPINIACEAE	เนื้อในฝัก	ต้มน้ำ	แก้คันตามผิวหนัง
17. แคบ้าน	<i>Sesbania grandiflora</i> Desv.	PAPILIONACEAE	เปลือกต้น	อม	ยาระบาย ยาถ่าย
18. จิว	<i>Bombax ceiba</i> Linn.	BOMBACACEAE	ดอก	ต้มน้ำ	แก้ท้องร่วง
19. ดอกคิง	<i>Gloriosa superba</i> Linn.	LILIACEAE	หัว	ต้มน้ำ	ช่วยให้เลือดลมเดินสะดวก
20. ดีหมี	<i>Cleidon javanicum</i> Blume	EUPHORBIACEAE	เปลือกต้น	ต้มน้ำ	บำรุงกำลัง
21. โศไม่รู้อิม	<i>Elephantopus scaber</i> Linn.	ASTERACEAE	ทั้งต้น	ต้ม, ดองเหล้า	แก้คันต้น
22. ตะขบ	<i>Muntingia calabura</i> Linn.	ELAEOCARPACEAE	ราก	ต้มน้ำ	ขับเหงื่อ
23. ตะแบก	<i>Lagerstroemia calyculata</i> Kurz	LYTHRACEAE	เนื้อไม้	ต้มน้ำ	แก้ท้องร่วง บิด มูกเลือด
24. ทองอุไร	<i>Tecoma stans</i> (Linn.) HBK.	BIGNONACEAE	เปลือกต้น	ต้มน้ำ	แก้บิด มูกเลือด
25. ไทร	<i>Ficus benjamina</i> Linn.	MORACEAE	ราก	ต้มน้ำ	ขับพยาธิ ขับปัสสาวะ
				ต้มน้ำ	บำรุงน้ำนม

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
26. นมวัวผู้		UNKNOWN	ต้น	ต้มอาบ	แก้ปวดเมื่อย
27. นานมราชสีห์	<i>Euphorbia hirta</i> Linn.	EUPHORBIACEAE	ยาง	ทา	รักษาแผล ตุ่มหนอง
28. บานบุรีเหลือง	<i>Allemanda cathartica</i> Linn.	APOCYNACEAE	เปลือก, ใบ	ต้มกินน้ำ	เป็นยาถ่าย
29. บานไม่รู้โรย	<i>Gomphrena globosa</i> Linn.	AMARANTHACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้เมา
30. เบต้าหลวง	<i>Croton oblongifolius</i> Roxb.	EUPHORBIACEAE	ทั้งต้น	ต้มอาบ	ขับน้ำคาวปลา
31. ผักบุ้ง	<i>Ipomoea aquatica</i> Forsk.	CONVOLVULACEAE	ทั้งต้น	แช่เหล้าทา	รักษาแผลตะขามกัด
32. ผักผีต, ผักคราด	<i>Spilanthes acmella</i> Murr.	ASTERACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	พอกเลือด ประจำเดือนไม่ปกติ
33. ไผ่รวก, ไผ่ชวก	<i>Thyrsostachys siamensis</i> Gamble	POACEAE	ยอด, ราก	ต้มกินน้ำ	ขับปัสสาวะ
34. ผรั่ง	<i>Psidium guajava</i> Linn.	MYRTACEAE	ใบ	ตำพอก	แก้ปวดหัว
35. ผาง	<i>Caesalpinia sappan</i> Linn.	CAESALPINIACEAE	แก่น	คองเหล้า	บำรุงกำลัง
36. พญาสัตบรรณ	<i>Alstonia scholaris</i> R.Br.	APOCYNACEAE	ใบ	ขงน้ำต้ม	แก้โรคเลือดออกตามไรฟัน
37. พริกไทยดำ	<i>Piper nigrum</i> Linn.	PIPERACEAE	เปลือกต้น	ขงน้ำต้ม	แก้ไข้เบาหวาน
38. เพกา	<i>Oroxylum indicum</i> Vent.	BIGNONIACEAE	ผล	ต้มกินน้ำ	แก้เมา
39. ใพล, ใปลอย	<i>Zingiber cassumunar</i> Roxb.	ZINGIBERACEAE	ใบ, หัว	ฝน, ต้มกินน้ำ	แก้โรคลม
40. มะเขาะน้ำ		UNKNOWN	กิ่ง ต้น	ต้มอาบ	แก้ผื่นคัน
41. มะตูม	<i>Aegle mameios</i> Corr.	RUTACEAE	เปลือกผล	คองเหล้า	บำรุงกำลัง
				ฝน กินน้ำ	แก้ไข้

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
42. มะม่วงหิมพานต์	<i>Anacardium occidentale</i> Linn.	ANACARDIACEAE	ใบ ยางจากผล น้ำมันเมล็ด ทั้งต้น	บดพอก ทา ทา	แก้โรคผิวหนัง กัดหูด กัดตาปลา แก้โรคผิวหนัง บำรุงกำลัง
43. ไม้แว่นก่า	<i>Polygala</i> sp.	POLYGALACEAE	ทั้งต้น	ดอกแห้ง	
44. ไม้กเควรี, เดือดิน	<i>Aganosma marginata</i> G.Don	APOCYNACEAE	ใบ,เถา	ต้มอาบ	แก้ฝีสำหรับเด็กอ่อน
45. ไม้กมัน	<i>Wrightia tomentosa</i> Roem.& Schult.	APOCYNACEAE	ใบ ดอก	ต้มกินน้ำ ต้มกินน้ำ	ขับน้ำเหลืองเสีย แก้โรคท้องมาร เป็นยาระบาย
46. รัก	<i>Calotropis gigantea</i> R.Br.	ASCLEPIADACEAE	ดอก ยาง	ต้มกินน้ำ ทา	แก้ไอ แก้หวัด รักษากลากเกลื้อน
47. ว่านน้ำ, ฮางดาว	<i>Acorus calamus</i> Linn.	ARACEAE	ทั้งต้น	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องอืด ปวดท้อง
48. ว่านหางจระเข้	<i>Aloe barbadensis</i> Mill.	LILIACEAE	ใบ	ฉุนจากใบทา	รักษาแผลน้ำร้อนลวก
49. สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	COMBRETACEAE	ผล	ผลแก่ต้ม ผลอ่อนกิน	แก้เจ็บคอ เป็นยาระบาย
50. สมอพิเภก	<i>Terminalia bellerica</i> Roxb.	COMBRETACEAE	ผล	กิน	เป็นยาระบาย แก้ท้องเดิน
51. แสงจันทร์	<i>Pisonia alba</i> span.	NYCTAGINACEAE	ใบสด	บดทา	แก้การอักเสบตามร่างกาย
52. แสดใจ	<i>Strychnos nux-vomica</i> Linn.	STRYCHNACEAE	ราก	ฝน, ต้มกินน้ำ	แก้การกินผิด

ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
53. หญ้าคืดู๊ด		ASTERACEAE	ใบ	คั้นน้ำทา ต้มกินน้ำ	แก้ปวดท้อง แก้ไข้
54. หญ้าลิงจ๋อน	<i>Clerodendrum petasites</i> S.Moor.	VERBENACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องอืด
55. หญ้าหนวดแมว	<i>Orthosiphon grandiflorus</i> Bolding	LAMIACEAE	ทั้งต้น ใบ	ต้มกินน้ำ	แก้มีว ขี้ปัสสาวะ ลดความดัน
56. หญ้าหูกวัก	<i>Adiantum</i> sp.	PARKERIACEAE	ราก	ต้มกินน้ำ	แก้ท้องอืด
57. หนาด	<i>Blumea balsamifera</i> DC.	ASTERACEAE	ทั้งต้น	ต้มอาบ	จับนำคาวปลา แก้ปวดเมื่อย
58. อินทนิลน้ำ	<i>Lagerstroemia speciosa</i> Pers.	LYTHRACEAE	ใบ เปลือก	ต้มกินน้ำ ต้มกินน้ำ	เป็นยาระบาย แก้ไข้
59. เ็นนียด	<i>Plantago major</i> Linn.	PLANTAGINACEAE	ทั้งต้น	ตำคั้นน้ำทา	แก้เลือด ชัด ยอก

ลิขสิทธิ์สงวน
Chiang Mai University
rights reserved

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสมุนไพร จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ข้อมูลจาก หมอยาพะปัว และหมออินแก้ว
บริเวณบ้านแม่ทะลุ ต. สบเมย อ. แม่สะเรียง

วันที่ 1 - 2 มิถุนายน 2542

ชื่อวงศ์	ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
MIMOSACEAE	ไมยราพ	<i>Mimosa</i>	พุ่มต้น	พุ่มต้น ต้มกินและอาบ แก้ไข้เรื้อรัง	
COMPOSITAE	สามสี	<i>Eupatorium odoratum</i> Linn.	ใบ	ใส่แผลสด	
SCROPHULARIACEAE	กรดน้ำ กระต่ายจาม	<i>Scoparia dulcis</i> Linn.	ใบ, ราก	ใบใส่แผลสด รากต้มกิน แก้ไข้เรื้อรัง	
RUBIACEAE	หญ้าดคหมา	<i>Paderia pilifera</i> Hook.f.		ต้มกินกับปูนปลาสเตอร์ ท้องอืด ขับลม	
COMPOSITAE	หนาดหลวง	<i>Blumea balsamifera</i> DC.	ใบ	ใบถอนไฟ ประคบ บีบ แก้ปวดเมื่อย	
SOLANACEAE	กระทืบขอบ มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.		ต้มกินแก้เียง รักษาแผลสด	

ชื่อวงศ์	ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
SOLANACEAE	มะเขือแฉะ	<i>Solanum melongena</i> Linn.	ราก, เมล็ด	รากเข้ายาแก้โรค กระเพาะ, ปรุงเป็นยา บำรุงกำลัง เมล็ด แก้ปวดฟัน	
BALSAMINACEAE	เทียนบ้าน	<i>Impatiens balsamina</i> Linn.	ใบ	รักษาแผล	
LABIATAE	กระเพราญวน	<i>Ocimum gratissimum</i> Linn.		แก้ความดัน	
AMARANTHACEAE	พุงงูขาว	<i>Achyranthes aspera</i> Linn.		เข้ายากับเมยราบแก้ไข้ เรื้อรัง	
BOMBACACEAE	นุ่น	<i>Ceiba pentandra</i> Gaertn.	ยาง, เมล็ด	เมล็ด แก้รังแค	
MYRTACEAE	ฝรั่ง	<i>Psidium guajava</i> Linn.	ผล	ปรุงเป็นยาแก้ท้องร่วง	
ZINGIBERACEAE	ขมิ้น	<i>Curcuma domestica</i> Val.	เหง้า	เข้มน้ำต้ม แก้ไอ	
	บานไม่รู้โรยดอกขาว		ราก	แก้โรคไต โรคผิวหนัง	
	กะมิ่ง		ทั้งต้น, ยาง	ทั้งต้นแก้ปวดข้อ แก้ ตะคิว ยางรักษาแผลเน่า	
EUPHORBIACEAE	มะยมดิน	<i>Phyllanthus</i>	ทั้งต้น	ต้มกิน อบ แก้ไข้ ตำหรับเด็ก	
URTICACEAE	หนามไก่อ, ตำแยไก่อ	<i>Laportea</i>		ต้มกินแก้ไข้เรื้อรัง	

ชื่อวงศ์	ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
MALVACEAE	หญ้าพรมยู่ง	<i>Urena lobata</i> Linn	ราก	แก้เบาหวาน	
PERIPLOCAEAE	อ้อยสามสวน	<i>Myriopterion extensum</i> Schum.	ราก	เข้ยาแก้กษัย	
COMBRETACEAE	แห่นกเรือ	<i>Combretum latifloria</i> Bl.	น้ำจากเถา	แก้เซ้สำหรับเด็ก	
EUPHORBIACEAE	ดอกแตก	<i>Baliospermum montanum</i> Muell.Arg.	ราก,ยาง	แก้ไอ แก้ลมะโทก ยางทา แก้ปากนกกระจอก	
	กระพวงลาย			แก้เด็กป่วยจากการที่แม่ กินอาหารผิด	
	ตะเคียนหนู		ใบ, เปลือก	แก้โรคเรื้อน	
	ขางปากเปื่อย		ทั้งต้น	แก้เซ้ แก้ปากเปื่อย	
	ระงับพิษ, สุรพิษิตี คาว		ใบ, ราก	แก้ปวด	
	หญ้าแห้วหมู		หัว	ปรับธาตุ, บำรุงธาตุ, ยา อายุวัฒนะ	
EUPHORBIACEAE	มะปอบ	<i>Trewia nudiflora</i> Linn.	เปลือก	เข้ยาโรตกระพาะ	
MIMOSACEAE	บันแถ, บันแฆ	<i>Albizia lucidior</i> Nicles.	เมล็ด	สระผมแก้รังแค	
LEEACEAE	พญาทากัก	<i>Leea macrophylla</i> Roxb.	ราก	ดื่มกินแก้ฟกช้ำ	

ชื่อวงศ์	ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
	มะตาดเครือแดง		ใบ, ราก	ใบลนไฟต้ันทาแก้ปวด แก้ รากต้มกินแก้ปวด เมื่อย	
	ปิ่นนกไล่		ราก	แก้ฝี	
	ขางหัวหมู		เปลือก	อมแก้ปวดฟัน เจ็บ เหงือก	
	ประดู่เครือ		ราก, เถา, เปลือก	ต้มกินแก้ปวดเมื่อย, เปลือกอมแก้ปวดฟัน	
	เครือเจนป่า		ราก	ต้มกินแก้ปวดท้อง เป็นบิด	
	เกิดเขควาย		ราก	แก้กระตุกผู้ดำพอกแก้ กระตุกหัด	
	ไม้จุ่มอด		ทั้งต้น	ปรุงรใช้เป็นยาแก้เอดส์	
	กระชาย		รากแห้ง	บำรุงกำลัง	
	สมุนไพรแดง		ราก	เข้ยาแก้โรคผิวหนัง	
	น้อยหน่า		เมล็ด	แก้เหา	
PLUMBAGINACEAE	เจตมูลเพลิงขาว	<i>Plumbago zeylanica</i> Linn.	ราก	ทำแป้งเกล้า	

ชื่อวงศ์	ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
APOCYNACEAE	พญาสัตบรรณ	<i>Alstonia scholaris</i> R.Br.	เปลือก, ต้น	แช่น้ำกินแก้ไข้	
EUPHORBIACEAE	กิ่งปลาทูขาว		ราก	แก้พิษ, โรคเอดส์ บำรุงกำลัง ผอมแห้งแรงน้อย	
	มะพร้าวไฟ		ราก	แก้พิษ, แก้น้ำ	
	หญ้าเผือกตาย			เช้ายาแก้ไข้	
	มะแว้ง		ราก	แก้ปวดเมื่อย, แก้โรคทางเดินอาหาร รากแก้พิษ	
	เบ็ดเตลวด		ใบ	ต้มอาบขับเหงื่อ ขับเลือดเสีย	
	ถั่วลิ้มฟ้า		ราก	แก้ปวดเมื่อย แก้เส้นเอ็น	
	หึ่งหาย		ราก	แก้ลมโรค ขับเบา	
	ดอกค้าย, หงอนไก่		ราก	เช้ายาแก้ไข้สันนิบาต	
	กล้วยน้ำว้า		ราก	แก้ปวดฟัน	
	ก้องแแถบเขียว		ราก, ต้น	แก้ปากเขียว, บำรุงร่างกาย	
	ตุ้มตะเซ		เปลือก	แก้มะเร็ง, กามโรค	

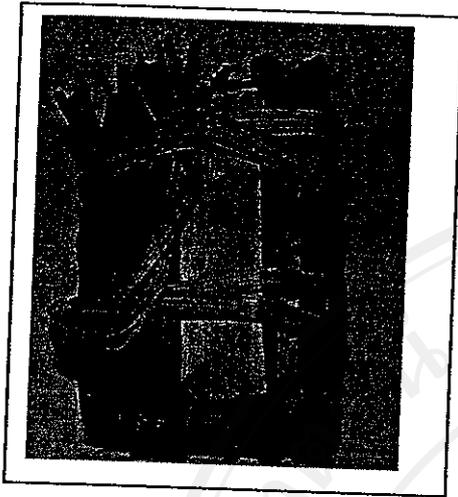
ชื่องศ์	ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
	แคฝอย		แก่น	แก้คัน ,แก้โรคเรื้อน	
	ตีนตั้ง			บำรุงร่างกาย	
	กวาวเครือขาว		หัว	บำรุงผิว, ทรวงอก	
	รางจืดเขียว		น้ำจากเถา	แก้หวัด	
	ปอแก้วขน		เปลือก	แก้ลมชัก	
	บอระเพ็ด		ต้น	บำรุงร่างกาย	
PAPILIONACEAE	ทองหลางน้ำ	<i>Erythina subumbrans</i> Merr.		เข้ายาแก้ปวด	
	เติม		เปลือก	เข้ายาแก้ปวด	
	พีนก้านดำ		ต้น	แก้เนื้อ	
	จ๊กก่อง			เข้ายาแก้ไส้ติ่งนิบาด	
	โมกมัน		ทั้งต้น	แก้ถ่ายเป็นมูกเลือด	
SIMAROUBACEAE	กอมขม	<i>Picrasma javanica</i> Bl.	เปลือก	แก้ไข้มาลาเรีย	
	ตุ้มคำ		แก่น	แก้ช้ำตามตัวเหลือง	
	กะตังใบ		ราก	บำรุงกำลังผู้สูงอายุ	
	หางกาน, ตาเสือ		ใบ, เปลือก	ประคบรักษาอัมพาต	
	โตไม่รู้ลืม		ทั้งต้น, ราก	บำรุงกำลัง, แก้ไข้	
				สำหรับเด็ก รากใช้ทำ	

ชื่อวงศ์	ชื่อพืช	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
	แก๊แดง			แป็งเหล้า	
	ฮ้อชะพวยควาย			เข้ายาแก้ไข้	
	มะมุ่น, สมอฮ้พยา		ผล	บำรุงกำลัง	
BIGNONIACEAE	แคขน, แคหางค่าง	<i>Fernandoa adenophylla</i> Steenis	แก่น	ยาทาแก้โรคผิวหนัง	
	มะตาด		เปลือก	อมแก้ปวดฟัน ผล เป็นยาบำรุง	
	หนามข้างขาว		ราก	แก้โรคเลือดเสีย เป็นตะคียบอย	
	กำลังข้างเผือก, ฮ้อชะพวยฯ			บำรุงกำลัง	
	กระทงกลางป่า		เถา, เปลือก	ตำพอกแก้หวัด แก้ไข้	
	บึงสมุท		ราก	แก้เลือดพิการ ทำให้แห้ง	
	ถุน		ใบ, เถา	ใบ เป็นยาถ่าย แก่นเข้ายาแก้มะโห้ก แก้กษัย	

ช่ วงศ์	ช่ อพืช	ช่ อวิทยาศาสตร์	ส่ว นที่ใช้	วิธีใช้	สรรพคุณ
SONNERATIACEAE	ลิงแสดน้อย ตุ้มต้น ผักข้าว เสมียดป่า	<i>Duabanga graciflora</i> Walp.	ทุ้งต้น เถา	บำรุงร่างกาย ทำให้หมดลูกหวัด ต้มพอกบริเวณหัวฝี เข้ายาแก้กษัยเลือด เข้ายาแก้คัพการ	
GUTTIFERAE	หม่อนหลวง ตุ้มต้น	<i>Cratogeomys formosum</i> subsp. <i>pruniflorum</i>	ยาง	ใช้ใส่แผลบ้อย แก้ท้องเสีย เป็นบิด	
EUPHORBIACEAE	ขมหอม ดีหมี	<i>Cleidion spiciflorum</i> Merr.		แก้หนองใน ต้มอาบแก้ กลาก เกล็ด	
ARACEAE	ตะแบกเปลือกหอม พลับพลา		ดอก นำจากยอด	เข้ายาหอม บีบใส่ฝี	
EUPHORBIACEAE	บุก	<i>Amorphophallus</i> sp.	นำจากต้น	แก้ไอสำหรับเด็ก	
PAPILIONACEAE	มะขามร้อย หนามูย	<i>Phyllanthus emblica</i> Linn. <i>Mucuna pruriens</i> DC.	ผล ราก	แก้ไอ ฝนกับน้ำมะนาวทาแก้คัน	
PAPILIONACEAE	ขางคันทนา	<i>Desmodium</i> sp.	ตุ้มต้น	แก้ขาง แก้เซา	

ภาคผนวก ง

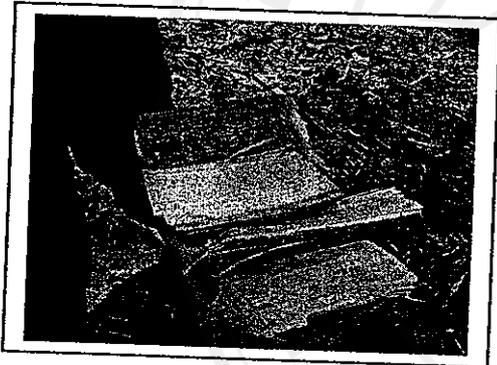
ภาพประกอบ

ยาสมุนไพรมที่ผลิตโดยหมอพื้นบ้าน

พืชสมุนไพรม 'ไม้โชค' ใช้ทางยา และพิธีกรรม

การใช้พืชสมุนไพรมส่วนของเปลือกเป็นยาเป็นยา

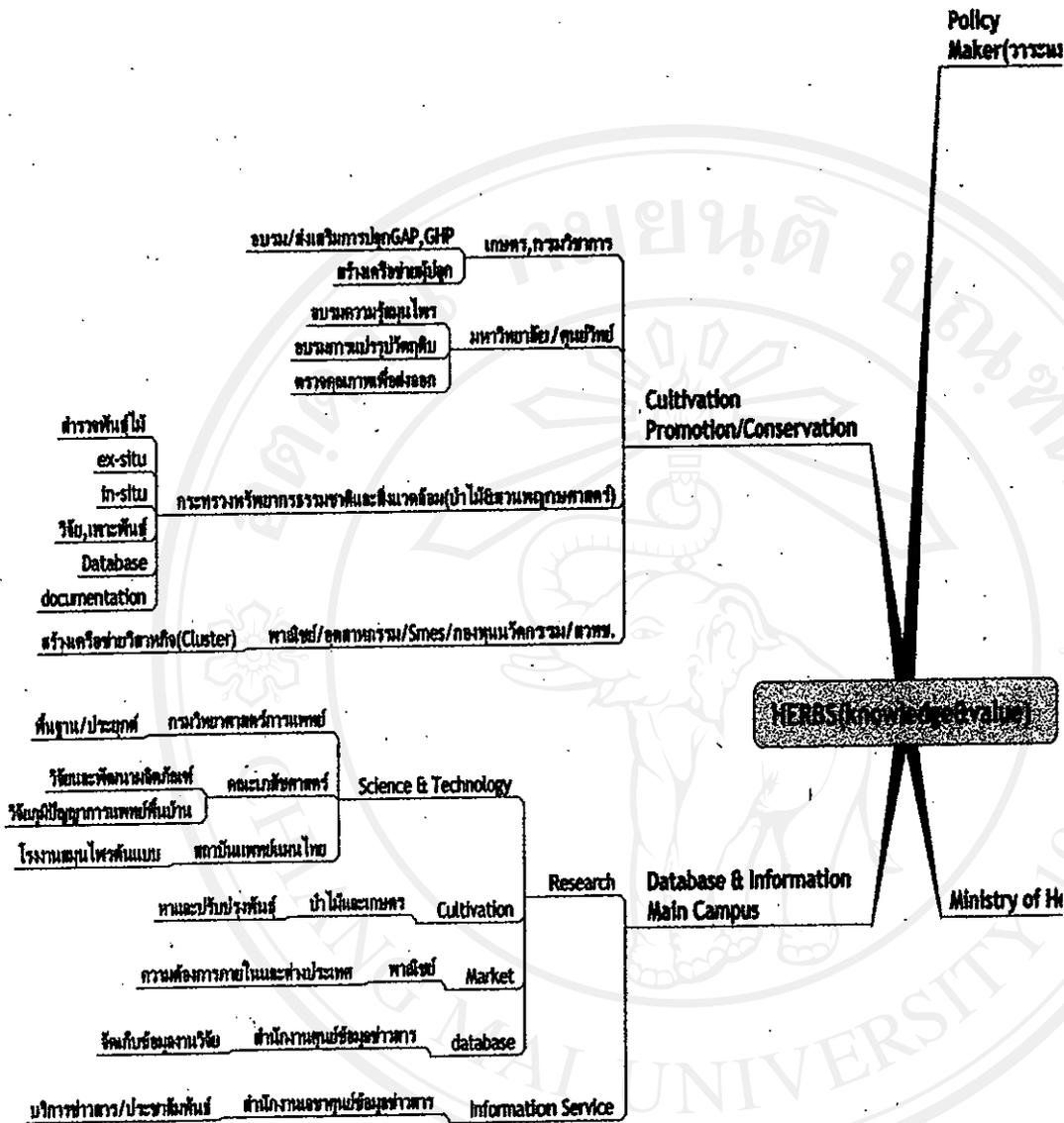
การปลูกสมุนไพรมในที่รกร้าง นำโดยพระอธิการอนก มหาวิโร วัดเจียง อำเภอมแม่แจ่ม เชียงใหม่

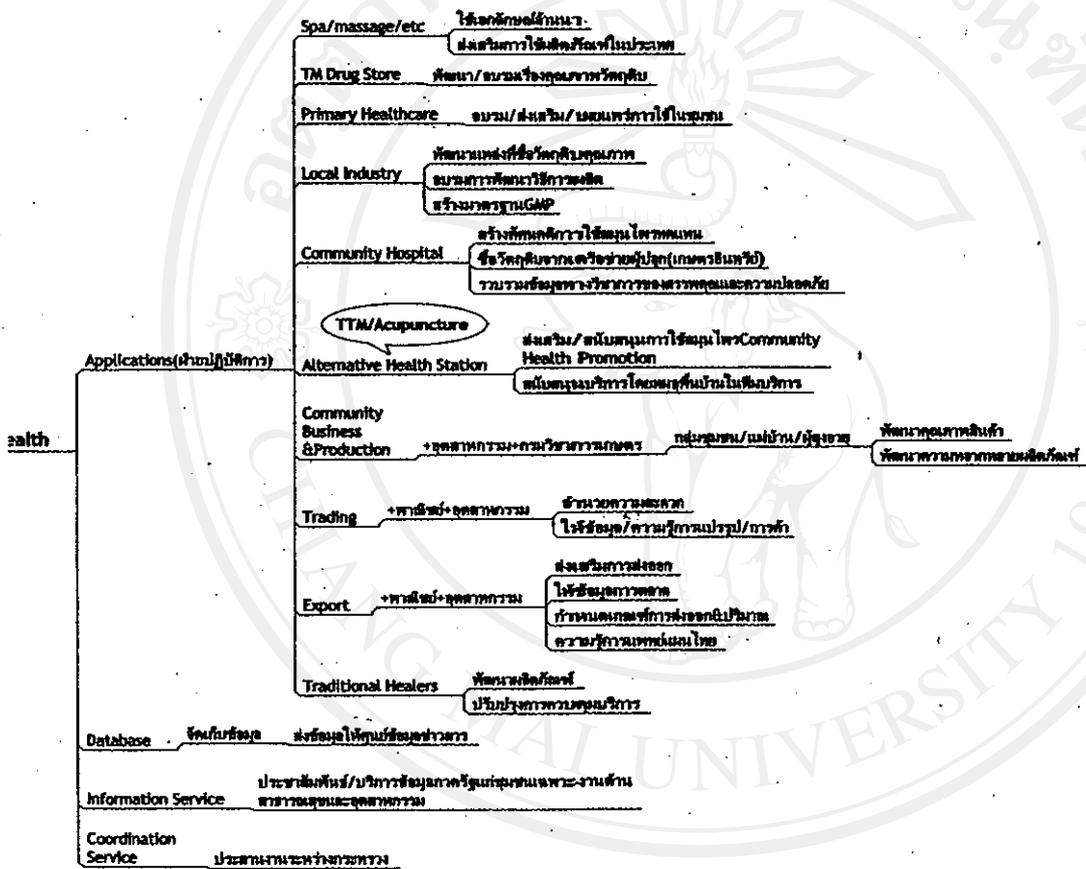
พื้นที่เก็บข้อมูลที่อำเภอมแม่แจ่ม

พืชสมุนไพรมชนิดวัดดุดิบกิ่งสำเร็จรูป

สุขภาพ	เกษตร	กำหนดเป้าหมายการทำงาน
	พาณิชย์	กำหนดแผนการดำเนินงาน
	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	กำหนดศึกษา
	มหาวิทยาลัย, รัฐบาลเอกชน	เข้าไปสอนและวิจัย
	สำนักงานประชาคม	กำหนดแผนประชาคม
	สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม	กำหนดแผน
	สำนักงานธนาคาร	ประสานงานระหว่างหน่วย/วิสาหกิจ/ชุมชน
สาธารณสุข	กำหนดศึกษา/เป้าหมายการพัฒนา	

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางพาณี ศิริสะอาด .
วัน เดือน ปี	1 กุมภาพันธ์ 2495
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเรยีนาเชลีวิทยาลัย เชียงใหม่ ปีการศึกษา 2514 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเก ศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2520 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเคมี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2528
ทุนการศึกษา	ได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาจาก คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ประสบการณ์ ผลงานวิจัย	เคยทำงานเภสัชกรโรงพยาบาลเอกชน เป็นเวลา 2 ปี

1. Orawan Titwan, Krisana Putakam Porntip Choemanocharn, Suchat Patjaisee, Suporn Sutapaha, Yanee Pongpaiboon, Ladda Wongpayapkul and Siriporn Okonogi and Panee Sirisa-ard., (1989). The Development of Dermatological Preparation From Some Medicinal Plants Part I. The 25 Years Anniversary Meeting ,Faculty of Pharmacy ,Chiang Mai University.

Poster Presentation:

2. Panee Sirisa-ard, Jaratbun Saguansermisri and Pareya Tantipattananun, (1992). "Need Assessment of Pharmacist : Problems and Solving".

3. Porntip Choemanocharn, Suporn Charumane and Panee Sirisa-ard. The Development of Pharmaceutical Dosage forms produced in Thai Hospitals : Section I., March 27, 1992. Poster Presentation : Annual Meeting :Thai Pharmacist Association of Thailand, Chonbure, Thailand.

4. Watcharee Netisingha, Suporn Charumane and Panee Sirisa-ard. (1994). Poster presentation : Faculty of Pharmacy ,Chiang Mai University,Chiang Mai,Thailand. Stability Study of External Preparations from the Alcohol Extract of *Acangelisia flava* and *Psidium guajava* .

5. Netisingha, W., Pootakham., Sirisa-ard, P., Charumae, S., Tantrarongroj, K., and Niyamca, P. (1994). Development of Antimicrobial preparations For External Use from Guava leaves and Yellow-Fruited Moonseed Vine, Asian Journal Pharmacy; The 15th Federation of Asian Pharmaceutical Associations (FAPA) Congress Issue, Bangkok, Thailand.

6. Sayompu Deawtong., Narungchai Chaksupa., Suporn Charumane Siriporn Okonogi and Panee Sirisa-ard. July 25, 1995. Research Institute For Health Sciences, Chiang Mai University., Annual Meeting. Poster Presentation: Primary Skin Irritation Tests of Yellow-fruited Moon Seed Extract and Their Preparations.

7. Panee Sirisa-ard, Siriwan Suttajit, Maitree Suttajit and Sunee Chansakao. Oral Presentation : The 1994 Thai National Symposium on Population Studies presented at Royal City Bangkok November 17-18,1995 .Behavior of Food Selection and Health Care Among HIV-infected and AID Patients.

8. Panee Sirisa-ard. (1996). Development of Co-operative Communication System in Member of New Life Friend 's Club Chiang Mai.

9. Sirivipa Piyamonkol and Panee Sirisa-ard. The Development of Diphenhydramine Hydrochloride Expectorant. (1996). Mahidol Annual Meeting, Faculty of Medicine.

10. Busbun Sirithunyaluk and Panee Sirisa-ard,(1996). The Development of Phenobarbitol Elixer., Mahidol Annual Meeting, Faculty of Medicine.

11. Mayuree Khongsat, Varaporn Pannavaree, Panee Sirisa-ard and Thongpan Thiemraj and Sukanya Linpisarn. Research Institue for Health Sciences, Annual Meeting July, 1997. Poster Presentation : The Use of Health-Promotion Products of Customers at The Community Pharmacy Store, Faculty of Pharmacy, Chiang Mai University, Thailand.

12. Panee Sirisa-ard, Pimporn Leerapornpisit, The Development of Lozenge from Some kinds of Herbal Medicine. (1997). Mahidol Annual Meeting, Faculty of Medicine.

13. Charumane, S.; Vejhpikul, S; Taesotikul, T.; Netisingha, W.; Sirisa-ard P.; Leelapornpisit, P. (1998), Development of Topical Anti-inflammatory Preparations from *Thunbergia Laurifolia* Linn. Phase I.

14. Panee Sirisa-ard, The Contition of Drug Uses Among HIV infected Patients. Published in Clinic 159(14)/3:41, 1998.
15. Charumanee, S.;Vejahpikul, S; Taesotikul, T.; Netisingha, W.; Sirisa-ard P.; Leelapornpisit, P. (1999), Development of Topical Anti-inflammatory Preparations from *Thunbergia Laurifolia* Linn. Phase II.
16. B. Jamroendararasami, P. Chuamanochan, R. Attamej, P. Sirisa-ard and S. Charumanee, Participation In Producing Phammacy Educational Material For Mae-Rim and Mae-tang Communities, Chiang Mai, Thailand. (2000). Oral presentation FAPA PAC Conference Hilton Hotel, Sydney, Friday 27 October-Monday 30 October 2000.
17. Panee Sirisa-ard, Busbong Chamlerndararasmee, "Usage of Herbal Medicines Among HIV+/AIDs Pateints" December, 15th(2000) International Center, Chiang Mai University.
18. Panee Sirisa-ard, Suwanna vejapikul, Surapol Natakarnkitkul, Sunee Chansasakao and Theravut Manopibul, The Formulation of Ginger Capsule, (2001). Ministry of Public Health.
19. Suporn charumanee, Suwanna Vejabhikul, Tawat Taesotikul, Watcharee Netisingha, Panee sirisaard, Pimporn Leelapornpisit, Topical Anti-Inflammatory Preparations From *Thunbergia Laurufolia* , Linn., PHARMA INDOCHINA II, October 20-23 2001, Hanoi-Vietnam.
20. A. Apisariyakul, Panee Sirisa-sard, W. Kabsri, M. Boonchu, M. Krirojananan and S. Pawichai. A Pharmacological Study of Antibacterial activity of Turmeric oil and Curcumin isolated from *Curcuma longa* Linn.(Zingiberaceae). WACMAP III.2004, Chiang Mai University, Thailand.
21. A. Apisariyakul, Panee Sirisa-sard, S. Natakarnkitkul and W. Kabsri. Research and Development of Aromatic oil from the peel of Pummelo (*Citrus maxima Merr.*) and its application. WACMAP III.2004, Chiang Mai University, Thailand.
22. Panee Sirisa-ard, Surapol Natakankitkul, Anucha Chantaraboon, Suchart Chokkanapitak, Inphon Jipon, Sureerat Lumlau, Ethnopharmacy of the Mien Ethnic Minority in Amphur Tawangpa, Nan Province. (2005). Ministry of Public Health.
23. Panee Sirisa-ard, Surapol Natakankitkul, The Indigenous Knowledge of Traditional Medicine And Medicinal Plants Used In Treatment of Drug Addict In Northern Thailand. (2004). Ministry of Public Health.

24. Panee Sirisa-ard, Tosporn Kasikam, Khosit Elvezio Kasikam and Surapol Natakankitkul. Production and Sustainable Utilization of Herbal Medicine, A case Study in Maecham community Chiang Mai Thailand. (2005). Ministry of Public Health.

25. Panee Sirisa-ard, Jirayot Bumrungjit, Peratut Buaroy, Kiatisak Polsongkarm and Dumrong Santiarvom, Production of Longan Powder and Concentrated Longan Extract from Longan for Industry. Printed in Proceeding of IRPUS 2004 (ISBN974-9666-68-2).

26. Phuriwat Leesawat, Panee Sirisa-ard, Piched Pipatsamut, Apiradee Apiwatnakorn, Supatra Sang-in and Sompong Kumsarn The Chitosan Film With Tumeric Extract For Treatment of Aphthous Ulcer, Chiang Mai University, December, 8-10 2004.

27. Panee Sirisa-ard, Surapol Natakankitkul, Kiatisak Pholsongkram, Wanlaya Sriwishian, Wirachat Muangsuay and Wannaree Charoensup. (2005). Utilization Of Indigenous Herb : *Momordica cochinchinensis* (Lour.) Spreng. PHARMA INDOCHINA IV November 10-13, 2005 University of Medicine and Pharmacy at Hochiminh City, Vietnam.